

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

МІЖНАРОДНИЙ КРУГЛИЙ СТІЛ

**«ВСТУП УКРАЇНИ, РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ТА ГРУЗІЇ ДО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ»**

**Збірник матеріалів Міжнародного круглого столу
(м. Одеса, 5 березня 2024)**

2024

УДК 341.174 (477+478+479.22)(049.2)

Друкується за наказом виконуючого обов'язки ректора Національного університету «Одеська юридична академія» М. Р. Аракеляна (наказ № 503-44 від 04 березня 2024 року).

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, академік НАПН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С. В.**

Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – завідувач кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА», доктор юридичних наук, професор.

Фасій Богдан Володимирович – декан факультету судового та міжнародного права НУ «ОЮА», кандидат юридичних наук, доцент.

Дронов Владислав Юрійович – доцент кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА», кандидат юридичних наук.

Гриб Анна Миколаївна – доцентка кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА», кандидатка юридичних наук.

Жакун Маргарита Юріївна – аспірантка кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, місто Одеса, 65009, Фонтанська дорога, 23.

Тел. +38 (048) 719 86 85

Вступ України, Республіки Молдова та Грузії до Європейського Союзу: сучасні виклики. *Міжнародний круглий стіл. 05 березня 2024 року, м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2023. 130 с.*

© НУ «Одеська юридична академія»

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
Бехруз Хашматулла	
Україна та Європейський Союз: основні етапи на шляху до вступу	8
Аракелян Мінас	
Правоохоронна діяльність в євроінтеграційних процесах України	12
Чорний Іон	
Шлях республіки Молдова до ЄС: історія, перепони, сучасний стан та перспективи	15
Берекашвілі Торніке	
Європейська інтеграція Грузії: виклики, досягнення та перспективи	19
Пилипенко Володимир	
До питання ратифікації Україною Римського Статуту міжнародного кримінального суду як важливої передумови вступу до Європейського Союзу	23
Харитонов Євген, Харитонova Олена	
Проблеми оновлення цивільного законодавства України та Республіки Молдова на шляху до ЄС: мета – спільна, завдання – різні	27
Сурілова Олена	
Україна, Молдова, Грузія на шляху до ЄС: передумови та перспективи	32
Туляков Вячеслав	
Жертви кримінальних правопорушень у європейському правовому полі	36
Voitovych Pavlo	
State policy in the sphere of informational rights protection on the way to european integration	41
Kuzmin Eduard	
EU enlargement and the association trio: mapping the boundaries of security metamorphosis	44
Авдєєва Галина	
Проблеми гармонізації законодавства України у галузі судової експертизи до права ЄС	47
Мануїлова Катерина	
Вступ України в Європейський Союз на тлі російської агресії	51
Дронов Владислав, Федорова Тетяна	
Право на доступ до інформації за законодавством Республіки Молдова та стандарти Європейського Союзу	54
Канєнберг-Сандул Оксана	
Перспективні можливості кандидатства України у члени Європейського Союзу	56

Акіменко Юлія

Приєднання України до процесу уніфікації актів міжнародного приватного права ЄС.....60

Белогубова Оксана

Зовнішньополітичне співробітництво України як кандидата на вступ у ЄС та Frontex.....64

Владишевська Вікторія

Проблеми вступу України до Європейського Союзу: економічні виклики.....67

Цибульська Ольга

Щодо питання діджиталізації адвокатської діяльності в Україні в умовах євроінтеграції.....69

Чурилова Тетяна, Голоха Аріна

До питання правової регламентації екоциду на міжнародному рівні.....73

Гребенюк Дмитро

Інституційний механізм ЄС в процесі регулювання міграційної кризи.....77

Димов Кирило, Грушко Мальвіна

До питання реформування національних законодавств України та Республіки Молдова у сфері міграції в контексті європейської інтеграції.....81

Чернявський Марк

Інтеграція України та східних сусідів у Європейський Союз як запорука миру та стабільності держав.....85

Марченко Дмитро

Нові виклики та перспективи вступу України, Республіки Молдова та Грузії до Європейського Союзу.....88

Жакун Маргарита

Вплив євроінтеграційних процесів на динаміку воєнної дипломатії України: аналіз, перспективи та виклики.....91

Левченко Ігор

Становлення міжнародно-правового співробітництва в питаннях реадмісії в Європейському Союзі: від виникнення ідеї до документального оформлення.....95

Бугаєць Альона

Договори в системі джерел права Європейського Союзу.....99

Редченко Ярослав

Проблематика правового регулювання ринків цифрових валют в Європейському Союзі.....102

Фасій Анастасія

Право на психічне здоров'я: щодо визначення поняття відповідно до міжнародно-правового регулювання.....106

Джевага-Третьякова Світлана

Нове законодавство ЄС щодо боротьби з відмиванням коштів: виклики та перспективи.....110

Бурдюжа Олександр

Місце інституту «гуманітарна допомога» в структурі міжнародного права.....114

Бондарюк Ольга

Законодавче регулювання проблематики з викрадення дітей в країнах Європейського Союзу.....119

Іванець Микита

Проблемні питання гармонізації національного правового регулювання інвестиційної діяльності в сфері міжнародних стандартів.....124

Кухоцька Аліна

До питання реалізації положень розумних строків досудового розслідування в межах євроінтеграції.....127

ПЕРЕДМОВА

Міжнародний круглий стіл присвячений перспективам вступу України, Грузії та Республіки Молдови до Європейського Союзу має велике теоретичне та практичне значення для формування спільного курсу наших держав на шляху європейської інтеграції. Участь Генерального консула республіки Молдова в м. Одесі Пана Іона Чорного та Генерального консула Грузії в м. Одесі Пана Торніке Берекашвілі показує їх великий інтерес до цієї наукової події. Їх участь та практичний досвід є безцінним внеском складання рекомендацій до цього стратегічного курсу. Також в роботі Міжнародного круглого стола брав участь Почесний Консул Литовської республіки в Полтавській області Пан Володимир Пилипенко, що має велике значення в контексті цінного досвіду який має Литовська республіка на шляху до вступу та членства в Європейському Союзі.

Вступ України, Республіки Молдови та Грузії до Європейського Союзу є важливим етапом на шляху розвитку наших країн. Процес інтеграції до Європейського Союзу був різними та тернистими, однак завдяки спільному розумінню важливості і доленості цих рішень стало запорукою успіху нашого співробітництва для досягнення цих цілей.

Вступ України в Європейський Союз відображає стратегічний курс української держави та формує основу його внутрішньої та зовнішньої політики. Прагнення до вступу в Європейський Союз пояснюється історичним, культурними корінням та традиціями українського суспільства.

Підписання угоди між Україною та Європейським Союзом дала змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Політичну частину угоди було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину 27 червня 2014 року. Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували угоду 16 вересня 2014 року. Важливим етапом на шляху приєднання України до Європейського Союзу стало внесення змін в Конституцію України у 2019 році де закріплено

положення, що підтверджує європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського курсу України.

Рішенням Європейської Комісії від 08 листопада 2023 року, було рекомендовано Раді Європейського Союзу почати переговори з Україною та Республікою Молдова щодо вступу до Європейського Союзу та надати Грузії статус країни – кандидата. Завдяки цьому наші країни стали на крок ближче до реалізації євроінтеграційного курсу, що в свою чергу показує впевненість Європейського Союзу в тому, що наші країни досягли того рівня розвитку, який дозволяє приєднатися до європейської родини.

Початок переговорів на шляху приєднання до Європейського Союзу є не тільки важливим досягненням для нашої спільноти, а ставить нові завдання перед теоретиками та практиками для розроблення відповідних наукових рекомендацій які сприяють пришвидшенню цього процесу.

В рамках Міжнародного круглого столу «Вступ України, Республіки Молдова та Грузія до Європейського Союзу: Сучасні виклики» були дослідженні різні аспекти даної проблематики за участі представників дипломатичного корпусу, наукових та науково-педагогічних працівників, представників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, практичних працівників, експертів в сфері права Європейського Союзу, євроінтеграції, докторантів, аспірантів та здобувачів вищої освіти.

БЕХРУЗ ХАШМАТУЛЛА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри міжнародного та європейського права,
доктор юридичних наук, професор*

**УКРАЇНА ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ:
ОСНОВНІ ЕТАПИ НА ШЛЯХУ ДО ВСТУПУ**

Реалізація стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі формує основу внутрішньої та зовнішньої політики нашої держави. Прагнення до вступу в Європейський Союз пояснюється історичним корінням та традиціями розвитку українського суспільства, що пов'язані спільною історією, культурою, релігією та менталітетом європейських народів.

Процес європейської інтеграції України потребує не тільки політичної волі, але й активної роботи з апроксимації політичної та правової системи до стандартів принципів та норм Європейського Союзу. Це обумовлює ретельний аналіз різних етапів інтеграції, визначення оптимальних стратегій співпраці та прогнозування можливих викликів та перешкод на шляху до досягнення євроінтеграційної мети. Тільки через комплексне та об'єктивне вивчення цих аспектів можна розробити ефективну політику співпраці, що враховує інтереси та можливості як України, так і ЄС.

Україна визначила свій шлях до членства в ЄС на основі принципів, викладених у Декларації про державний суверенітет України. Даний основний історичний нормативно-правовий документ підтверджує статус України як рівноправного учасника міжнародного співробітництва та закріплює активну участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах [1]. Ця позиція також знаходить своє відображення у принципах та нормах, закладених в Конституції України 1996 року.

Стратегія інтеграції в ЄС стала справжнім каталізатором позитивних перетворень країни від початку цього євроінтеграційного шляху, який можна віднести до події відкриття представництва ЄС в Україні у 1993 році, і до настання моменту прийняття рішення Ради Європейського Союзу про початок переговорів на вступ України в ЄС в 2023 році. З того часу Україна має шлях перетворень у політичній, економічній та соціокультурній сферах. Політичний діалог між Україною та ЄС розпочався у 1994 році, коли було підписано Угоду про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС) [2]. Цей документ був зосереджений на економічних та соціальних питаннях, а також на необхідності

вдосконалення державного управління. УПС 1994 р. набула чинності в 1998 році та продовжувала діяти до 2008 року.

Перший саміт ЄС — Україна відбувся у вересні 1997 р. в Києві. Під час другого саміту у жовтні 1998 року Україна вперше заявила про своє бажання отримати асоційоване членство в ЄС. Не менш важливою для України була подія 13 січня 2005 року, коли Європейський Парламент майже одностайно підтримав пропозицію, у якій висловив побажання встановити тісніші зв'язки з Україною з огляду на можливість членства в ЄС[3]. Незважаючи на те, що на той час до початку переговорів про членство в ЄС ще було далеко, Європейська комісія заявила що майбутнє членство в ЄС не буде виключено.

В березні 2007 р. ЄС та Україна розпочали переговори про нову більш широку угоду, спрямовану на надання правової бази для більш тісного економічного співробітництва та всебічного політичного діалогу. Було домовлено, що ЄС та Україна розпочнуть паралельні переговори щодо створення зони вільної торгівлі. 20 березня 2009 року Рада ЄС остаточно затвердила проект Східного партнерства, оголосивши про те, що його офіційний старт відбудеться 7 травня 2009 року у Празі [4]. Акцент програми робився на створенні зони вільної торгівлі, підписанні угоди про асоціацію, лібералізації візового режиму для країн, що беруть участь у проекті, співпраці задля енергетичної безпеки.

Підписання в 2014 р. угоди між ЄС та Україною про асоціацію, яка заміняла Угоду про партнерство та співробітництво між Європейським Союзом і Україною, дала змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції, та є ключовою подією на шляху євроінтеграції. Політичну частину угоди було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину — 27 червня 2014 р. Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно, в режимі телемосту, ратифікували цю Угоду 16 вересня 2014 р., президент України одразу в парламенті підписав закон про ратифікацію, угода набула чинності з 1 листопада 2014 р. За своєю структурою угода складається з преамбули, 7 розділів, 43 додатків та 3 протоколів. Додатки і протоколи до цієї Угоди є її невід'ємною частиною[5].

Варто зазначити, що угода про асоціацію готувалась відповідно до законодавчо закріплених пріоритетів зовнішньої політики України: Стратегії інтеграції України до ЄС, Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їхніми державами-членами, інших документів, які разом визначали пріоритети європейського напрямку розвитку України та передбачали створення інституційних інструментів реалізації цих пріоритетів. Стратегія інтеграції України до ЄС також базувалась на позиції та стратегії ЄС щодо України та рішеннях Ради ЄС щодо України, яка визначала основні пріоритети діяльності органів виконавчої влади щодо

створення передумов набуття Україною повноправного членства в ЄС та входження до європейського політичного, інформаційного, економічного і правового простору. Отримання статусу асоційованого члена ЄС визначалось цією стратегією як головний зовнішньополітичний пріоритет України у середньостроковому вимірі.

18 грудня 2015 року Європейська комісія підтвердила готовність України до безвізового режиму з ЄС. При цьому додаткових вимог не висувалося, але потрібно було виконати вже взяті на себе обов'язки. Звіт було направлено до Ради ЄС та Європейського парламенту, і на основі цього документа було затверджено рішення щодо лібералізації візового режиму. Враховуючи загальні відносини між ЄС та Україною, Європейська комісія внесла законодавчу пропозицію на початку 2016 р. щодо внесення змін до Регламенту № 539 від 15 березня 2001 року про перелік третіх країн, громадяни яких повинні мати візи під час перетину зовнішніх кордонів, і тих країн, громадяни яких звільняються від цієї вимоги [6]. Навесні 2017 року Європейський Союз завершив усі процедури для запровадження безвізового режиму для України. Опівночі на 11 червня 2017 року громадяни України з біометричними паспортами отримали право на безвізові поїздки до країн-членів Шенгенської угоди [7].

З моменту ратифікації угоди та до моменту отримання статусу кандидата на вступ в ЄС, Україна провела адаптацію законодавства до аспис Європейського Союзу. Цей період відзначався значними досягненнями, такими як ухвалення та впровадження реформ у таких сферах, як правоохоронна система, судова система, боротьба з корупцією, підвищення стандартів у сфері прав людини та громадянських свобод, а також удосконалення економічного законодавства та розвиток інфраструктури. Протягом цього періоду Україна зазнавала зауважень та рекомендацій з боку політичних інститутів ЄС, але завдяки впевненості та наполегливості, використовуючи закордонний досвід в реформуванні країни, ми досягли значного прогресу.

Прагнення України до членства ЄС отримало потужний імпульс завдяки його закріпленню в Конституції України 7 лютого 2019 року. В Преамбулі Конституції України підкреслюється прагнення зміцнення громадянської злагоди та підтверджується європейська ідентичність та незворотність європейського курсу України [9].

14 грудня 2023 р. Рада Європейського Союзу вирішила розпочати переговори щодо вступу України до Європейського Союзу. У результаті даного рішення Україна отримала статус кандидата на вступ в ЄС, що свідчить про визнання Європейським Союзом досягнень України у реформуванні різних сфер життя, та її готовності приєднатися до європейської спільноти. Це рішення є важливим кроком на шляху України до членства в ЄС і підтверджує визнання

Європейським Союзом позитивних змін та досягнень, зроблених країною у процесі євроінтеграції [10].

Протягом періоду Євроінтеграційного шляху з моменту відкриття представництва ЄС і до початку переговорів про вступ в ЄС Україна активно проводила політику реформування своєї політичної та правової системи відповідно до вимог ЄС, здійснювала реформи в різних сферах, а також удосконалювала економічну складову та інфраструктури. Цей шлях був складним і вимагав великих зусиль та компромісів, але завдяки наполегливості та визначеності Україна досягла значних успіхів.

Література

1. Декларація про державний суверенітет України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
2. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text
3. Report of proceedings. Official website of the European Parliament. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-6-2005-01-13_EN.html?redirect#title2
4. Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit. URL: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
6. Council Regulation (EC) № 539/2001. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32001R0539>
7. Schengen Agreement and Convention. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=LEGISSUM:schengen_agreement
8. Резолюція Європейського парламенту від 11 лютого 2021 року щодо виконання Угоди про асоціацію з Україною (2019/2202(INI)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050_EN.html
9. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
10. European Council conclusions, 14 and 15 December 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/68967/europeanCouncilconclusions-14-15-12-2023-en.pdf>

АРАКЕЛЯН МІНАС

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного та
європейського права*

**ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ**

В умовах сучасного глобалізованого світу, де взаємодія країн та регіонів є не лише необхідністю, але й ключовим чинником стабільності та розвитку, питання євроінтеграції стає невід'ємною складовою національної стратегії багатьох держав. Цей процес передбачає глибокі трансформації у різних сферах суспільства, включаючи й правоохоронну діяльність. Правоохоронна система, єдина в своєму роді, відіграє ключову роль у забезпеченні правопорядку та захисті прав громадян у контексті процесів євроінтеграції. Взаємодія з європейськими партнерами вимагає не лише відповідності національного законодавства стандартам Європейського Союзу, але й активного впровадження сучасних методів та підходів щодо правоохоронної діяльності, боротьби зі злочинністю та забезпечення прав людини.

Правоохоронна діяльність в контексті євроінтеграційних процесів стає невід'ємною складовою стратегії України на шляху до зближення з Європейським Союзом. Перехід до європейських стандартів вимагає від національних правоохоронних структур не лише адаптації до нових норм та вимог, але й трансформації їхнього підходу до забезпечення правопорядку, боротьби з корупцією та захисту прав громадян. Україна знаходиться у процесі трансформації системи органів державної влади, впроваджуючи нові стандарти та адаптуючись до практик європейських країн у рамках євроінтеграційних процесів. Одним з ключових напрямків цієї реформи є механізм реалізації правоохоронної діяльності, який виконується компетентними органами. Ця діяльність спрямована на забезпечення внутрішньої безпеки країни, збереження законності, утримання правопорядку та захист прав людини і громадянина. На процеси інтеграції та збільшення обсягу повноважень правоохоронних органів, що перебувають за межами національної юрисдикції на наднаціональному рівні сприяли розширенню форм, напрямів їхнього міжнародного співробітництва (у межах Європолу і Євроюсту, інших спеціалізованих органів) [1]. Європейська інтеграція представляє собою постійний та динамічний процес, що передбачає неперервне вдосконалення національного законодавства в контексті політичних, соціальних та фінансово-економічних змін. Цей процес ґрунтується на стандартах, спрямованих на забезпечення миру, безпеки та ресурсної

урівноваженості, що формуються в рамках «єдиної території» – європейському цивілізаційному просторі.

Вирішення актуальних питань, що стоять в аспекті реформування системи правоохоронних органів на сучасному етапі, має виходити з аналізу проблемних аспектів вдосконалення діяльності правоохоронних органів та вироблення заходів щодо їх вирішення.

Одним із основних критеріїв, які повинна виконати Україна для успішної євроінтеграції це виконання завдання з судової реформи. Також одним із ключових аспектів взаємодії України та Європейського Союзу у сфері правоохоронної діяльності є гармонізація законодавства. Україна зобов'язана внести значні зміни у внутрішньо-правові акти, щоб вони відповідали європейським стандартам, сприяючи таким чином збільшенню ефективності правоохоронних органів та підвищенню довіри громадян до системи правосуддя. Боротьба з корупцією є ще однією важливою складовою правоохоронної реформи в контексті євроінтеграції. Створення ефективної та незалежної системи протидії корупції, відповідно до європейських стандартів, є необхідним етапом у впровадженні прозорих та справедливих механізмів правосуддя.

Важливою складовою правоохоронної діяльності в умовах євроінтеграції є також забезпечення прав людини та основоположних свобод. Напрямки, які спрямовані на удосконалення правозахисної діяльності та підвищення довіри громадян до правоохоронних органів, визначаються як пріоритетні для досягнення високих стандартів у цій області.

В умовах євроінтеграційних процесів питання правоохоронних органів має важливе значення і повинно відповідати світовим стандартам. Ми маємо звернутися до зарубіжного досвіду насамперед до високорозвинених країн, які традиційно втілюють принципи правової держави мають розвинені структури громадського суспільства, сформовані правові системи та налагоджені механізми реалізації правових приписів [2].

Отже, розглядаючи значення правоохоронної діяльності в контексті євроінтеграційних процесів в Україні, можна визначити, що ця сфера стала ключовим чинником адаптації країни до європейських стандартів та цінностей. Проходження шляху євроінтеграції неможливе без активної та ефективної реформи правоохоронної системи, що вимагає якісних змін у всіх аспектах її функціонування.

На фоні посилення співпраці з європейськими партнерами, правоохоронні органи України вживають заходів для гармонізації внутрішнього законодавства з європейськими стандартами. Зміни, що відбуваються в правовій системі, враховують вимоги щодо захисту прав людини, боротьби з корупцією та забезпечення справедливого судочинства. Необхідно відзначити позитивний

вплив євроінтеграційних зусиль на підвищення професіоналізму правоохоронців, їхню технічну оснащеність та ефективність виконання завдань забезпечення громадського порядку та безпеки. Саме завдяки успішним інтеграційним процесам було досягнуто такі результати. Однак разом з тим, виникає ряд викликів, таких як необхідність адаптації до нових методів роботи, впровадження інноваційних технологій та удосконалення системи навчання.

Важливо також підкреслити, що успішна євроінтеграція вимагає не лише формального виконання вимог, але й культурного перетворення відомчих структур. Спільні стандарти, взаємодія та обмін досвідом є невід'ємними елементами цього процесу.

Загалом, правоохоронна діяльність в євроінтеграційних процесах України визначається як ключовий інструмент у забезпеченні правопорядку та розвитку країни. Попри складнощі та виклики, вона відіграє важливу роль у формуванні сучасної, прозорої та демократичної правової системи, що є необхідною передумовою для подальших успіхів України на шляху до інтеграції з європейською спільнотою.

Література

1. Білас А.І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд.юрид.наук. Львів, 2016. С. 16. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1740/avtoreferatdysertaciyinazdobuttyanaukovogostupenyakandydatayurydychnyhnaukbilasaai2.pdf>
2. Шай Р. Перспективи модернізації правоохоронних органів в умовах глобалізації. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/perspektivi-modernizatsiyi-pravoohoronnih-organiv-v-umovah-globalizatsiyi/viewer>

ЧОРНИЙ ІОН

Генеральний консул Республіки Молдова в Одесі

ШЛЯХ РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ДО ЄС: ІСТОРІЯ, ПЕРЕПОНИ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сьогодні Європейський Союз намагається впоратися з багатьма кризовими ситуаціями. Багато питань змінили бачення як ЄС, так і на ЄС, серед яких: фінансова криза, наплив біженців та проблема безробіття. Втім, незважаючи на всі проблеми, з якими зіштовхується Європейський Союз, він все одно залишається привабливим для його східних сусідів. Молдова, Грузія та Україна, хоч і не завжди послідовно, але показують певні кроки у питанні членства в ЄС, і в цьому теж проявляється близькість цих країн, - вони є спільниками-однодумцями у боротьбі за досягнення своїх стратегічних цілей.

Республіка Молдова все більше стає залежною від процесів, які відбуваються на Заході. З моменту проголошення незалежності до сьогоднішнього дня Молдова постійно розвиває та поглиблює відносини з Європейським Союзом, але на шляху до євроінтеграції перед нею виникає чимало проблем, які впливають на розвиток відносин між сторонами. Республіка Молдова є невеликою країною у Східній Європі, яка, як відомо, на півночі, сході та півдні межує з Україною, на заході - з Румунією. У червні 1990 року Молдова проголосила свій суверенітет, а 27 серпня 1991 року здобула незалежність і вийшла з Радянського Союзу. Згодом Молдова отримала визнання незалежності і стала членом ООН, ОБСЄ, інших міжнародних організацій [1].

У 1994 році Молдова підписала Угоду про партнерство та співробітництво з ЄС. І Молдова, і ЄС шукали тоді нових форматів взаємодії, а ця угода заклала основу для політичної, економічної та культурної співпраці між ними. Через складнощі ратифікаційного процесу Угода про партнерство та співробітництво набула чинності лише у 1998 році. За цей час ЄС трансформувався – у 1995 році до нього долучилися Австрія, Фінляндія та Швеція, а у Молдові було ухвалено Конституцію. Наступним етапом у відносинах між ЄС та Молдовою став 2004 рік. Тоді у ЄС відбулась чергова хвиля розширення. До нього приєдналися Латвія, Литва, Естонія, Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Словенія, Кіпр та Мальта. У Брюсселі замислились над тим, що робити з іншими державами, які не увійшли до об'єднання, але демонстрували інтерес до співпраці. Так з'явилась Європейська політика сусідства: Молдова була включена до нової політики ЄС, спрямованої на зміцнення зв'язків із сусідніми країнами. До неї, поруч із Молдовою, було включено також Україну.

З другої половини 1990-х років республіка Молдова висловлювала намір приєднатися до Європейського Союзу. Цей процес виявився довгим і досить складним. Це пов'язано із тим, що зовнішня політика Молдови змінювалась, розриваючись між Заходом та Сходом. Молдова є країною з історичними, мовними та культурними зв'язками з Європейським Союзом, тому що її сусідом та найбільшим партнером є Румунія, яка є членом ЄС з 2007 року.

ЄС спочатку не бажав зміцнювати відносини з Молдовою, тому що її сприймали як політично та економічно нестабільну країну, постраждалу від придністровського конфлікту. Однак 2 квітня 2004 року сім нових держав, зокрема Румунія, приєдналися до НАТО, і тому західний кордон Молдови став кордоном з НАТО [2], а через місяць внаслідок вступу десяти нових держав до Європейського Союзу, Молдова наблизилася до ЄС. У той самий період Молдова розпочала переговори щодо Плану дій, який було підписано 22 лютого 2005 року.

Знаковим для Молдови став 2009 рік. Тоді у країні відбулась так звана Твіттер-революція, заворушення на тлі фальсифікації виборів, внаслідок якої уряд сформував Альянс за європейську інтеграцію (АЄІ). Того ж року Європейський Союз зробив ще один крок назустріч Молдові. Було започатковано Східне партнерство, метою якого стало поглиблення відносин із шістьма країнами Східної Європи, включаючи Молдову. Партнерство створило платформу для політичного діалогу, економічної інтеграції та контактів між людьми. Це було відповіддю на бажання частини держав регіону (передусім Молдови, Грузії та України) інтегруватися до ЄС. Ініціатива включала низку конкретних заходів, зокрема: збільшення фінансової допомоги, початок переговорів щодо угод про асоціацію та поглиблених і всеосяжних зон вільної торгівлі, а також спрощення безвізового режиму.

Черговим етапом став 2014 рік, коли Молдова підписала угоду про асоціацію з ЄС, яка передбачала створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). ПВЗВТ мала на меті наблизити економіку Молдови до стандартів ЄС і збільшити торгівлю між ними. Того ж року Молдова отримала й безвіз з ЄС. Втім поглиблена співпраця з ЄС не повною мірою відповідала інтересам Молдови. Спільні інтереси спонукали Україну, Молдову та Грузію сформувати у травні 2021 року Асоційоване тріо, щоб спільно просувати свою заявку на вступ до Європейського Союзу. Відповідна декларація була виголошена президенткою Грузії Саломе Зурабішвілі, президенткою Молдови Маєю Санду та президентом України Володимиром Зеленським під час саміту у Батумі. У ній лідери трьох держав наголосили, що європейська інтеграція не має альтернативи для їхніх країн, а жодна третя сторона не може вплинути на цей суверенний вибір.

Вступ Молдови до Європейського Союзу — це процес, що розпочався 3 березня 2022 року, на три дні пізніше, ніж Україна, разом з Грузією, у зв'язку з російським вторгненням в Україну. Це одна з дев'яти нинішніх країн-кандидатів на вступ до ЄС разом з Албанією, Сербією, Північною Македонією, Чорногорією, Туреччиною, Україною, Грузією та Боснією і Герцеговиною.

11 квітня 2022 року Молдова отримала від Європейської Комісії опитувальник для вступу до Європейського Союзу. 22 квітня 2022 року Уряд Республіки Молдова урочисто передав голові Делегації ЄС в Молдові Янісу Мажейкусу першу частину відповідей на опитувальник щодо відповідності Копенгагенським критеріям, а 12 травня 2022 року була передана друга частина відповідей.

17 червня 2022 року Європейська Комісія офіційно рекомендувала Європейській Раді надати Республіці Молдова європейську перспективу та статус кандидата на вступ до Європейського Союзу, з рядом умов, щодо початку перемовин про вступ. Президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляйєн оголосила, що для початку перемовин про вступ Молдова має виконати ряд умов. Єврокомісар з питань розширення Олівер Варгей деталізував, що Молдові потрібно довести до завершення реформу публічного управління, покращити управління фінансами і систему держзакупівель [3].

23 червня 2022 року на саміті Європейської Ради Республіці Молдова було надано статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. 8 листопада 2023 року Єврокомісія рекомендувала Європейській раді розпочати з Молдовою переговори про вступ. 14 грудня 2023 року Рада Європейського Союзу ухвалила рішення розпочати переговори щодо вступу Молдови до Європейського Союзу.

Республіці Молдова було надано Рекомендації Європейської Комісії, виконання яких стане передумовою подальшої європейської інтеграції. Серед цих рекомендацій: - завершити основні кроки нещодавно розпочатої комплексної реформи системи правосуддя в усіх інституціях системи правосуддя та прокуратури, щоб забезпечити їх незалежність, цілісність, ефективність, підзвітність та прозорість, зокрема через ефективне використання перевірки активів та ефективного демократичного нагляду; зокрема, заповнити всі вакантні посади магістратури Вищої ради та її спеціалізованих органів; - у всіх цих сферах усунути недоліки, виявлені ОБСЄ/БДПЛ та Радою Європи/Венеціанською комісією; - виконувати зобов'язання боротися з корупцією на всіх рівнях, вживаючи рішучих кроків у напрямку проактивних та ефективних розслідувань, а також достовірного досвіду переслідувань і засуджень; суттєво збільшити використання рекомендацій Національного антикорупційного центру; - реалізувати зобов'язання щодо «деолігархізації» шляхом усунення надмірного впливу корисливих інтересів на економічне,

політичне та суспільне життя; - посилити боротьбу з організованою злочинністю на основі детальної оцінки загроз, посилення співпраці з регіональними, європейськими та міжнародними партнерами та кращої координації правоохоронних органів; зокрема, запровадити законодавчий пакет щодо повернення активів і всеосяжну основу для боротьби з фінансовими злочинами та відмиванням грошей, забезпечивши відповідність законодавства щодо боротьби з відмиванням грошей стандартам Групи розробки фінансових заходів протидії відмиванню грошей (FATF); - підвищити спроможності здійснювати реформи та надавати якісні державні послуги, у тому числі шляхом прискорення реалізації реформи державного управління; оцінити та оновити стратегію реформування державного управління; - завершити реформу управління державними фінансами, включаючи вдосконалення державних закупівель на всіх рівнях влади; - посилити залучення громадянського суспільства до процесів прийняття рішень на всіх рівнях; - зміцнювати захист прав людини, особливо вразливих груп, і підтримувати свої зобов'язання щодо посилення гендерної рівності та боротьби з насильством щодо жінок.

Примітно, що ці дев'ять рекомендацій перегукуються із сімома рекомендаціями, запропонованими Україні. Зокрема й у рекомендаціях для України йдеться про продовження реформи правосуддя, боротьбу з корупцією, боротьбу з відмиванням коштів відповідно до стандартів FATF, «деолігархізацію». Схоже, перелік проблем, що стоять на заваді європейській інтеграції України та Молдови, дуже подібний.

Від Молдови та України залежить наскільки якісними будуть реформи та виконання рекомендацій. В свою чергу, від Євросоюзу залежить наскільки політична доцільність та російська загроза можуть вплинути на дотримання стандартних процедур у нестандартній ситуації. Проте очевидно, що долі України та Молдови тісно переплетені, тому ці країни мають причини для поглибленої співпраці та обміну досвідом на шляху реформ.

Література

1. Gheorghiu V. Moldova on the way to the European Union: distance covered and next steps to be done. Institute for Public Policy. <https://core.ac.uk/download/pdf/11870114.pdf>
2. The European Union and Moldova. Official website of European Commission. 2021. https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/12/moldova_factograph-3.pdf
3. Єврокомісія пропонує надати Молдові європейську перспективу і статус кандидата. www.eurointegration.com.ua.

БЕРЕКАШВІЛІ ТОРНІКЕ

Генеральний консул Грузії в Одесі

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ГРУЗІЇ: ВИКЛИКИ, ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

14 грудня 2023 року Рада Європейського Союзу офіційно визнала Грузію кандидатом на членство в Європейському Союзі (ЄС). Цей рішучий крок свідчить про новий етап у взаємовідносинах між Грузією та ЄС, підкреслюючи важливість та перспективи подальшого розвитку партнерства. Для Грузії ця подія має вирішальне значення, оскільки вона свідчить про рішучість країни у підтримці та розбудові тісних та стратегічних зв'язків з ЄС.

Однак процес європейської інтеграції Грузії не був безперечним. Стрімкий розвиток політичних, економічних та соціокультурних змін у країні супроводжувався численними викликами, які вимагають ретельного аналізу. Саме тому це дослідження спрямоване на розгляд викликів, досягнень та перспектив, пов'язаних з процесом європейської інтеграції Грузії. Через аналіз політичного, економічного, соціального та культурного контексту розвитку країни з моменту початку дії Європейської політики сусідства (ЄПС) і до отримання статусу кандидата на вступ я спробую відобразити глибину та ширину зусиль, необхідних для досягнення успішної інтеграції Грузії в європейське співтовариство[1].

Розпочинаючи з ЄПС, варто зазначити, що вона визначає контекст та основні принципи співпраці між ЄС та сусідніми країнами, що є важливим для розуміння процесу інтеграції та визначення можливих викликів та перспектив цього процесу[1]. Новий підхід ЄС до сусідніх країн відображений в ЄПС є стратегічним інструментом для встановлення партнерських відносин з новими незалежними державами Східної Європи. В рамках цієї політики було укладено угоди про партнерство та співпрацю, зокрема, з Грузією. Ця програма спрямована на зближення країн-партнерів з ЄС шляхом проведення широкомасштабних реформ.

У 2006 року було опубліковано спільну заяву з узгодженим планом дій Грузії – ЄС у рамках ЄПС[1]. Цей план було офіційно схвалено на засіданні Ради співробітництва ЄС – Грузії. І вже у травні 2010 року в доповіді ЄС про хід виконання Грузією зобов'язань, взятих у рамках Плану дій ЄПС, було заявлено, що Грузія досягла прогресу у таких питаннях, як верховенство закону, реформування судової системи, боротьба проти корупції, доступність торгівлі та покращення бізнес-клімату в країні. Однак відзначалася необхідність

продовження демократичних реформ та зміцнення демократичних інституцій, зокрема з погляду політичного плюралізму та свободи ЗМІ.

Наступним важливим етапом в процесі інтеграції було започаткування ЄС програми східного партнерства (СП) - ініціатива, спрямована на поглиблення співпраці між ЄС та країнами СП, а саме Грузією, Молдовою, Україною, Вірменією, Азербайджаном та Білоруссю. Головною метою СП є сприяння політичному та економічному інтегруванню цих країн з Європейським Союзом[2].

Проект передбачає створення форуму для діалогу та співпраці у сферах торгівлі, економічної стратегії, угод про подорожі та інші питання між ЄС та країнами-учасницями. Основний акцент робиться на сприянні встановленню спільних цінностей демократії, процвітання, стабільності та розширенню співробітництва. Східне партнерство є важливим кроком у зміцненні відносин між ЄС та його східними сусідами, сприяючи їхньому розвитку та консолідації демократичних процесів.

Угода про асоціацію між ЄС та Грузією є ключовим документом, що визначає стратегічне партнерство та співробітництво між сторонами[3]. Вона стала результатом довготривалих переговорів та визначила новий етап у відносинах між ЄС та Грузією. Угода передбачає глибоку та широку інтеграцію Грузії до європейського політико – правового простору, сприяючи гармонізації законодавства Грузії та модернізації економіки. Ратифікація Угоди відбулась 18 грудня 2014 року коли Європейський парламент ухвалив відповідну законодавчу резолюцію, варто зазначити, що це відкрило нові можливості для співпраці та розвитку як для Грузії, так і для Європейського Союзу[4]. Варто підкреслити той факт, що кожний етап співпраці визначає конкретні цілі та реформи, до досягнення яких зобов'язується Грузія, зокрема у питаннях верховенства права, боротьби з корупцією, покращення бізнес-клімату та створення умов для стабільного економічного розвитку. Ці заходи спрямовані на підвищення якості життя громадян та на зміцнення демократії та правової держави. Реформи, що відбуваються в Грузії, викликають науковий інтерес серед вчених через інноваційний підхід до розв'язання економічних, політичних та соціальних проблем. Грузія в останні роки стала об'єктом вивчення для дослідників з різних галузей науки, які цікавляться досягненням в процесі реформування.

Не можу також оминати реформу судової системи Грузії, під час цього процесу були проведені інституційні зміни, оновився судовий апарат та Вища Рада юстиції, був створений суд присяжних. І хоча процес змін ще продовжується, продуктивність реформ є досить високою і вже можливо виділити певні досягнення: Запроваджена вертикальна судову систему із чітким розмежуванням

компетенції між судами різних інстанцій; створені інститути, які дозволяють судовій владі самостійно здійснювати управління без участі виконавчої та законодавчої влади; започаткована досить прозора система відбору та підготовки кандидатів у судді, підвищення кваліфікації суддів; інформатизовано усе судове провадження; підвищен рівень комунікації між суддями, засобами масової інформації та громадськістю в цілому

Реформа прокуратури в Грузії є своєрідною візитною карткою реформ, цей орган історично асоціюється з корупцією та свавіллям у багатьох пострадянських країнах, тому успішна реформа в цій сфері мала велике значення. В рамках реформи збільшено контроль апарату Генерального прокурора над діяльністю попереднього слідства для зменшення фактів порушення прав людини. Також зменшено строк попереднього слідства з 9 до 4 місяців та строк тримання під вартою з 24 до 12 місяців. Принципи діяльності прокуратури Грузії включають законність, повагу до прав громадян і юридичних осіб, професіоналізм і компетентність, об'єктивність і неупередженість, політичний нейтралітет. Дуже приємно усвідомлювати той факт, що Україна використовує досвід Грузії в процесі реформування прагнучі змінити своє життя та впроваджуючи нові механізми, які підсилюють боротьбу з корупцією на усіх рівнях.

Впродовж останніх років Грузія досягла значних успіхів у виконанні реформ, спрямованих на наближення до стандартів ЄС. Однак, процес реформування не завершений, і мною було зазначено лише частини вдалих реформ і тому я хочу наголосити, що також важливо продовжувати наукові дослідження для подальшого прискорення інтеграційного процесу. Проведення додаткових досліджень дозволить ідентифікувати ключові аспекти, які потребують удосконалення, та забезпечить швидке наближення Грузії до членства в ЄС.

Отримавши статус офіційного кандидата на вступ до ЄС, країна продемонструвала свою відданість європейським цінностям та реформам. Майбутні перспективи Грузії в європейській інтеграції є обіцяючи ми [5]. Країна зосереджується на виконанні умов для отримання членства в ЄС, зокрема, на підвищенні демократії, правової держави та економічних реформах. Західні партнери підтримують Грузію в цьому процесі, відкриваючи нові можливості для співпраці та розвитку. Паралель із Україною та Молдовою підкреслює важливість підтримки та спільних зусиль у реалізації цілей європейської інтеграції, що створює позитивний прецедент.

Література

1. European neighbourhood policy. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/d4027423-cdae-4f4d-b542-cfd5d04fe826_en?filename=joint-communication_review-of-the-enp.pdf
2. Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit. URL: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf
3. Association agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830(02))
4. European Parliament legislative resolution of 18 December 2014 on the draft Council decision on the conclusion, on behalf of the European Union, of the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part (09827/2014 – C8-0129/2014 – 2014/0086(NLE)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2014-0111_EN.html
5. European Council conclusions, 14 and 15 December 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/68967/europeanCouncilconclusions-14-15-12-2023-en.pdf>

ПИЛИПЕНКО ВОЛОДИМИР

Почесний Консул Литовської республіки в Полтавській області
кандидат юридичних наук, доцент

**ДО ПИТАННЯ РАТИФІКАЦІЇ УКРАЇНОЮ РИМСЬКОГО СТАТУТУ
МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ЯК ВАЖЛИВОЇ
ПЕРЕДУМОВИ ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Проблема ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду не є новою для України. Вона виникла майже чверть століття тому. Варто нагадати, що наша держава брала активну участь у розробці проєкту та прийнятті Римського статуту, зокрема українська делегація була учасником Дипломатичної конференції 15 червня – 17 липня 1998 року у Римі, на якій було прийнято Римський статут [1], який був підписаний Україною 20 січня 2000 року, причому якихось застережень з боку України щодо тексту Статуту на момент підписання не виникало.

Однак в подальшому Римський статут не був ратифікований нашою державою у зв'язку з прийняттям Висновку Конституційного Суду України від 11 липня 2001 року № 3-в/2001 [2]. Підставою для надання висновку стало звернення Президента України.

Відповідно до Висновку Конституційного Суду України Статут був визнаний таким, що не відповідає Конституції України в частині його положень, за якими «Міжнародний кримінальний суд... доповнює національні органи кримінальної юстиції».

Цей висновок, як слушно констатується в юридичній літературі, викликав неоднакову реакцію в юридичних колах. Ми поділяємо думку вітчизняних вчених, які вважають, що визнання Конституційним Судом України Міжнародного кримінального суду наднаціональною інституцією заблокувало процес приєднання України до цієї важливої міжнародної системи захисту прав людини від державного свавілля [3, с. 123].

Насправді, як вірно зазначає О. В. Харитонova, висновок про «наднаціональний» характер Міжнародного кримінального суду викликаний не зовсім вірним тлумаченням принципу компліментарності (додатковості), закладеному у Римський статут, що становить доволі «гнучкий» документ, який дає підстави шукати не суперечності, а шляхи зближення між національними законодавствами та Статутом. Більше того, адекватне відображення у національному законодавстві та правозастосуванні міжнародно-правових норм та принципів уможливить виключити втручання МКС, який виступає гарантом їх дотримання [3, с. 123].

Питання визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду з новою силою оприявнилося після ратифікації Україною 16 вересня 2014 року Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [4].

Так, відповідно до ст. 8 Угоди про асоціацію, Україна взяла на себе зобов'язання ратифікувати й імплементувати до національного законодавства Римський статут Міжнародного кримінального суду, а також пов'язані з ним документи. ЄС визнає важливість Міжнародного кримінального суду як гарантії дотримання прав та свобод людини, що підтверджується зокрема і тим, що всі держави-члени ЄС визнали юрисдикцію цього суду і ратифікували Римський Договір.

Для виконання зобов'язань за міжнародним правом 02 червня 2016 року було прийнято Закон «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [5], відповідно до якого ст. 124 Конституції було доповнено ч. 6: «Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду». Згідно з висновком Венеційської комісії від 26 жовтня 2015 року. (висновок стосувався проєкту цього Закону), таке формулювання статті Конституції отримало позитивний відгук. Однак з незрозумілих та юридично необґрунтованих причин це положення набрало чинності лише через три роки з дня опублікування закону, тобто з 30 червня 2019 року.

На нашу думку, таке рішення про відтермінування мало суто політичний характер та не пов'язане із жодними правовими перепонами.

Однією з причин встановлення трирічного строку для набрання чинності зазначеним положенням, як вважають деякі фахівці, була необхідність гармонізації національного кримінального законодавства з вимогами Міжнародного кримінального суду. Це твердження вважаємо юридично необґрунтованим, враховуючи положення Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року» № 1393-р від 23 листопада 2015 року [6], відповідно до якого розроблення законопроекту щодо внесення змін до КК України з метою гармонізації його з нормами міжнародного гуманітарного права (зокрема щодо визначення воєнних злочинів) мала бути завершена не пізніше IV кварталу 2016 року.

Хоча Верховна Рада України досі офіційно не затвердила Римський статут, наразі наша держава визнає повноваження Міжнародного кримінального суду щодо розслідування актів геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів, які сталися в Україні під час збройного конфлікту, який розпочала російська федерація. Це визнання ґрунтується на двох офіційних заявах Уряду

України до Міжнародного кримінального суду –від 17 квітня 2014 року та 8 вересня 2015 року [7, 8].

Подавши згадані заяви Україна набула окремих зобов'язань у плані співпраці із судом. Проте це не звільняє нашу державу і від головного зобов'язання –ратифікації Римського статуту.

Наголошуємо, що сьогодні відсутні будь-які перешкоди для ратифікації Римського статуту, оскільки положення частини шостої статті 124 Конституції України про те, що Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду, набрали чинності 30 червня 2019 року [5].

Окрім власне виконання своїх зобов'язань перед ЄС, викладених в Угоді про асоціацію, ратифікація Статуту Міжнародного кримінального суду відкриє для України нові можливості участі в цьому міжнародному органі, які мають держави-учасниці. Зокрема - брати участь у доборі суддів, а також самій пропонувати на ці посади кандидатури вітчизняних фахівців, участь у виборах Прокурора Міжнародного кримінального суду, делегування своїх представників до Секретаріату суду, а також можливість впливати на сам Статут, пропонуючи до нього зміни.

Ратифікуючи Статут Міжнародного кримінального суду найближчим часом Україна може стати його 125 державою-учасницею. Нагадаємо, що 1 лютого цього року набула чинності ратифікація Римського статуту Вірменією. А наші колеги по вступу до Європейського Союзу –Грузія та Республіка Молдова вже є державами-учасницями Міжнародного кримінального суду з 2003 та 2010 року відповідно [9].

Література

1. Грищенко К. І. Міжнародний кримінальний суд – універсальний механізм міжнародного карного правосуддя. *Український часопис міжнародного права*. 2003. № 4. С. 12–17.

2. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський статут) від 11.07.2001 № 3-в/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v003v710-01>

3. Харитонova О. Римський Статут і Міжнародний кримінальний суд в контексті сучасних світових та українських кримінально-правових наукових тенденцій. *Український часопис міжнародного права*. 2014. № 4. С. 120–126.

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

5. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1401-19>

6. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 № 1393-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248740679>

7. Заява Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18#Text>

8. Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян : Постанова Верховної Ради України. URL: www.icc-cpi.int/iccdocs/other/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf

9. <https://asp.icc-cpi.int/states-parties/states-parties-chronological-list>

ХАРИТОНОВ ЄВГЕН

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри цивільного права, доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України*

ХАРИТОНОВА ОЛЕНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри інтелектуальної власності та патентної юстиції, доктор
юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України*

ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА НА ШЛЯХУ ДО ЄС: МЕТА – СПІЛЬНА, ЗАВДАННЯ – РІЗНІ

Оскільки круглий стіл проводиться з метою обговорення перспектив вступу України, Республіки Молдова та Грузії до Європейського Союзу, актуальних проблем гармонізації законодавства держав до права ЄС тощо, логічним було б розглядати згадані проблеми стосовно усіх трьох згаданих держав. Тим більше, що саме вони, на думку фахівців, мали бути в центрі уваги ЄС при розробці проекту «Східне партнерство», як найбільш перспективні з шести країн, згаданих у цьому Проєкті.

Як зазначав у 2019 році старший науковий дослідник Центру європейських політичних досліджень (CEPS) Майкл Емерсон, у статті, підготовленій в рамках проєкту «Розуміння Угод про асоціацію між ЄС та Україною, Молдовою і Грузією», «високий представник ЄС Жозеф Боррель і комісар з питань сусідства Олівер Варгеї, обдумуючи свої рішення в зовнішній політиці, в першу чергу мають замислитись, що робити з Грузією, Україною та Молдовою. Ці три країни надали спільні пропозиції, головний меседж - процес інтеграції у форматі УА/ПВЗВТ може і має бути посилений, чому сприяла б певна «тристоронізація» відносин з ЄС - структурний процес колективного обговорення всіх питань, що становлять спільний інтерес. Загальна ідея полягає в тому, що слід запустити процес зустрічей ЄС та тріо країн УА на міністерському та експертному рівнях, що охоплюватимуть питання ПВЗВТ та різні тематичні сфери. Один формат зустрічей може включати лише інституції ЄС, інший - усі або ж найбільш зацікавлені держави-члени ЄС.

При цьому «тріо країн» висунуло чимало відповідних пропозицій, з яких щонайменше 50, розглядалися як такі, що є цілком слушними і можуть слугувати поступовими практичними кроками з модернізації укладених угод (більш повна

інтеграція в енергетичний союз, єдиний цифровий ринок, транспортну політику та інфраструктурні зв'язки, єдину європейську мережу розрахунків, ініціативи у сфері правосуддя, нові зміни в кібербезпеці тощо). Ці можливості, вважає Майкл Емерсон, сприяли б новому важливому політичному поштовху, якого прагне «тріо країн» [1].

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну всі три східноєвропейські держави, асоційовані з ЄС, - Україна, Молдова та Грузія - подали заявки на вступ до Євросоюзу. У відповідь Європейська комісія опублікувала «Думки», встановивши конкретні умови, які мають бути виконані для просування цих заявок на шляху до членства в ЄС. Щодо України та Молдови ЄК рекомендувала надати двом країнам статус кандидатів «з розумінням» того, що перелічені умови будуть виконані. Висновок щодо Грузії рекомендував «надати їй статус кандидата лише після того, як будуть виконані відповідні умови». Ці рекомендації ЄК були підтверджені Європейською радою на саміті 23-24 червня.

Загалом рекомендації у всіх трьох кейсах стосуються фундаментальних політичних аспектів процесу вступу, зі спільним акцентом на забезпеченні верховенства права. Серед трійки країн Україна мала найменшу кількість вимог до виконання - 7, Молдова - на дві більше (9), Грузія - найбільше (12). Зокрема, лише Грузії поставили вимоги, пов'язані з проблемами у функціонуванні демократичних інститутів у державі. На відміну від Грузії, останні парламентські та президентські вибори в Україні та Молдові були загалом оцінені як вільні та чесні, а тому від двох країн-сусідів не вимагалось жодних конкретних кроків у цій сфері, тоді як перед Грузією постали серйозні невирішені політичні виклики.

Вимоги виконання умов були зосереджені на питаннях верховенства права, боротьби з корупцією та деолігархізації. Таке рішення обмежити умови переважно питаннями фундаментальних політичних засад, виключаючи економічні теми, відповідає практиці ЄС, згідно якій політичні пріоритети є передумовою першого кроку в процесі набуття членства. За шість місяців, що минули з моменту публікації рекомендацій, країни продемонстрували помітний прогрес, хоча жодна не виконала рекомендації повністю.

Щодо України та Молдови робота політичних інститутів була оцінена як достатньо якісна, що дозволило ЄК відмовитися від необхідності висунення додаткових умов. В обох випадках першочергове занепокоєння викликає верховенство права, де прогрес триває, але потребує консолідації. Хоча Грузія досягла позитивних результатів у низці питань, переважно на рівні ухвалення нових законів або внесення змін до існуючого законодавства, у тих сферах, які потребують сильної політичної волі, суттєвий прогрес відсутній.

Неспроможність вирішити ключові політичні питання, пов'язані з деолігархізацією, також перешкоджає вжиттю адекватних заходів в інших сферах політики та верховенства права. Таким чином у випадку Грузії у «думці» ЄК зазначено, що виконання умов призведе до надання їй статусу кандидата, що є на один крок позаду від двох інших» [2].

Зазначене вище, як на нашу думку, дає підстави для виведення наразі Грузії за межі «тріо» країн, про яке йшлося раніше, і натомість вести мову про завдання, що постають перед «дуєтом» країн Україна-Молдова.

У галузі юридичній інтеграція в Європейське співтовариство вимагає «гармонізації права», тобто відповідності засад і норм національного права сучасним тенденціям розвитку ЄС. У зв'язку із цим, змінивши політичні й економічні орієнтири, необхідно також переглянути й правові концепти та інститути з погляду їхньої відповідності європейським концептам. Розглядаючи під таким кутом зору проблеми оновлення законодавства України та Республіки Молдова з метою гармонізації його з правом ЄС, передусім, необхідно враховувати їх належність до різних правових традицій Західної та Східної, зауваживши при цьому, що концепт приватного права ґрунтується на цінностях Західної Європейської цивілізації.

Хоча відносно недавно - трохи більше тридцяти років тому - обидві держави входили, як «союзні республіки», до складу сср і формували законодавство на тій самій ідеологічній основі, за тими самими зразками, але до того їхнє цивільне право формувалося під впливом різних традицій - Західної та Східної. Врахування цього має значення, оскільки основою регулювання цивільних відносин в ЄС є західна традиція приватного права.

Що стосується правової системи України, то загальна тенденція законопроектних робіт в галузі цивільного права на українських територіях у Х-ХІХ ст., свідчить про вплив римського права і пізніших західноєвропейських систем права на регулювання речових і зобов'язальних відносин та про вплив візантійського права в сфері спадкування та сімейних відносин. Однак західний вектор розвитку української традиції права у середині ХІХ ст. зазнав бруталного втручання: на українських землях, що входили до російської імперії, була скасована дія Статутів Великого Князівства Литовського. Метою була русифікації українського населення (судочинство російською мовою) й поширення дії російського законодавства на українські землі. Хоча у Х том Зводу законів Російської імперії були включені норми Зводу місцевих законів західних губерній, але вони застосовувалися лише в Полтавській і Чернігівській губерніях. (Це не стосується українських територій, які перебували у складі Австро-Угорщини, Польщі та ін., де було чинним законодавство, сформоване на засадах західної традиції права).

У Молдові формування традиції приватного права було більш послідовним, аніж в Україні. Значною мірою це пояснюється більш ранньою й більш послідовною цивілізаційною самоідентифікацією, чому сприяли активні економічні й культурні зв'язки гето-дакійської держави з античним світом, а пізніше багатогранний історичний процес «романізації», у ході якого римська цивілізація проникала в усі сфери життя провінції. У процесі романізації римські юридичні норми наклали глибокий відбиток на ментальності і поведінці місцевих жителів [3, с. 17, 22-26], створивши суб'єктивні передумови формування традиції права західного типу з тяжінням до романського підвиду останньої.

Турецька окупація практично не вплинула на розвиток молдавського законодавства. Після приєднання Бессарабії до Росії в ній продовжували діяти місцеві закони, перекладені на російську мову. Законодавство російської імперії діяло в Бессарабії як додаткове джерело, і застосовувалося за недостатності місцевих законів. Утім поступово воно майже повністю замінило бессарабське право. Після приєднання Бессарабії до СРСР і створення МРСР тут діяло законодавство УРСР. В результаті другої кодифікації радянського цивільного законодавства 8 грудня 1961 р. були прийняті Основи цивільного законодавства, котрі стали обов'язковим взірцем для цивільних кодексів радянських республік, у тому числі, ЦК УРСР і ЦК МРСР [4, с. 12]. Після розпаду СРСР в Україні й у Республіці Молдова, цивільні відносини регулювалися законодавчими актами колишнього СРСР, а також значною кількістю актів УРСР і МССР, котрі зберігали чинність в частині, яка не суперечила новому законодавству.

У ході дискусії щодо вибору зразків для проєктів ЦК нова концепція цивільного права України формувалася на основі європейських уявлень про приватне право [5, с. 13-68]. При цьому зазначалося, що ці уявлення значною мірою засновані на рецепції римського приватного права, яке є першоджерелом більшості західних кодифікацій [6, с. 50-60], з корекцією відповідно до національних уявлень про феномен права, цивільне право і його окремі інститути [7].

Так само законодавці Республіки Молдова орієнтувалися на західноєвропейські зразки, до того ж маючи для цього сильний позитивний чинник: правоментальність, сформовану на західних правових концептах.

Але якщо концепція ЦК України значною мірою відображає вплив BGB (з елементами синтезу західної й східної європейської традицій права), то у Республіці Молдова концепція цивільного права формувалася, як зазначалося, під помітним впливом романських юридичних концептів, що є більш «приватно-правовими» за своїм генезисом та сутністю. Цим пояснюються деякі особливості ЦК Республіки Молдова, прийнятого 24 червня 2002 р., а також та обставина, що

на відміну від України Республіка Молдова уникла прийняття Господарського кодексу з його публічно-правовою спрямованістю (попри дискусії навколо цього питання [8]).

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що коли завданням Республіки Молдова є модернізація юридичних норм та інституцій відповідно до концептів права ЄС, то Україна, крім того, має додаткове завдання - адаптацію правосвідомості відповідно до європейського концепту приватного права.

Література

1. Виграшний хід ЄС: як має змінитися політика щодо Східного партнерства. 16 грудня 2019. Майкл Емерсон, Центр європейських політичних досліджень (CEPS). Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2019/12/16/7104071/>
2. Чи вдалося Україні, Молдові та Грузії наблизитися до переговорів про вступ до ЄС? 14 лютого 2023, Майкл Емерсон, Вероніка Мовчан, Деніс Ченуша, Артем Ремізов, Тінатін Ахвледіані. Режим доступу: Чи вдалося Україні, Молдові та Грузії наблизитися до переговорів про вступ до ЄС? | Європейська правда (eurointegration.com.ua)
3. История румын с древнейших времен до наших дней / Д. Драгнев, Е. Драгнев, В. Мискевка, И. Варта, И. Шишкану./ пер. с рум. Кишинэу: CIVITAS, 2001.
4. Комментарий к Гражданскому кодексу Молдавской ССР / под ред. В. И. Давидова, А. Л. Маковского. Кишинев, 1971.
5. Кодифікація приватного (цивільного) права України / За ред. проф. А. Довгерта. К.: Український центр правничих студій, 2000. С.13-68.
6. Харитонов, О.І. Порівняльне право Європи: Основи порівняльного правознавства. Європейські традиції / О. І. Харитонов, Є. О. Харитонов. 2-ге вид., доп. Х.: Одісей, 2006. 592 с.
7. Підопригора, О. Римське право і майбутнє правової системи України / О. Підопригора, Є. Харитонов. Вісн. Акад. прав. наук України. 1999. № 1. С. 95–103.
8. О возможности и необходимости Предпринимательского кодекса для Республики Молдова. Режим доступу: <http://www.md.spinform.ru/md-predprinimatelsky-kodeks.html>

СУРІЛОВА ОЛЕНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного та
європейського права*

УКРАЇНА, МОЛДОВА, ГРУЗІЯ НА ШЛЯХУ ДО ЄС: ПЕРЕДУМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

На початку ХХІ сторіччя світ опинився перед викликами, які створюють загрозу сучасній цивілізації, підґрунтям, якої є гуманістичні ідеали. В цей час на теренах східної Європи відбувалися процеси, які свідчать про усталення європейських цінностей та євроінтеграційних прагнень трьох держав - України, Молдови та Грузії, які мають багато спільного в історичному, політичному, культурному контексті. Цей зв'язок розвивався з давніх давен, а наприкінці ХХ початку ХХІ ст.ст. набув особливого сенсу. Народи всіх трьох країн зазнали колоніального поневолення з боку російської імперії, набули незалежності у 1991р. та підтвердили прагнення до свободи, чинячи опір агресії РФ. Всі три країни зазнали анексії частин території та значних людських та економічних втрат. Всі три країни підтвердили свій демократичний вибір під час революції троянд в Грузії, помаранчевої революції та революції гідності в Україні, Твіттер - революції в Молдові. Всі три країни заявили про євроінтеграційні прагнення, однак стикнулися з потужним проросійським лобі у своїх країнах. Тим не менш сьогодні курс на набуття членства у ЄС є незворотнім. Процес євроінтеграції почався майже 30 років тому підписанням угод про партнерство та співробітництво з Європейським Союзом кожною з трьох країн.

У травні 2009 р. Празьким установчим самітом була запроваджена ініціатива Східного партнерства [1], спрямована на посилення співпраці з 16 країнами – сусідами ЄС з метою забезпечення безпекової та політичної стабільності в регіоні, підвищення рівня добробуту населення та економічного зростання, розвитку культурного обміну та співробітництва у правоохоронній сфері.

Політика східного партнерства передбачала диференційований підхід до країн партнерів ЄС, який враховує регіональні та національні особливості цих держав, а також прагнення вступу до ЄС. Так щодо України були визначені пріоритети – співробітництво в енергетичній, транспортній, міграційній галузях, охороні довкілля, перешкоджанні нелегальному обігу зброї. Незабаром трьома державами були підписані угоди про асоціацію з ЄС та державами членами, які підвели євроінтеграцію цих країн на новий поглиблений рівень та позитивно позначилися на політичній, економічній, соціальній ситуації в цих

країнах та регіоні в цілому. Політика східного партнерства ще більше зблизила три країни у пошуках нових форм відносин з ЄС. Україна, Грузія та Молдова звернулися до європейської комісії із спільним зверненням, в якому висловили бачення подальшого розвитку Східного партнерства. У 2021 р. було створене Тріо асоціації [2], яке передбачало посилену співпрацю та діалог між країнами партнерами та ЄС, а інтенсифікацію роботи з імплементації Угоди про асоціацію та підтвердило прагнення вступу до ЄС в якості повноправних членів.

Агресія РФ в Україні спонукала партнерів на більш рішучі дії, а саме на подання заявок на вступ до ЄС у 2022 р. Ініціатива була підтримана Європейським Союзом, оскільки всі три країни відповідають вимогам ст. 49 Договору про Європейський Союз – повністю розділяють європейські цінності та належать до європейської цивілізації. Країни тріо отримали статус кандидата на вступ до ЄС. Однак цей статус не є остаточним. Єврокомісією висунуто низку вимог до всіх трьох країн щодо проведення ґрунтовних реформ. Якщо країни тріо будуть зволікати з виконанням цих вимог, статус кандидата може бути скасованим.

Щодо вимог, які стосуються певних напрямів (блоків) то деякі з них є спільними для всіх трьох країн. Найбільшого прогресу досягла Україна, до якої висунуто 7 блоків вимог; щодо Молдови – це вже 9 блоків; щодо Грузії -12.

Наприклад, це проведення судової реформи. Цей напрям передбачений для всіх країн тріо, але вимоги є диференцьованими, оскільки враховують ситуацію, що склалася в кожній з них. Україна має продовжити судову реформу з акцентом на реформу Конституційного суду. Щодо Молдови вимоги вміщують більш суттєві положення - завершити основні кроки комплексної реформи системи правосуддя. Натомість Грузія ще має забезпечити додержання принципу верховенства права та провести комплексну судову реформу з урахуванням консультативних висновків зацікавлених сторін. На жаль, як зазначив Ш. Мішель, на цьому шляху Грузія втратила можливості під час формування Верховного суду [3].

Спільним є блок щодо деолігархізації країн, однак конкретні вимоги для країн різні у відповідності до досягнутих успіхів. Так Україна має зосередитися на виконанні антиолігархічного закону. Молдова - реалізувати зобов'язання щодо «деолігархізації» шляхом усунення надмірного впливу корисливих інтересів на економічне, політичне та суспільне життя. Грузія, де ситуація найгірша – забезпечити виконання протиолігархічного закону всіма без всяких виключень. (На сьогодні ситуація така, що правляча партія намагається вивести з під дії закону низку осіб, зокрема Б, Іванішвілі).

Низка блоків стосується не всіх країн тріо. Зокрема Грузія має забезпечити проведення чесних відкритих виборів у 2024 р. Молдова має зосередитися на

забезпеченні прав громадянського суспільства в сфері прийняття рішень та гарантуванні прав людини. Для України важливим є гармонізація аудіовізуального законодавства з вимогами ЄС.

Важливим також максимальне дистанціювання від рф в усіх сферах політичного та суспільного життя в країнах-партнерах. Україні вдалося досягти успіхів в цьому питанні, чому сприяв збройний конфлікт. Зокрема, проросійська ОПЗЖ була заборонена в країні. Молдова також за підтримки ЄС намагається позбутися впливу рф, хоча проросійська партія «ШОР» має досить багато прихильників. Найнебезпечніша ситуація склалася в Грузії, про що свідчить посилення проросійських настроїв в лоні правлячої партії «Грузинська мрія», намагання прийняти закон про іноагентів, спроби влаштувати імпічмент президентці С. Зурабішвілі, відмова від запровадження санкцій проти рф, які підтримуються усім цивілізованим світом.

Україна, Молдова, Грузія рухаються у бік набуття повноправного членства, поглиблюючи двостороннє співробітництво між собою. Молдова та Грузія надали Україні неоціненну допомогу в умовах збройної агресії рф. Тисячі наших громадян знайшли прихисток та підтримку в Молдові, отримали гуманітарну допомогу і в Грузії.

Незважаючи на труднощі, всі три країни досягли прогресу на шляху до членства в ЄС. Підґрунтям є те, що всі вони розділяють та поважають європейські демократичні цінності, керуються демократичними принципами функціонування ЄС задля досягнення цілей європейської інтеграції, які чітко визначені у засновницьких договорах.

Зазначимо, що реформи, необхідні для досягнення цілі вступу до ЄС проводять всі три країни, але прогрес на цьому шляху неоднаковий. Тому, на перший погляд, доцільно адаптувати механізм «Європа різних швидкостей», передбачений ст. 20 ДЄС, який широко застосовується в ЄС та передбачений у трансформованому вигляді ініціативою східного партнерства, до вирішення питання щодо вступу України, Молдови, Грузії до ЄС. Політика східного партнерства базується на принципі диференціації. Чим більших успіхів досягла країна у впровадженні реформ, тим на більшу підтримку з боку ЄС може розраховувати.

На нашу думку країни тріо мають йти до отримання повноправного членства разом у відповідності до гасла ЄС «єдність у різноманітті». Наші країни мають багато спільного, на чому ми наголошували. Вони мають відпрацьовані механізми співробітництва з ЄС та між собою. Разом з цим кожна з країн має власні особливості та стикається з власними викликами які теж слід враховувати. Тому країни тріо мають аналізувати та враховувати досвід одна одної, та у разі необхідності надавати допомогу задля впровадження необхідних

реформ. Вважаємо, що це є запорукою успіху. ЄС в свою чергу, здійснює контроль та моніторинг ситуації та коректує завдання для кожної з країн.

Шлях до набуття повноправного членства у ЄС не є легким, на цьому шляху кожна з країн стикається з численними труднощами, але альтернативи немає. Здолати всі труднощі та досягти успіху можливо, а статус кандидата у члени ЄС цьому сприяє. Тільки від країн тріо, від їх рішучості у слідуванні обраному курсу, від їх єдності та взаємної підтримки залежить наскільки швидко вдасться змінити статус кандидата на статус повноправного члена ЄС.

Література

1. European Neighbourhood Policy
URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-neighbourhood-policy_en
2. Association Trio: Memorandum of Understanding between the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Georgia and the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova
URL: <http://mfa.gov.ua/en/news/association-trio-memorandum>
3. Європейська правда
URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/07>

ТУЛЯКОВ ВЯЧЕСЛАВ

*Національний університет «Одеська юридична академія»
доктор юридичних наук, професор кафедри кримінального права*

**ЖЕРТВИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У
ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРАВОВОМУ ПОЛІ**

Конституція України визначає життя і здоров'я людини як найвищу соціальну цінність, покладаючи на державу обов'язок відшкодування шкоди, завданої злочинними діями. Стаття 1177 Цивільного кодексу України закріплює право потерпілих на відшкодування шкоди, завданої їм кримінальним правопорушенням. Незважаючи на це, в українському законодавстві існує значна прогалина щодо комплексних заходів з відшкодування шкоди та реституції жертвам злочинів, не кажучи вже про реабілітацію та справедливую сатисфакцію. Ця прогалина зумовлює необхідність запровадження нових правових заходів для забезпечення справедливого ставлення до потерпілих у національному правовому полі. Нагальність цього питання посилюється поточними військовими діями в Україні, що спонукає до критичного узгодження національного законодавства з відповідними міжнародними угодами, особливо в контексті поточних викликів, що стоять перед країною, та необхідності гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами.

Оскільки країна прагне до стійкості перед лихоліттям, всеосяжна віктимологічна база, що ґрунтується на глобальних правових принципах, має вирішальне значення для побудови справедливого та інклюзивного суспільства.

Сьогодні, знаходячись на шляху необхідності апроксимації діючого кримінального законодавства України до світових та європейських стандартів, зазначимо, що основною метою легітимації конвенціональних норм в нашому правовому просторі є розробка теоретичної моделі Кримінального кодексу як публічно-правового інструменту з паралельним завданням підкреслення, першочергової важливості захисту індивідуальних прав людини. Цей теоретичний підхід є новаторським кроком у міжкультурній комунікації, особливо в контексті конфлікту в Україні та її шляху до європейської інтеграції. Він підкреслює крихкість традиційних правових інструментів і необхідність інноваційних підходів до наближення *acquis*, а також до міжнародного та національного захисту прав людини. У світлі цих обставин апроксимація права прав людини як основоположного елемента теорії кримінального права та його гармонізації з правом ЄС, набуває першорядного значення.

Процес апроксимації передбачає різні перспективи та методи. По-перше, він вимагає всебічного аналізу директив, регламентів та інших правових інструментів ЄС, які стосуються кримінального права. Крім того, процес апроксимації передбачає прийняття та імплементацію найкращих практик і правових норм ЄС з орієнтацією на судові прецеденти, процедури відповідальності, зразки реалізації віктимологічних ідей у національному законодавстві[1].

Директива про права потерпілих - Директива 2012/29/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 жовтня 2012 року [2], яка встановлює мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочинів із відповідними пропозиціями про зміни та доповнення діючого кримінального законодавства. Про це доси йдеться у стратегічному порядку денному Європейського Союзу на 2019-24 роки кажучи, що Європа повинна бути місцем, де люди почуваються вільно і безпечно. ЄС повинен відстоювати основні права і свободи своїх громадян і захищати їх від існуючих і нових загроз. На жаль, вважається, що Директива є несистемним утворенням за багатьма винятками, і, потерпілі продовжують стикатися зі значними проблемами: вони не отримують необхідну їм інформацію вчасно або у зрозумілій для них формі; відповідні служби підтримки часто недоступні, що залишає жертв без допомоги, якої вони потребують. У 2020 році Європейська комісія дійшла висновку, що більшість держав-членів незадовільно вжили заходів щодо доступу до інформації, послуг підтримки та захисту з урахуванням індивідуальних потреб потерпілих. Імплементація положень, пов'язаних з процесуальними правами та відновним правосуддям, є менш проблематичною. Це обумовило початок процесу доповнення Директиви 2012 року через неповну транспозицію Директиви про права потерпілих. У Стратегії ЄС щодо прав потерпілих (2020-2025 pp.) Комісія [3] визначає такі ключові пріоритети, навколо яких зосереджуються дії:

- Ефективна комунікація з потерпілими та безпечне середовище для жертв злочинів: серед іншого, Комісія розпочне кампанію ЄС з підвищення обізнаності про права потерпілих та сприяння наданню спеціалізованої підтримки та захисту для потерпілих з особливими потребами. Держави-члени закликаються до повного та правильного виконання відповідних правил ЄС, зокрема, Директиви про права потерпілих, а Комісія продовжуватиме стежити за їх виконанням.

- Покращення підтримки та захисту найбільш вразливих жертв: Комісія, серед іншого, сприятиме комплексному та цілеспрямованому підходу ЄС до підтримки жертв з особливими потребами; вона також розгляне можливість запровадження мінімальних стандартів щодо фізичного захисту жертв. Держави-члени повинні, наприклад, створити інтегровані та цільові

спеціалізовані служби підтримки для найбільш вразливих жертв, включаючи будинки дитини, сімейні будинки, ЛГБТІ та безпечні будинки.

- Сприяння доступу жертв до компенсації: Комісія здійснюватиме моніторинг та оцінку законодавства ЄС щодо компенсації, включаючи державну компенсацію та Рамкове рішення про взаємне визнання фінансових санкцій. Держави-члени закликаються забезпечити справедливу та належну державну компенсацію за насильницькі, умисні злочини, усунути існуючі процедурні перешкоди для національної компенсації та вжити заходів для того, щоб жертви не піддавалися вторинній віктимізації під час процедури компенсації[4].

Рада Європи о правах жертв. Наступний документ, - це Рекомендація CM/Rec(2023)2 Комітету міністрів державам-членам щодо прав, послуг і підтримки потерпілих від злочинів від 15.03.2023 року[5], якою вже, яка у розвиток Рекомендації Rec(2006)8 Комітету міністрів державам-членам щодо допомоги потерпілим від злочинів та запобігання віктимізації та Рекомендації Rec(85)11 Комітету міністрів державам-членам про становище потерпілого в рамках кримінального права та процесу для країн-членів Ради Європи, встановлюються нові мінімальні стандарти поведінки із потерпілими від злочинів, зокрема держави-члени повинні прийняти державну схему компенсації потерпілим від злочинів, вчинених на їхній території – яка не залежить від кримінального провадження, за умови, що шкода сталася внаслідок злочину – і може вимагати подання офіційної скарги. Потенційні бенефіціари такої схеми мають визначатися національним законодавством, але включати, як мінімум, потерпілих від умисних насильницьких злочинів, у тому числі сексуального насильства.

Комітет Міністрів Ради Європи рекомендує державам членам розглядати кримінальне правопорушення як спричинення шкоди суспільству та порушення прав особи.

Цей основоположний принцип підкреслює подвійну природу злочинних діянь. Злочини розглядаються як правопорушення не лише проти держави чи суспільства в цілому, але й як порушення прав окремих жертв.

Ця перспектива визнає, що злочини завдають шкоди не лише суспільному порядку, але й окремим особам, які страждають від них.

Ми повинні враховувати цю подвійну природу злочинів при розробці теорій покарання, стримування та реабілітації. Система правосуддя повинна бути спрямована на задоволення як суспільних інтересів, так і прав і потреб окремих жертв.

Ідея про злочин як порушення природних прав жертви, та відповідна реакція на це отримує свій подальший розвиток...

Діючий КК України доречи не має розділу, присвяченого жертві кримінального правопорушення та її ролі у притягненні та звільненні від реалізації кримінальної відповідальності, норми КПК політично відповідають мейнстріму, хоча є нюанси, про реституцію та компенсацію лише згадується.

Зрозуміло, не до часу. Хоча, можливо навпаки? Якщо раніше ми мали у середньому орієнтовно 800 000 прямих та рикошетних жертв загальнокримінальних злочинів, то зараз з урахуванням жертв військових злочинів та ін., цей показник сягає уверх...

Адже при використанні концепту "у п'ять разів менше" ми маємо навколо 220 000 жертв кримінального насильства, пов'язаного з агресією рф. Хоча зрозуміло, з урахуванням латентних жертв, та додатком кількості біженців та ВПО, ця цифра збільшується в рази.

Вважаємо, що серед учасників кримінально-правових відносин (злочинець - держава - потерпілий - треті особи) у відповідності із Європейським мейнстрімом центральне місце має посідати потерпілий.

Сутністю і змістом кримінальної відповідальності має виступати тільки кара, а реабілітація, компенсація і відновлення в правах потерпілого повинні бути віднесеними до інших обов'язкових заходів реагування на злочинне діяння.

Основною, а може і єдиною метою Кримінального кодексу має стати правове забезпечення охорони прав і свобод потерпілого від злочину.

І нарешті, головне - майбутній Кримінальний кодекс має бути виписаний відповідно принципу юридичної визначеності не для правозастосовувачів і правопорушників, а для потерпілих. Доречи, без цього ми не будемо в змозі подолати основне протиріччя сучасного кримінального права, яке існує незалежно від країни, культури та ідеології правлячої партії: ратуючи за безпеку простих людей, ми створюємо доктрину і величезну систему покарань для правозастосовувачів, використовуємо її для правопорушників, а народ, як і раніше, зловмисно краде гайки з неосяжних просторів наших залізниць, не замислюючись про те благо, яке ми для нього робимо[6].

Підсумовуючи сказане, пропонуємо: у відповідності із Європейськими стандартами визначити жертву злочину у кримінальному праві України як особу, якій індивідуально чи колективно, прямо чи опосередковано було задано фізичної, психічної, психіатричної або економічної шкоди діянням, яке містить ознаки кримінального правопорушення згідно національному, європейському чи міжнародному кримінальному праву у відповідності до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями [7].

Зрозуміло, що залишаються питання верифікації жертв міждержавної агресії, діяльності мультинаціональних корпорацій, парамілітарних компаній, тощо. Проте, це вже елементи, пов'язані із розвитком моделі наднаціонального

універсального кримінального права, на шляху до якого робляться лише перші кроки.

Література

1. Туляков В. О. Апроксимація кримінального права України у контексті законодавчої роботи ЄС: перспективи та методи / В. О. Туляков // Вісник Національної академії правових наук України / редкол.: В. Журавель та ін. – Харків : Право, 2023. – Т. 30, № 3. – С. 323-335.

2. Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>

3. EU Strategy on victims' rights (2020-2025) https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/eu-strategy-victims-rights-2020-2025_en

4. Empowering Victims: Commission Tables EU Strategy on Victims' Rights 13 August 2020 URL: <https://eucrim.eu/news/empowering-victims-commission-tables-eu-strategy-on-victims-rights/>

5. Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime 15.03.2023 URL: <https://rm.coe.int/cm-rec-2023-2e-eng-recommendation-trafficking/1680ab4922>

6. Туляков В. А. Виктимология уголовного закона (пути реконструкции разделов I и II общей части УК Украины) / В. А. Туляков // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали 2-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 8 жовтня 2010 р. : у 2 т. - Одеса, 2010. - Т. 1. - С. 307 – 310.

7. Туляков В. О. Віктимологічні засади кримінального права України: на шляху до апроксимації міжнародних стандартів / В. О. Туляков // Вісник Асоціації кримінального права України : електрон. наук. вид.. – 2023. – № 2(20) . – С. 1-25. <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2023.20.290779>

VOITOVYCH PAVLO

National University «Odesa Law Academy»

*Associate Professor at the Department of International and European Law,
Advocate*

**STATE POLICY IN THE SPHERE OF INFORMATIONAL RIGHTS
PROTECTION ON THE WAY TO EUROPEAN INTEGRATION**

Implementation of the recommendations given to the candidate countries for EU membership is a prerequisite for their further European integration. The latest recommendations for both Ukraine and the Republic of Moldova (these recommendations are similar because the list of problems that stand in the way of European integration is very similar) concern, in particular, issues of comprehensive reform of the justice system in all institutions of the justice system and the prosecutor's office, strengthening and involving civil society in decision-making processes at all levels, as well as strengthening the protection of human rights [1].

As we can see, one of the important conditions for the integration of Ukraine and Moldova into the European Union was, is and remains the protection of human rights, including in the information sphere, in particular in the sphere of involving civil society in the decision-making process, as well as overcoming the influence of vested interests through the harmonization of the law on mass media with the EU Directive on audiovisual media services and the transfer of powers to an independent media regulator [2, 3].

Therefore there is a certain set of criteria not only for European integration but for every state that wants to be democratic. In particular, such criteria are adequate guarantees of personal inalienable rights of citizens, including the right to freedom of information, because Informational rights are among those foundations without which a democratic society is impossible. The importance and strengthening of informational rights of citizens is evidenced by quite a number of international human rights instruments.

The state must promote the implementation and protection of human rights including informational in all possible ways. It should always be remembered that the observance of human information rights is a necessary condition for a dignified human existence, as well as a guarantee of the realization of all other human rights, which is noted in UN Resolution 59 (I) of 1946, where it is emphasized that freedom of information is a basic human right and represents the criterion of all kinds of freedom, the protection of which the United Nations has dedicated itself.

About 25% of the number of human rights and freedoms can be considered as informational rights, including the right of citizens to apply to state bodies and local self-government bodies, the right of everyone to get acquainted with documents and materials that directly affect their rights and freedoms, etc. For example, the right to access to official (legal) information is enshrined in legal acts in different ways. This right was not mentioned in international documents until 2000, only the right to information was enshrined as a part of freedom of thought and opinion. In Europe, legal acts in the field of informatization ensure the implementation of the right to access to official information. In national legal systems, this right is enshrined in constitutions (Belgium, Sweden, Romania, and Estonia) and in special laws (Sweden, USA, France, Great Britain, Belgium, Japan). European legislation ensuring the right to information is based on Art. 10 of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, according to which information rights are a component of freedom of expression: they must be exercised “without interference from public authorities and regardless of state borders”. This convention gained great popularity due to the fact that it provides for a body that protects the declared rights and freedoms of citizens - the European Court of Human Rights.

Some scientists emphasize that the informational function of the state is the main one, it allows ensuring the performance of all other state functions. The activity of all branches of state power is based on information, but information is used most extensively in the activities of executive power bodies. Activities to ensure citizens' right to access to information of state administration bodies are part of the informational function of these bodies. The monopolistic disposal of information is inadmissible, it affects the state itself: if the state informs its citizens incompletely, untruthfully, this leads to receiving the same feedback, which accordingly makes it impossible to make adequate decisions.

Not only in the context of European integration, but any state which pretends to be democratic, should be more open to citizens in the informational sphere because it is necessary not only to significantly facilitate access to it, but also to regulate its legal basis. Nowadays it is vitally necessary to put an end to the informational deficit not only by declaring but also by ensuring the citizen's right to information [4, pp. 15-17].

Besides this information openness regarding the activities of state authorities is one of the factors in the fight against corruption in building an informational society and which is also a condition for European integration.

In Ukraine informational activity is regulated by numerous regulatory and legal acts. However, according to experts in this field, the legal regulation of ensuring the right to access to information needs its further improvement. Scientists and specialists express different opinions about the modernization of Ukrainian legislation in the sphere of regulation of the right to access to official information. Herewith it is

necessary to take into account the latest recommendations of the European Union regarding overcoming the influence of vested interests through the harmonization of the law on mass media with the EU Directive on audiovisual media services and the transfer of powers to an independent media regulator. It also should be remembered that only "broad access to information allows citizens to develop an adequate vision and form critical views about the state of society in which they live and about the authorities that manage them" [5, pp. 85-88].

It will also not be superfluous to remind that not only Ukraine, but the entire world is staying in the process of transformation. Everything is under transformation, especially people. And changes are always difficult, especially changes caused by war. The openness of a state, the ability to speak with the world the same language are the factors that acquire key importance in the era of transformations, they are the basis of an open, free society. In a free society all people act voluntarily, having the freedom to obtain resources to realize their potential.

List of references:

1. У Молдові заявили... Європейська правда.
<https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/01/11/7153997>
2. Висновки Європейської Ради щодо України, розширення та реформ
URL: <http://surl.li/ovqmj>
3. Представництво Європейського Союзу в Україні...
<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/06/18/7141516/>
4. Чомахашвілі О. Право громадянина на інформацію. Юридичний журнал. 2005. № 8. С. 15-17.
5. Бюл. Бюро інформації Ради Європи в Україні 10. Ред. кол.: А. Дмитрук та ін. К.: Бюро інформації Ради Європи в Україні.

KUZMIN EDUARD

National University «Odesa Law Academy»

*Candidate of Science of Law, Associate Professor at the Department of International
and European Law*

EU ENLARGEMENT AND THE ASSOCIATION TRIO: MAPPING THE BOUNDARIES OF SECURITY METAMORPHOSIS

It is perhaps needless to say how difficult it is to imagine a more pressing and urgent issue at the moment than that of a matter of security. And, indeed, it is security as a phenomenon that permeates all possible spheres and layers of modern social life and relations, penetrating deep into their nature, substantially proliferating, or at the very least generally serving as a certain background-context of the situation in which the latter arise and flow. This is the one precisely that currently shapes the agenda of the vast majority of the leading international organisations and institutions. This is something that today attracts special and increased attention from not only profound representatives, experts and scholars of theory and practice of various fields and branches, but also concerns each and every single individual resident [10, p. 757] of all contemporary (or at least only primarily civilised) states.

Given the inherently complex and multifaceted nature of the concept of security [5, p. 347], the diversity of the scope of its perception and application, such an extraordinary notion certainly also could not simply remain unnoticed by the specialists in the field of international and, European and European Union law, particularly. Hence, starting from the most fundamental areas, security-related problematique appears in the realm of foreign policy [9, p. 44], common security policy, defence policy [14, p. 20], to more narrowly focused issues, such as the acceptance of the new members, and as a consequence, the enlargement of the European Union, as well as, for example, its relationship with “international security” in general, and many others.

Through such a perspective, “security” seems to be seen as a circumstance that significantly complicates or even “aggravates” the previously prevailing incredible complexities that are present in an already existing sphere without it. Quite remarkable that the thematic of EU enlargement [2, p. 497] serves as a vivid example of this kind of pretty loud assertion. However, such a position has its own arguments. Thus, among other things, it is quite traditionally noted that the process of getting new members is in itself tends to be extremely delicate [15, p. 604-605]; it consists not only of a mix of purely legal issues, while being not so much a point of law actually, but a question of fragile political subtleties [4,

p. 16], which are not only observed at the level of international plane, but also are in many ways strategic and even geopolitical [1, p. 225]; those that determine the future fate of the entire European continent (no matter how pretentious it may sound).

Nevertheless, even this does not end the hardship. What gives a more concrete outline of the whole “picture” are the specific constraints and possibilities that go hand in hand with a particular member that is on the path to membership in the European Union [13, p. 213]. In addition to everything, there are also those unique challenges [3, p. 227] that take place in a particular country and in the corresponding situation outside its borders [8, p. 1]. Therefore, the EU accession of Ukraine, Georgia and Moldova inextricably linked with “annexation”, “occupation” and “war”, which in turn revolve around the issue of “security”.

In a whirlpool of contradictory thoughts, as soon as the relationship between the process of enlargement of the European Union and “security” is not imagined or named: “the cost [12, p. 52], the price, the risk, the challenge, the threat [6, p. 343], the benefit, the strengthening” [11, pp. 4-5] and etc. So, some comment on the “burden”, others insist on the “asset”. Without going into much detail, one way or another, it seems that the perception of “security” will be the key factor in the foreseeable future that will answer the question about the destiny of the European Union. And no matter what attempts are made to build possible scenarios for the further development of the situation [7, p. 645], the key question appears to remain: is the further EU enlargement constitute a challenge to “security”, or is “security” being a challenge to the new EU enlargement? ...

List of references:

1. Akhvlediani T. Geopolitical and Security Concerns of the EU's Enlargement to the East: The Case of Ukraine, Moldova and Georgia. *Intereconomics*. 2022. Vol. 57, No. 4. pp. 225-228.
2. Anghel V., Džankić J. Wartime EU: Consequences of the Russia-Ukraine War on the Enlargement Process. *Journal of European Integration*. 2023. Vol. 45, Iss. 3. pp. 487-501.
3. Bardi L., Rhodes M., Nello S. S. Enlarging the European Union: Challenges to and from Central and Eastern Europe – Introduction. *International Political Science Review*. 2002. Vol. 23, No. 3. pp. 227-233.
4. Föhrenbach G. Security Implications of EU Enlargement. *Baltic Defence Review*. 2011. No. 6. pp. 7-18.
5. Higashino A. For the Sake of “Peace and Security”? The Role of Security in the European Union Enlargement Eastwards. *Cooperation and Conflict*. 2004. Vol. 39, No. 4. pp. 347-368.

6. Kakabadze V., Maisuradze N. EU, Russia, Georgia, Ukraine – Analysis and Forecast. *Acta Scientifica Academiae Ostroviensis. Sectio A, Nauki Humanistyczne, Społeczne i Techniczne*. 2016. Iss. 7. pp. 335-343.
7. Karjalainen T. EU Enlargement in Wartime Europe: Three Dimensions and Scenarios. *Contemporary Social Science*. 2023. Vol. 18, Iss. 5. pp. 637-656.
8. Larsen H. Ukraine, Georgia and Moldova between Russia and the West. *CSS Analyses in Security Policy*. 2021. No. 293. pp. 1-4.
9. Nilsson M., Silander D. Democracy and Security in the EU's Eastern Neighborhood? Assessing the ENP in Georgia, Moldova, and Ukraine. *Democracy and Security*. 2016. Vol. 12, No. 1. pp. 44-61.
10. Nissen S. Who Wants Enlargement of the EU? Support for Enlargement among Elites and Citizens in the European Union. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*. 2003. Vol. 39, No. 6. pp. 757-772.
11. Osypchuk A., Raik K. The EU's Geopolitical Enlargement – Ukraine's Accession Will Make the EU a Stronger Security Actor. *JOINT Brief*. 2023. No. 30. pp. 1-6.
12. Piedrafita S., Torreblanca J. The Three Logics of EU Enlargement: Interests Identities and Arguments. *Politique Européenne*. 2005. Vol. 15, No. 1. pp. 29-59.
13. Sapir A. Ukraine and the EU: Enlargement at a New Crossroads. *Intereconomics*. 2022. Vol. 57, Iss. 4. pp. 213-217.
14. Shepherd A. J. The Implications of EU Enlargement for the European Security and Defence Policy. *The Security Dimensions of EU Enlargement: Wider Europe, weaker Europe?* / ed. by D. Brown, A. J. Shepherd. Manchester ; England : Manchester University Press, 2007. pp. 20-37.
15. Taydas Z., Kentmen-Cin C. Who Is Afraid of EU Enlargement? A Multilevel Comparative Analysis. *Political Research Quarterly*. 2017. Vol. 70, No. 3. pp. 604-617.

АВДЄЄВА ГАЛИНА

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України, м. Харків, Україна*

ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У ГАЛУЗІ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДО ПРАВА ЄС

Нормативно-правове регулювання судово-експертної діяльності у більшості держав-членів ЄС здійснюється за допомогою процесуального законодавства. Спеціальне законодавство, яке регулює судово-експертну діяльність, існує лише в деяких державах-членах ЄС, які або були в минулому республіками колишнього СРСР (Литва, Естонія), або раніше знаходились під його впливом (Угорщина, Чеська Республіка).

В більшості країн Ради Європи (РЄ), до якої входять 47 держав-членів (в т.ч. - Україна), національне законодавство визначає обов'язки та права судових експертів, встановлює вимоги (освіта, навчання та/або сертифікація) для визнання особи судовим експертом та для проведення судових експертиз у певній галузі.

Усвідомлюючи важливу роль судової експертизи у правосудді, Європейська комісія з ефективності правосуддя (ЄКЕП або CEREJ) у своєму звіті щодо ефективності судових систем 45 країн главу 15 присвятила судовим експертам [1]. Комісія встановила значні відмінності у нормативно-правовому регулюванні судово-експертної діяльності у різних країнах. В окремих країнах ЄС та РЄ існують різні підходи до порядку обрання експерта, організаційно-управлінського та фінансового забезпечення судово-експертних установ, їх підпорядкування, строків проведення експертиз, відповідальності експерта за неналежне виконання службових обов'язків. Як обізнані особи в різних країнах залучаються технічні експерти, експерти-свідки та експерти у галузі права. На основі цього звіту Європейська комісія з ефективності правосуддя прийняла «Настанови щодо ролі призначених судом експертів у судових розглядах держав-членів Ради Європи» (далі – Настанови) [2], в яких викладені єдині принципи щодо експертів у судових системах держав-членів Ради Європи. Ці принципи застосовуються до всіх досудових і судових проваджень у всіх галузях права. У п. 138. Настанов зазначено, що кожна держава-член РЄ повинна запровадити правові норми, які відповідають запропонованим принципам судово-експертної діяльності. Тобто, запущено механізм гармонізації законодавства окремих країн-членів РЄ у галузі судової експертизи з правом ЄС

та РЄ, поступово координується їх діяльність. Зокрема, на офіційному сайті Європейського Союзу розміщено єдину інформаційну систему для пошуку судового експерта в країнах ЄС (Австрії, Чеській Республіці, Греції, Франції, Нідерландах, Румунії, Словенії, Литві, Латвії, Естонії та ін.) [3].

Більше 20 років тому Верховна Рада України затвердила «Концепцію судово-правової реформи» [4], в якій задекларовано організацію судової експертизи як важливої і самостійної інституції, незалежної від органів попереднього розслідування. Судово-експертну діяльність передбачалося регулювати процесуальним законодавством (п. 1 розділу V). Однак, через розбіжності поглядів представників державних експертних установ різних відомств щодо організаційно-управлінських засад судової експертизи це завдання не було виконано [5, с. 516]. В 1994 р. був прийнятий Закон України «Про судову експертизу», який не відповідав задекларованим принципам. В подальшому до цього закону 24 рази вносилися зміни і доповнення, які призвели до значного скорочення кількості експертів, які не працюють в державних експертних установах, що дозволило державним експертним установам монополізувати діяльність з проведення значної кількості судових експертиз та експертних досліджень.

В Україні згідно з ч. 2 ст. 22 КПК України сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду доказів (в т.ч. – висновків експерта). Однак, сторона захисту та потерпілий не мають доступу до речових доказів, які слугують об'єктами судової експертизи. Адвокат має право лише звернутися до суду, слідчого, прокурора, слідчого судді щодо проведення експертизи, але він може отримати відмову. Потерпілий від злочину залучати експерта взагалі не має можливості.

Через заборону на проведення криміналістичних, судово-медичних та судово-психіатричних судових експертиз незалежними (приватними) судовими експертами (ст. 7 Закону України «Про судову експертизу») сторони кримінального провадження і потерпілий обмежені в праві на обрання найбільш кваліфікованого експерта «на свій розсуд», а суди іноді навіть не визнають висновки судово-медичних експертиз допустимими джерелами доказів через те, що всі Бюро судово-медичних експертиз в Україні належать до об'єктів комунальної власності (не є державними).

Через агресію РФ в Україні з'явилася потреба в експертному дослідженні цифрової інформації щодо воєнних злочинів, яка міститься в національних та міжнародних базах даних. Іноземні експерти пропонують свою допомогу у проведенні особливо складних експертних досліджень, однак чинне законодавство України не дозволяє їм самостійно або разом з приватними судовими експертами здійснювати експертну діяльність в нашій країні, а

дозволяє виконувати її лише в складі комісій із державними судовими експертами.

Зазначені проблеми свідчать про нагальну потребу у реформуванні системи експертного забезпечення правосуддя з урахуванням нормативно-правових актів ЄС та РЄ. Саме тому до Верховної ради України у 2013, 2014, 2017, 2021 р.р. подавались законопроекти щодо удосконалення нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності в Україні. Зокрема, у 2021 р. було подано такі проекти законів: Проект Закону про судово-експертну діяльність № 6284 від 05.11.2021, Проект Закону про судово-експертну діяльність № 6284-1 від 19.11.2021 (альтернативний), Проект Закону про судово-експертну діяльність та самоврядування судових експертів № 6284-2 від 22.11.2021 (альтернативний), Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судову експертизу» № 6284-3 від 23.11.2021 (альтернативний). Аналіз цих матеріалів показав, що в проектах №№ 6284, 6284-1, 6284-2 містяться дискримінаційні положення щодо адвокатів і приватних судових експертів. Зазначені проекти законів у разі їх прийняття можуть призвести до ще більшого укріплення монополії державних експертних установ на проведення значної кількості судових експертиз, на навчання та підготовку (перепідготовку, атестацію, переатестацію) судових експертів, на здійснення наукових досліджень за кошти державного бюджету без проведення стандартних конкурсних процедур та ін.

Чинне законодавство України щодо регулювання судово-експертної діяльності не повною мірою відповідає «Настановам щодо ролі експертів, призначених судом у судовому провадженні держав-членів Ради Європи». Оскільки Україна є державою-членом Ради Європи та країною-кандидатом на членство в ЄС, гармонізація законодавства України у галузі судової експертизи до права ЄС є актуальною і невідкладною. Система експертного забезпечення правосуддя в Україні потребує реформування відповідно до європейських стандартів за такими напрямками:

- надання права приватним експертам на проведення всіх видів судових експертиз (не стосується об'єктів, вільний обіг яких заборонений в Україні);
- надання можливості професійним громадським організаціям судових експертів та іншим організаціям складати списки (каталоги) потенційних судових експертів і пропонувати певних спеціалістів для проведення судових експертиз (відповідно до п. 53 Настанов);
- мотивування судових експертів на регулярне підвищення професійної кваліфікації (відповідно до п. 57 Настанов);
- закріплення у законодавстві України удосконаленої форми висновків експерта відповідно до п.п. 24,25, 72, 73, 117 Настанов (письмову або

електронну), яка містить ім'я, адресу та контактні дані експерта (державного або приватного);

- запровадження санкцій до судового експерта за надання помилкового або завідомо неправдивого висновку (відповідно до п.п. 119-126 Настанов РС);

- надання дозволу судовим експертам інших країн самостійно проводити судові експертизи в Україні за наявності в них відповідної кваліфікації (згідно з п. 45 Настанов) та ін.

Такі зміни слугуватимуть важливим елементом успішної інтеграції України до ЄС, сприятимуть реалізації принципу верховенства права, дозволять демонополізувати судово-експертну діяльність, наблизять законодавство України у галузі судової експертизи до законодавства ЄС.

Література

1. European judicial systems – Edition 2014 (2012 data): efficiency and quality of justice. European Commission for the Efficiency of Justice. CEPEJ Studies. Strasbourg : Council of Europe, 2014. 545 p. URL: <https://rm.coe.int/european-judicial-systems-edition-2014-2012-data-efficiency-and-qualit/1680785d95>

2. Guidelines on the role of court-appointed experts in judicial proceedings of Council of Europe's Member States Document adopted by CEPEJ at its 24th Plenary meeting (Strasbourg, 11 – 12 December 2014). European commission for the efficiency of justice (CEPEJ). URL: <https://rm.coe.int/168074827a>

3. Information on finding a forensic expert in EU countries. An official website of the European Union. URL: https://e-justice.europa.eu/550/EN/forensic_experts

4. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні. Постанова ВР України № 2296-XII від 28.04.1992. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2296-12>

5. Ярослав Ю. Ю. Оцінка висновку експерта за допомогою спеціальних знань. Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа та спеціальних знань в юридичній практиці: Електронний журнал / [редкол.: Назаров О. А. (голов. ред.) та ін.]. Київ, 2019. № 3 (19). С. 516. URL: <https://goo.su/0iVw>

МАНУЇЛОВА КАТЕРИНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та
європейського права*

**ВСТУП УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ НА ТЛІ РОСІЙСЬКОЇ
АГРЕСІЇ**

Україна, яка стала жертвою російської агресії, розглядає вступ до Європейського Союзу як стратегічний та необхідний крок для забезпечення своєї незалежності, територіальної цілісності та стійкого розвитку. Події, що почалися 2014 року, як російська окупація Криму та військовий конфлікт на сході країни стали катастрофічними подіями, які визначили українську політику та геополітичне спрямування. Агресія росії не лише порушила принципи міжнародного права, але й стала ключовим фактором, що змінив шлях розвитку України. Вступ до Європейського Союзу став не лише економічним чи політичним вибором, а й важливим стратегічним заходом для забезпечення безпеки та захисту від зовнішнього вторгнення.

Агресія росії проти України поставила політику ЄС щодо своїх східних сусідів у центрі уваги. Те, що раніше охоплювалося технократичним процесом з низьким рівнем ризику, стало центром інтенсивного геополітичного дослідження.

Повномасштабне російське вторгнення в Україну є найбільшою загрозою безпеці Європейського Союзу з моменту заснування блоку. Відповіддю ЄС і НАТО на агресію росії є введення економічних санкцій, постачання зброї Україні та політична підтримка Києва. НАТО адаптується до нових умов і розгортає додаткові сили на своєму східному фланзі.

У відповідь на агресію ЄС у червні 2022 року запропонував Україні, Молдові та Грузії перспективу членства — надзвичайно значне підвищення попередньої позиції Союзу. З точки зору символіки, пропозиція ЄС є безпрецедентною не лише тому, що Союз пропонував потенційне членство державам, яким донедавна було рішуче відмовлено в членстві, а й тому, що ця пропозиція мала бути швидкою. Україні та Молдові надано статус країн-кандидатів на вступ до ЄС, але перед тим, як вони зможуть розпочати переговори про вступ, було висунуто кілька умов. Ця позиція різко контрастує з попередньою практикою ЄС формулювати умови перед наданням статусу країни-кандидата. Щодо Грузії ЄС дійсно сформулював умови, яких країна має виконати, перш ніж отримати такий же статус [1]. Агресивна політика росії спрямована проти всього порядку європейської безпеки, а отже, проти

фундаментальних інтересів ЄС. Це означає, що питання інтеграції східних сусідів ЄС стосується не лише економічних і соціальних проблем. Їхня успішна інтеграція матиме вирішальне значення для всього майбутнього європейського порядку та нової самоідентифікації ЄС як геополітичного актора. Це швидко стає пріоритетом зовнішньої політики ЄС.

Процес вступу в ЄС викликає великий інтерес та підтримку з боку українського суспільства, що відчуває необхідність у поглибленій інтеграції до європейської спільноти. Забезпечення стандартів демократії, правової держави та економічного розвитку стають невід'ємною частиною стратегії України на шляху до членства в ЄС. На тлі російської агресії важливо також розглядати євроінтеграцію як засіб зміцнення обороноздатності та партнерства з країнами ЄС у сфері безпеки та оборони. Це допомагає Україні будувати солідарність та отримувати підтримку в умовах геополітичних викликів та загроз.

Україна вже заповнила форму, яка вимагається процедурами ЄС. Першими кроками є оцінка Європейської комісії та рішення Європейської ради щодо надання Україні статусу країни-кандидата, яке має бути одноголосним. У ситуації, коли бойові дії тривають, а їх результат залишається невідомим, це рішення буде переважно політичним і символічним, але аж ніяк не маловажним для цього. Водночас ЄС має розпочати роботу над післявоєнною стратегією, яка не може бути просто продовженням нинішнього Східного партнерства чи політики розширення. Країни Східної Європи потребують нової пропозиції, такої, яка витягує уроки з помилок минулого, враховує змінений політичний контекст і відповідає вимогам післявоєнної відбудови України [2].

Отже, вступ України в Європейський Союз на тлі російської агресії стає не лише стратегічним, але й невід'ємним етапом в історії країни, що визначає її шлях розвитку в контексті вагомих політичних викликів. Російська агресія в Україні визначили нову реальність, в якій членство в ЄС стало не тільки стратегічно важливим, а й необхідним для гарантування незалежності та безпеки.

Вступ до Європейського Союзу є ключовим механізмом для зміцнення демократії, правової держави та економічного розвитку в Україні. Це також шлях до забезпечення стабільності та мирного вирішення конфлікту на сході країни. Зв'язок між російською агресією та стратегією євроінтеграції визначається бажанням України побудувати своє майбутнє на принципах європейських цінностей, відмежуватися від авторитарних впливів та забезпечувати свою безпеку. Членство в ЄС не лише відкриває доступ до економічних переваг та ринків, але й стає гарантією міжнародної підтримки та солідарності у зусиллях України за відстоювання своїх прав і територіальної цілісності. Це також сприяє зміцненню українського суспільства, активізації

реформ та підвищенню рівня життя громадян. На тлі російської агресії, вступ України в ЄС виступає не лише як політичний чи економічний вибір, але й як важливий крок у забезпеченні майбутньої стійкості, суверенітету та ідентифікації країни з європейськими цінностями.

Література

1. Overcoming EU Accession Challenges in Eastern Europe: Avoiding Purgatory. 2023. Carnegie Europe. URL: <https://carnegieeurope.eu/2023/06/28/overcoming-eu-accession-challenges-in-eastern-europe-avoiding-purgatory-pub-90039>
2. Partnership for Enlargement: A new way to integrate Ukraine and the EU's eastern neighbourhood. European Council on foreign relations. 2022. URL: <https://ecfr.eu/publication/partnership-for-enlargement-a-new-way-to-integrate-ukraine-and-the-eus-eastern-neighbourhood/>

ДРОНОВ ВЛАДИСЛАВ

*Національний університет «Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук , доцент кафедри міжнародного та європейського
права*

ФЕДОРОВА ТЕТЯНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук , доцент кафедри міжнародного та європейського
права*

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ТА СТАНДАРТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Інформаційні права, зокрема, право на доступ до інформації, відіграють важливу роль як в реалізації прав людини та громадянина, так і в розвитку громадянського суспільства та демократії, в європейській інтеграції. Проаналізуємо право на доступ до інформації за законодавством Республіки Молдова та стандарти Європейського союзу.

Інформаційні права закріплені в Конституції Республіки Молдова [1]. Так, відповідно до статті 34, яка присвячена саме праву на інформацію, не може бути обмежено право особи на доступ до будь-якої інформації, що стосується громадської діяльності. Крім того, закріплено й відповідний обов'язок держави забезпечувати достовірне інформування громадян про громадські справи та з питань особистого характеру. Разом з тим, Конституцією Республіки Молдова передбачені й можливості обмеження цього права. Воно не повинно спричиняти шкоду заходам, спрямованим на захист громадян, або національну безпеку. Обмеження передбачені й Загальною декларацією прав людини 1948 року [2], щоправда, вони визначені не окремо для інформаційних прав, а в цілому та повинні бути встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

При цьому, наприклад, відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року право, передбачено статтею 19, може бути пов'язане з обмеженнями, встановленими законом та необхідні для поважання прав і репутації інших осіб; для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення [3]. Якщо порівняти їх з обмеженнями, передбаченими Конституцією Республіки Молдова, то в ній це питання врегульовано менш детально, але змісту Пакту відповідає.

Що стосується обмеження прав, то в Конституції Республіки Молдова можна знайти й окрему статтю, що стосується такої можливості взагалі. Зокрема, вони повинні бути необхідними в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності, економічного добробуту країни, громадського порядку, з метою запобігання масовим заворушенням та злочинам, захисту прав, свобод та гідності інших осіб, запобігання розголошенню інформації, отриманої конфіденційно тощо.

Цікавим є те, що Конституція Республіки Молдова зобов'язує засоби масової інформації, причому не тільки державні, що було б більше очікуваним, але й приватні забезпечувати достовірне інформування громадськості.

Враховуючи прагнення Республіки Молдова стати членом європейського союзу, окремо слід проаналізувати відповідність національних норм Хартії основних прав Європейського союзу. У документі закріплено право кожної людини має право на вираження своїх поглядів, яке включає свободу дотримуватися своїх поглядів, отримувати та розповсюджувати інформацію та ідеї без будь-якого втручання державних органів та незалежно від державних кордонів. Можна знайти схожість формулювань із Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 року.

Ми вже звертали увагу на зобов'язання, які накладає Конституція Республіки Молдова на засоби масової інформації. Їх відповідність нормі Міжнародного пакту, що встановлює необхідність дотримання свободи та плюралізму засобів масової інформації, є дискусійною та потребує більш детального дослідження.

Література

1. Constitution of the Republic of Moldova. 27 August 1994. URL: <https://presedinte.md/eng/constitutia-republicii-moldova> (дата звернення: 25.02.2024.).
2. Universal Declaration of Human Rights, Adopted by General Assembly Resolution 217 A(III) of 10 December 1948. URL: <https://www.ohchr.org/en/universal-declaration-of-human-rights> (дата звернення: 25.02.2024.).
3. Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права 1966 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 26.02.2024.).
4. Хартія основних прав Європейського Союзу : Хартія Європ. Союзу від 07.12.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text (дата звернення: 25.02.2024.).

КАНЄНБЕРГ-САНДУЛ ОКСАНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та
європейського права*

**ПЕРСПЕКТИВНІ МОЖЛИВОСТІ КАНДИДАТСТВА УКРАЇНИ У ЧЛЕНИ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Євроінтеграційні процеси незалежної України почалися після вступу України до Ради Європи й ратифікації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, правова система України зазнала значних змін у напрямку демократизації держави і суспільства, верховенства права й захисту прав і основоположних свобод людини. Ці зміни, а також поступова гармонізація національного законодавства України та її входження до європейського правового простору створило потребу до адаптації та якісної підготовки й, насамперед, досить чіткої відповідності до стандартів європейської системи захисту прав людини, положень Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та багатьох інших документів Ради Європи ще в 1995 році, а також правових аспектів імплементації та застосування цих норм в Україні. Україна, як член Ради Європи визнає верховенство права Ради Європи та здійснює гармонізацію національної правової системи до стандартів Ради Європи[3].

Окрім вступу до Ради Європи Україна намагається поглибити свої міжнародні відносини і з Європейським Союзом шляхом приєднання до нього або укладання різних угод. Переговори між Україною та Європейським Союзом щодо укладення нової посиленої угоди на заміну Угоди про партнерство та співробітництво розпочалися у березні 2007 р. відповідно до Плану дій Україна-ЄС. [4]

Певним історичним етапом розвитку таких відносин є прийняття рішення лідерів 27-и країн-членів ЄС ,які ухвалили про надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі від 23 червня 2022 року.На сьогодні не зважаючи на вчинення Акту збройної агресії з боку РФ Україна активно працює над подальшими кроками та процесу реформуванням інституційної системи країни для подолання всіх перепон до втілення євроінтеграційної мети[1].

Для виконання вимог , які сьогодні стоять перед Україною , стосуються насамперед пріоритетної трансформації всіх сфер життєдіяльності, які відтепер повинні відповідати рівню правових стандартів і принципів країн ЄС та його

законами, які спрямовані на захист кожного громадянина та бізнесу, сприятиме наближенню рівня життя, добробуту та правового захисту українців до рівня життя в країнах ЄС. У цьому Україну постійно підтримуватиме Єврокомісія, надаючи необхідну консультаційну та іншу допомогу.

Перспективи, які передбачені для країн-кандидатів у члени ЄС надають можливості залучити додаткове фінансування у вигляді грантів, інвестицій або як технічна допомога, яке гарантується саме з боку ЄС (Інструмент передвступної допомоги, IPA). Така допомога може надаватись через Кандидатство також відкриває для України участь у програмах та ініціативах Євросоюзу. Окрім перспектив є етапи, які потрібно подолати для прийняття до складу ЄС: реформа Конституційного Суду (ухвалити та впровадити законодавство щодо процедури відбору суддів Конституційного Суду України (КС), включаючи процес попереднього відбору на основі оцінки їхньої доброчесності та професійних навичок, відповідно до рекомендацій Венеційської комісії (ВК), продовження судової реформи (завершити перевірку доброчесності кандидатів у члени Вищої ради правосуддя (ВРП) Етичною радою та здійснити відбір кандидатів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ВККС)), антикорупція - САП та НАБУ (: посилити боротьбу з корупцією, зокрема на високому рівні, шляхом активних та ефективних розслідувань, а також забезпечити належну динаміку судових справ та винесених вироків; завершити призначення нового керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) шляхом атестації визначеного переможця конкурсу та провести процес відбору та призначення на посаду нового директора Національного антикорупційного бюро України (НАБУ)), боротьба з відмиванням коштів (забезпечити відповідність законодавства про боротьбу з відмиванням грошей стандартам Групи з фінансових заходів (FATF); ухвалити комплексний стратегічний план реформування всього правоохоронного сектора як частини середовища безпеки України), антиолігархічна реформа (запровадити антиолігархічний закон з метою обмеження надмірного впливу олігархів на економічне, політичне та суспільне життя; це має бути зроблено юридично обґрунтованим чином, з урахуванням майбутнього висновку Венеційської комісії (ВК) щодо відповідного законодавства), законодавство про Медіа (подолати вплив суб'єктів з корисливими інтересами шляхом ухвалення закону про ЗМІ, який узгоджує законодавство України з Директивою ЄС про аудіовізуальні медіапослуги та надає повноваження незалежному медіарегулятору), зміна законодавства щодо Нацменшин (завершити реформу законодавчої бази щодо національних меншин, яка зараз готується, згідно з рекомендаціями Венеційської комісії, та ухвалити негайні та ефективні

механізми імплементації). Без виконання цих трансформацій у державі неможливий перехід України до наступних етапів дорогою до членства.

Крім фінансування проєктів з післявоєнної відбудови України, він може використовуватися і для досягнення цілей передвступної підготовки. Органи ЄС, співпрацюючи з Україною у питаннях відновлення економіки, можуть розглядати такі проєкти не тільки шляхом допомоги постраждалим від збройної агресії країні, а й через призму інвестицій у наближення України до стандартів ЄС.

Єврокомісія в своєму Комюніке від 18 травня 2022 року вже заявила, щодо планує свою з післявоєнного відновлення України за такими 4-ма напрямками: відбудова країни, особливо її інфраструктури, сфери охорони здоров'я, освіти, зруйнованого житла, а також формування її енергетичної та цифрової стійкості у відповідності з новітньою європейською політикою та стандартами; продовження модернізації держави та її інститутів для забезпечення якісного управління та поваги верховенства права, надання адміністративної підтримки та технічної допомоги, включаючи регіональний та місцевий рівень; впровадження регуляторного та структурного порядку денного з метою поглиблення економічної та соціальної інтеграції України та її людей з ЄС; підтримка відродження української економіки та суспільства через підвищення її економічної конкурентоспроможності, розширення зовнішньої торгівлі та стимулювання розвитку приватного сектору, а також забезпечення "зеленої" та цифрової трансформації економіки[2].

Отже, після потужної інституційної реформації та досягнення відповідного рівня саморозвитку Україна стане повноправною європейською державою членом ЄС що надасть можливості приєднання до вже діючих програм ЄС, допоможуть глибше інтегрувати українську економіку в єдиний ринок ЄС, покращити бізнес-середовище в Україні, залучити необхідні прямі іноземні інвестиції та підтримати створення робочих місць в країні.

Література

1. Акіменко Ю. Ю., Белогубова О. О. Україна як кандидат на вступ ЄС: інституційний аспект взаємодії. Держави та регіони, серія: право. 2023, №1. С. 198-202. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2023/32.pdf
2. Гребенюк Д. О. Співпраця Європейського Парламенту з Верховною Радою України: нормативно-правова база, цілі та євроінтеграція // Шістдесят четверті економіко-правові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів, 27-28 квітня 2022 р.). Львів, 2022. С. 24-28.

3. Співробітництво України з Радою Європи. URL: https://tax.gov.ua/diyalnist-/mijnarodne-/arhiv/integratsiya-ukraini-do-es/spivrobitnytstvo-z-radou_es/chlenstvo-v-radi-evropy/spivrobitnytstvo/

4. Угода про Асоціацію між Україною ,з однієї сторони, та ЄС ,Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>

АКИМЕНКО ЮЛІЯ

*Національний університет «Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та
європейського права*

**ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО ПРОЦЕСУ УНІФІКАЦІЇ АКТИВ
МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В ЄС**

Набуття статусу країни-кандидата на вступ у ЄС актуалізує для України необхідність глибокого дослідження системи актів міжнародного приватного права створених Гаазькою конференцією з міжнародного приватного права. Транснаціональне співробітництво під впливом глобалізації та взаємозв'язку економічних систем вимагає швидшого реагування правових систем, зокрема України, і передбачуваності правових результатів, що виявляються в судових рішеннях. Важливим кроком інтеграції України до європейського та світового правового простору є уніфікація норм спільного європейського права – ратифікація Конвенції про визнання та виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах (Гаазька конвенція про судові рішення 2019 р. / Hague Judgments Convention 2019). Ефективність застосування Гаазької конвенції про судові рішення 2019 р. є одним з факторів, що забезпечує визначеність та передбачуваність для учасників у транснаціональних цивільних чи комерційних відносин та впливає на формування інвестиційного клімату у державі та сприятливість умов для залучення іноземних інвестицій.

На міжнародному рівні питання функціонування міжнародного арбітражу регулюється, зокрема, такими нормативними актами як: Конвенція про виконання іноземних арбітражних рішень від 1958 року (далі – Нью-Йоркська конвенція) [1] та Європейська конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж від 1961 року (далі – Європейська конвенція) [2], до яких доєдналась Україна ще у середині XX століття.

Нью-Йоркська конвенція та Європейська конвенція були розроблені Економічною та соціальною радою ООН та набули найбільшого поширення серед країн. Так, Нью-Йоркську конвенцію ратифікувало 156 країн, а Європейську конвенцію ратифікувало 55 країн, що робить ці два акти найвпливовішими у сфері визнання та виконання іноземних судових рішень у функціонуванні зовнішньоторговельного арбітражу.

Відповідно до п. 1 ст. I Нью-Йоркської конвенції вона застосовується щодо визнання та виконання арбітражних рішень, сторонами в яких можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. При цьому рішення має бути або винесено на території іншої держави, ніж держава, де порушене клопотання про виконання

таких рішень, або рішення не вважається внутрішнім в тій державі, де порушується клопотання про їх визнання і виконання [1]. А сферою застосування Європейської конвенції відповідно до ст. I виступають арбітражні угоди між фізичними та юридичними особами, які укладені для вирішення спорів, що виникли під час виконання операцій із зовнішньоекономічної торгівлі, а також самі арбітражні процеси, які основані на цих угодах [2]. Таким чином, у світі існує два нормативних акти глобального та регіонального рівня, які створюють необхідне мінімальне підґрунтя для визнання й виконання відповідною державою арбітражних рішень, ухвалених на території іншої держави.

Гаазька конвенція про судові рішення 2019 р. [3], в свою чергу, є кульмінацією багаторічних переговорів в рамках Гаазької конференції з міжнародного приватного права. Процес обговорень розпочався ще у 1992 році у пошуках глобального підходу до юрисдикції та визнання судових рішень. Слід відмітити, що Гаазька конференція з міжнародного приватного права є однією з найстаріших діючих міжурядових організацій, чиєю метою є створення багатосторонніх договорів або конвенцій, які спрямовані перш за все на полегшення життя суб'єктів приватного та торгового права у транскордонних відносинах. З настанням етапу активної економічної інтеграції на європейському континенті стало очевидним, що незважаючи на успішність існування наднаціонального об'єднання держав – ЄС, його країни-члени та країни, які не планують набувати членства в ЄС, проте перебувають у тісних економічних та торговельних відносинах, потребують іншої платформи для процесу уніфікації приватного права. Можливість існування єдиного цивільного кодексу для ЄС з виходом Великобританії знов є актуальною, але через кризові явища в економіці спричинені пандемією та повномасштабним збройним конфліктом між Україною та РФ, цей проект відкладається. На противагу цьому набувають широкого поширення сімейні та спадкові правовідносини з іноземним елементом та збільшується кількість правовідносин у цивільних та комерційних справах, які потребують визначеності та впорядкування шляхом визнання чи виконання іноземного судового рішення. Україна також заінтересована захистити своїх резидентів у сфері сімейних та спадкових правовідносин, а окрім цього виступити надійним партнером для суб'єктів права, які мають різну юрисдикційну належність, та багатоманітність її форм у сфері економічних та торговельних правовідносин. Водночас, мова йде не про внесення змін до деяких нормативних актів України, а про структурний перегляд механізму правового регулювання цілих галузей чи усієї системи права, підвищення значення та застосування принципів права та переосмислення правової системи України.

Основою для складного процесу перегляду та переосмислення правової системи України зараз виступає Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 р. (Угода про асоціацію) [3]. Відповідно до ст. 24 Угоди про асоціацію Сторони домовилися розвивати подальше судове співробітництво між Україною та Європейським Союзом у цивільних справах на основі відповідних багатосторонніх правових документів, зокрема конвенцій Гаазької конференції з міжнародного приватного права у сферах міжнародного правового співробітництва, судового процесу, а також захисту дітей.

Отже, Україна підписала та ратифікувала Конвенцію про визнання та виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах (Гаазька конвенція про судові рішення 2019 р.)[5]. Цю Конвенцію також підписали ще 28 країн, включаючи Сполучені Штати Америки та всі країни-члени ЄС за винятком Данії, що робить цей міжнародно-правовий акт – універсальним багатостороннім документом, що закріплює для держав, які стануть її Сторонами, загальні правила, за яких гарантується взаємне визнання і виконання судових рішень у цивільних або комерційних справах.

Можна стверджувати, що цією ратифікацією Україна змінила свій підхід у врегулювання міжнародних відносин у сфері приватного права: раніше основним інструментом були двосторонні договори, які містили норми щодо правових відносин і міжнародної правової допомоги у цивільних справах, а тепер це участь в міжнародній міжурядовій організації, де розробляються спільні норми міжнародного приватного права з метою координації відносин між різними системами приватного права у ситуаціях конфліктів законів. Більше того, наявні двосторонні існуючі угоди між Україною та країнами-підписантами Гаазької конвенції про судові рішення 2019 р. не є перешкодою для ефективного застосування останньої, оскільки мають лише інструменти, які доповнюють вже існуючі угоди.

Гаазька конвенція про судові рішення 2019 р. як уніфікований набір основних правил може забезпечити більшу передбачуваність і визначеність щодо глобального обігу іноземних судових рішень, на відміну від поточної ситуації, коли сторони стикаються з труднощами через розпорошену правову базу для визнання та виконання судових рішень у міжнародному контексті. Конвенція забезпечує юридичну визначеність і передбачуваність сторонам, залученим у транскордонні операції, забезпечуючи ясність щодо того, чи буде та в якому обсязі судові рішення визнаватися та виконуватись у іншій юрисдикції. Забезпечуючи визнання та виконання іноземних судових рішень, Гаазька конвенція про судові рішення 2019 р. розширює доступ до правосуддя шляхом

скорочення юридичних термінів, витрат і ризиків у транскордонних обставинах. Конвенція загалом зміцнює позитивне національне та міжнародне середовище для багатосторонньої торгівлі, інвестицій та мобільності.

Література

1. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, New York, 1958. URL: www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention.html.
2. European Convention on International Commercial Arbitration, 1963. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_069
3. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Відомості Верховної Ради України. 2014. № 40. Ст. 2021.
4. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про визнання та виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах» від 1 липня 2022 року. Офіційний вісник України. 2022. № 58. Ст. 32.
5. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про угоди про вибір суду» від 15 червня 2021 року. Офіційний вісник України. 2021. № 54. Ст. 18.

БЕЛОГУБОВА ОКСАНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та
європейського права*

**ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ЯК
КАНДИДАТА НА ВСТУП У ЄС ТА FRONTEX**

У світі, що стає дедалі динамічнішим, міжнародна співпраця потребує чіткого напрямку, а також постійної пильності та готовності адаптуватися до середовища, яке постійно змінюється. У цьому контексті міжнародна співпраця країн, яка пов'язана із зовнішньою та внутрішньою безпекою, охороною кордонів, вимагає постійної уваги та перспективних планів конкретних дій та властивості адаптуватись до нових умов. Європейський Союз сьогодні стикається з проблемами міграції та безпеки, що посилюються глобальною пандемією та збройним конфліктом між Україною та Росією. Для забезпечення стійкості зовнішніх кордонів ЄС реалізує європейське інтегроване управління кордонами (IBM) залучаючи до цього унікальну за своїми повноваженнями агенцію – Європейське Агентство з прикордонної та берегової охорони (FRONTEX).

Сьогодні Україна стикається із зовнішніми викликами та реальним загрозами національної безпеки, оскільки є учасником збройного конфлікту з рф. Відповідно питання охорони державного кордону сьогодні набуває вітального значення для української державності, а системи забезпечення національної безпеки України в прикордонній сфері стає пріоритетом. Паралельно з цим процесом відбувається реформування вітчизняної правової системи у зв'язку із отриманням статусу кандидата на вступ у ЄС. Для України є стратегічно важливим зовнішньо політичне співробітництво та постійний політичний діалог з ЄС в аспекті проблемних питань забезпечення прикордонної безпеки через активну участь у європейській політиці інтегрованого управління кордонами, яку FRONTEX.

Проблематика зовнішньополітичної координації дій України та співробітництва з Європейським Агентством з прикордонної та берегової охорони (FRONTEX) потребує аналізу в умовах виконання міжнародних зобов'язань Україною відповідно до Угоди про асоціацію та з огляду на отримання статусу країни-кандидата на вступ у ЄС.

Участь у збройному конфлікті, наявність спільного кордону із державами-членами ЄС та безвізового режиму з ЄС, отримання статусу країни-кандидата на вступ у ЄС потребує від вчених та практиків визначення чітких векторів у

зовнішній політиці України з ЄС та тісної співпраці з Європейським Агентством з прикордонної та берегової охорони (FRONTEX). Підписана Робоча домовленість між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Агенцією ЄС FRONTEX у 2007 р. встановила офіційні зв'язки із FRONTEX, однак події лютого 2022 р. зумовили переосмислення Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗППЗ) ЄС, а отримання статусу країни-кандидата на вступ у ЄС для України у 2022 р. зумовлює нові міжнародні-правові зобов'язання України, виконання яких чітко пов'язане з державним управлінням та системою забезпечення національної безпеки України в прикордонній сфері, а отже з кооперацією з FRONTEX. Нові характеристики та умови зовнішніх відносин України та FRONTEX потребують вивчення правових можливостей цієї співпраці в контексті реалізації Угоди про асоціацію та надання статусу кандидата.

Роль України в Спільній зовнішній політиці та політиці безпеки ЄС обумовлена її стратегічним розташуванням і її відданістю цінностям ЄС – сприянню демократії, правам людини та верховенству права в сусідньому регіоні. Взаємодія України та Європейського Агентства з прикордонної та берегової охорони (FRONTEX) демонструє її відданість цим цілям і її важливість як стратегічного партнера для ЄС. Оскільки ЄС продовжує розвивати та розширювати свою зовнішньополітичну програму, його відносини з Україною, ймовірно, залишаться ключовими у регіоні.

Від України як країни-учаснику збройного конфлікту та як країни-кандидату на вступ у ЄС слід ретельно вивчати правову природу повноважень агенцій та інституцій ЄС, еволюцію цих повноважень. Оскільки на прикладі Європейського Агентства з прикордонної та берегової охорони (FRONTEX) можна простежити як ЄС пройшов шлях від міжурядового підходу в управлінні зовнішніми кордонами ЄС до створення агенції з власним незалежним бюджетом та підпорядкованим їй постійного корпусу європейської прикордонної і берегової охорони.

Політичне співробітництво Агентства та уряду України відбувається динамічно, відкрито та з урахуванням поточного стану у збройному конфлікті. Саме деякі підрозділи FRONTEX здійснюють аналіз ризиків перетину акваторії Чорного моря, допомагають визначити нові загрози та розвивати заходи щодо скорішого вирішення охорони державних кордонів України. Такі заходи потребують чіткого виваженого політичного співробітництва з точними завданнями.

Література

1. Regulation (EU) 2019/1896 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2019 on the European Border and Coast Guard and repealing Regulations (EU) No 1052/2013 and (EU) 2016/1624. Official Journal of the European Union *L* 295, 14.11.2019, P. 1–131.

2. Council Decision (CFSP) 2017/2315 of 11 December 2017 establishing permanent structured cooperation (PESCO) and determining the list of participating Member States. Official Journal of the European Union, *L* 331, 14.12.2017, P. 57–77.

3. Акіменко Ю.Ю., Белогубова О.О. Правовий статус України як країни кандидат на вступ у ЄС: порівняльно-правовий аналіз. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2022. №59. С. 82-85.

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 року. Офіційний вісник України. 2014. № 75. С. 83.

ВЛАДИШЕВСЬКА ВІКТОРІЯ

*Національний університет «Одеська юридична академія»
доктор філософії в галузі права, доцент, доцент кафедри міжнародного та
європейського права*

**ПРОБЛЕМИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ**

23 червня 2022 року сталася історична подія – лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Набуття статусу кандидата – це перший з трьох етапів процесу вступу і для України він означає перше офіційне та формальне підтвердження її євроінтеграційних прагнень та перспективи одного дня стати членом Європейського Союзу.

Європейська інтеграція, визнана стратегічним курсом розвитку України, виходить за рамки суто зовнішньоекономічного вектору. Вона слугує орієнтиром цінностей для всього українського суспільства. На 24-му саміті Україна-ЄС, що проходив у Києві, обговорювались перспективи приєднання нашої країни до союзу та підбивались підсумки виконаної на цьому шляху роботи. Україна чітко окреслила свою стійку позицію щодо якнайшвидшого початку переговорів про вступ до ЄС. Одним із ключових досягнень саміту став прогрес в аспекті інтеграції України до внутрішнього ринку Європейського Союзу. Було схвалили план пріоритетних напрямків на 2023-2024 роки, реалізація якого зробить нашу країну повноцінним членом ЄС у багатьох секторах членом Євросоюзу на рівні секторів економіки.

Євроінтеграційний план передбачає, в першу чергу, адаптацію законодавства України до євродиректив в рамках DCFTA з урахуванням того, що законодавство Європейського Союзу постійно еволюціонує.

Безапоречно, зона вільної торгівлі з ЄС – це не лише економічна вигода, але й крок до політичного та культурного зближення України з Європою.

Зона вільної торгівлі з Європейським Союзом, зокрема, передбачає:

- гармонізацію правил та стандартів, оскільки Україна зобов'язується привести свої правила та стандарти у відповідність до європейських, що робить торгівлю більш прозорою та безпечною;
- захист інтелектуальної власності, оскільки зона вільної торгівлі з ЄС гарантує захист авторських прав, патентів, торгових марок та інших форм інтелектуальної власності;
- лібералізацію торгівлі послугами, оскільки зона вільної торгівлі з ЄС поступово відкриває ринки послуг для обох сторін.

Зона вільної торгівлі з ЄС є важливим інструмент для євроінтеграції України, що матиме наслідком:

- збільшення експорту: зона вільної торгівлі з ЄС дасть українським компаніям доступ до ринку з понад 450 мільйонами споживачів, що може призвести до значного збільшення експорту;
- створення робочих місць: збільшення експорту може призвести до створення нових робочих місць в Україні;
- підвищення конкурентоспроможності: українські компанії, які стикаються з європейською конкуренцією, змушені будуть ставати більш ефективними та інноваційними;
- економічне зростання: зона вільної торгівлі з ЄС може стимулювати економічне зростання України.

Тільки за умови зміцнення національного економічного фронту Україна буде готова до глибокої інтеграції з ЄС, що можливо лише за умови консолідації зусиль влади, бізнесу та громадянського суспільства. В цьому аспекті слід виділити ряд пріоритетних напрямків роботи:

- підтримка вітчизняних виробників: надання їм фінансової, податкової та консультативної допомоги;
- стимулювання експорту: розширення ринків збуту для української продукції;
- модернізація промисловості: впровадження нових технологій та підвищення конкурентоспроможності українських підприємств;
- підготовка кадрів: забезпечення українських підприємств кваліфікованими працівниками.

Але, слід зауважити, що вкрай важко успішно та швидко інтегрувати сектори економіки, які наразі перебувають в глибокій кризі, оскільки війна виснажує всі ресурси національної економіки. Окрім цього, війна та безмитний режим є свідченням того, що морські порти ЄС не володіють значними вільними потужностями та не здатні обслуговувати весь обсяг українського експорту. Тому удосконалення логістичних маршрутів стає надзвичайно важливим завданням для Європи, в тому числі, якщо вона прагне задовольнити потреби українських контрагентів.

ЦИБУЛЬСЬКА ОЛЬГА

*Національний університет «Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та
європейського права*

ЩОДО ПИТАННЯ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Процес діджиталізації адвокатської діяльності в нашій державі став наслідком активної реалізації проекту Ради Європи «Підтримка судової влади України для забезпечення кращого доступу до правосуддя». Так, в серпні 2022 р. Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (СЕРЕЈ) разом із зазначеним проектом надали експертну підтримку для удосконалення законодавства та практики розгляду справ онлайн (дистанційно) в умовах воєнного або надзвичайного стану в Україні відповідно до стандартів та принципів у галузі прав людини [1, с. 41].

Результатом цих подій стала низка прийнятих нормативно-правових актів в нашій державі, серед яких доцільним є відзначити Закон України № 3200-IX від 29 червня 2023 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» (далі - Закон № 3200-IX) [2], та Рішення Національної асоціації адвокатів України від 11-12.08.2023 № 67 «Про забезпечення виконання вимог законодавства щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в ЄСІТС» [3] тощо.

Зазначеним вище Законом № 3200-IX, що вступив в дію через 90 днів з дня його опублікування, було внесено зміни до процесуальних кодексів України та зобов'язано адвокатів зареєструвати свої електронні кабінети в ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в обов'язковому порядку.

В контексті правозахисної діяльності в сфері приватних спорів, ускладнених іноземним елементом, актуальним для розгляду є зміни, внесені Законом № 3200-IX в Цивільний процесуальний (ст. 14) та Господарський процесуальний (ст. 6) кодекси України (далі - ЦПК та ГПК) [4, 5]. Доцільним є відзначити, що зміни в зазначених нормах дублюють одна одну і передбачають обов'язок адвокатів зареєструвати свої електронні кабінети в ЄСІТС.

Разом із тим, як бути в ситуації, якщо адвокат не бажає здійснювати таку реєстрацію? Відповідь на це питання закріплена в абз. 3 ч. 6 ст. 14 ЦПК та в абз. 3 ч. 6 ст. 6 ГПК. Відповідно до загального змісту зазначених норм, **якщо**

реєстрація електронного кабінету у ЄСІТС суперечить релігійним переконанням такої особи, то передбачені Кодексом процесуальні наслідки не застосовуються за умови, що особа заявила про такі обставини одночасно із поданням відповідного документа шляхом подання окремої обґрунтованої письмової заяви. Таким чином, єдиним обґрунтуванням для такої заяви відповідно до закону можуть бути виключно релігійні переконання. А це, в свою чергу, відповідає Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6], адже згідно зі змістом ст. 9 Конвенції визначається право не діяти всупереч своїй совісті й переконанням, оскільки це право людини є основоположним і воно захищається.

Проблемою в цій ситуації залишається те, що станом на сьогодні відсутні будь-які роз'яснення, які б давали відповідь, що слід вважати обґрунтуванням релігійних переконань в такій письмовій заяві. Зазначене, в свою чергу, може викликати в подальшому суб'єктивне ставлення з боку суду до окремих правозахисників. Проте аналіз норм міжнародного права та норм національного законодавства України, а також відсутність чіткої та сталої практики в цьому питанні дозволить відповідну письмову заяву або, іншими словами, таке волевиявлення адвоката обґрунтовувати в подальшому за зразком, наведеним нижче.

ЗРАЗОК

До (назва суду) _____

адреса суду: _____

контакти суду: _____

Судді: ПІБ судді _____

Адвоката: ПІБ адвоката _____,

свідоцтво № _____ від «__» _____ 20__ р.

адреса адвоката: _____

контакти адвоката: _____

Справа № _____

Провадження _____

Заява

Відповідно до абз. 3 ч. 6 ст. 14 ЦПК України якщо реєстрація електронного кабінету у Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, суперечить релігійним переконанням особи, яка зобов'язана його зареєструвати відповідно до цієї частини, передбачені цим Кодексом процесуальні наслідки звернення до суду такою особою без реєстрації електронного кабінету у вигляді залишення її документа без руху, його повернення або залишення без розгляду не застосовуються за умови, що особа заявила про такі обставини одночасно із поданням відповідного документа шляхом подання окремої обґрунтованої письмової заяви.

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Конституції України норми Конституції України є нормами прямої дії.

Згідно з ч. 1 ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Згідно зі статтею 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визначається право не діяти всупереч своїй совісті й переконанням є основоположним правом людини й захищається.

Згідно зі ст. 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Згідно зі ст. 35 Конституції України кожен має право на свободу світогляду і віросповідання.

Здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей.

З урахуванням зазначеного вище доцільним є вважати, що норми чинного міжнародного та національного законодавства України передбачають право відмовитись від реєстрації електронного кабінету у Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі особи, яка зобов'язана його зареєструвати, за умови подання відповідної заяви про це.

Додатки:

- Копія довідки релігійної організації.

дата _____ підпис _____ /ПІБ _____ /.

Література

1. Аналітичний звіт: дистанційні слухання в цивільному, господарському та адміністративному процесах. URL: <https://rm.coe.int/analysis-of-legislative-initiatives-regarding-judicial-proceedings-in-/1680a99fbf> (дата звернення: 25.06.2023).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами : Закон України від 29.06.2023р. №3200-IX: станом на 18.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text> (дата звернення: 25.06.2023).

3. Про забезпечення виконання вимог законодавства щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в ЄСІТС : Рішення Національної асоціації адвокатів України від 11.08.2023р. № 67: станом на 11.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0067871-23#Text> (дата звернення: 25.06.2023).

4. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004р. №1618-IV: станом на 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6136> (дата звернення: 25.06.2023).

5. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 16.01.2003р. №436-IV: станом на 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n2450> (дата звернення: 25.06.2023).

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950р. №995_004: станом на 01.08.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 25.06.2023).

ЧУРИЛОВА ТЕТЯНА

*Навчально науковий інститут права Сумського державного університету
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного,
європейського права та порівняльного правознавства*

ГОЛОХА АРІНА

*Навчально науковий інститут права Сумського державного університету
студентка 3 курсу денної форми здобуття освіти першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти спеціальності 293 «Міжнародне право» освітньої програми
«Міжнародне право»*

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЕКОЦИДУ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

Не одне десятиріччя триває боротьба за визнання екоциду злочином на міжнародному рівні, притягнення винних до відповідальності. Дії, які призводять до руйнування цілих екосистем залишаються безкарними, що породжує свавілля та нові злочини. Війни, промислове забруднення, інший негативний вплив на довкілля завдають непоправної шкоди, яка не має кордонів та є руйнівною для усієї планети.

Створення системи протидії екоциду стоїть перед людством як одне з ключових завдань, актуальність якого очевидна в контексті нинішніх екологічних викликів та змін клімату. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну актуалізувало проблему визначення відповідальності держав за екоцид, як злочин проти безпеки людства. Незважаючи на певні кроки в цьому напрямку, питання екоциду залишається неврегульованим на міжнародному рівні.

Термін «екоцид» походить від грецького «olikos», що означає «будинок», і латинського «caedo», що означає «знести» або «вбити». Відповідно до Міжнародного словника Мерріам-Вебстер слово «екоцид» означає руйнування значних територій природного середовища як наслідок діяльності людини у мирний чи воєнний час [1].

Термін «екоцид» був вперше введений у 1970 році професором Артуром В. Галстоном. Так, професор Єльського університету Артур Галстон вперше використав термін «екоцид» на конференції у Вашингтоні. Це сталося на тлі масштабного застосування США гербіцидів і дефоліантів під час В'єтнамської війни, що завдало непоправної шкоди довкіллю В'єтнаму [2].

Артур Галстон закликав визнати злочинами дії, спрямовані на масове знищення екосистем. У 1972 році прем'єр-міністр Швеції Улоф Пальме на

Стокгольмській конференції ООН назвав війну у В'єтнамі екоцидом. Професор Принстонського університету Річард Фолк у 1973 році опублікував статтю з закликом прийняти міжнародну конвенцію про екоцид [3].

У 1985 році звіт Вітакера, представлений Комісії ООН з прав людини, рекомендував визнати екоцид окремим міжнародним злочином, поряд з геноцидом, етноцидом і культурним геноцидом. Між 1991 і 1996 роками, під впливом Комісії міжнародного права ООН, зусилля зосереджувалися на вирішенні проблеми криміналізації екоциду. Так, у 1991 р. у ст. 26 Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства було закріплено, що «людина, яка умисно заподіює або наказує заподіяти шкоду навколишньому природному середовищу у разі визнання її винною має бути покарана». Таке формулювання хоч і непрямо, але все ж таки вказувало на екоцид. Однак, уже в 1995 р. після багатьох юридичних дискусій цю статтю було виключено, що в свою чергу унеможливило притягнення окремих суб'єктів до міжнародно-правової відповідальності саме за статтею екоциду [4, с.323].

Між тим, зусилля щодо включення екоциду до юрисдикції МКС не зупиняються. Римський статут Міжнародного кримінального суду згадує навколишнє середовище лише раз у контексті військових злочинів і в ситуаціях, що юридично кваліфікуються як збройні конфлікти. Проте, окрім військових злочинів, ще одним механізмом захисту навколишнього середовища під юрисдикцією МКС є злочини проти людяності, але ця категорія має суто антропоцентричний характер і полягає у руйнуванні навколишнього середовища шляхом «вчинення масової або систематичної атаки» проти мирного населення [5].

У 2017 році було засновано Stop Ecocide International Ltd (SEI), компанію, основною метою діяльності якої є сприяння визнання екоциду міжнародним злочином. Група незалежних експертів (ІЕР), яка була створена за ініціативи Stop Ecocide International, у червні 2021 року представила визначення екоциду для внесення поправки до Римського статуту: «незаконні та необґрунтовані дії, вчинені з розумінням того, що вони можуть призвести до серйозного широкомасштабного чи довгострокового заподіяння шкоди довкіллю» [6].

Слід зазначити, що визнання екоциду злочином шляхом внесення поправки до Римського статуту дозволить притягувати до кримінальної відповідальності осіб, відповідальних за дії чи рішення, які призвели до серйозної шкоди навколишньому середовищу.

Шлях внесення змін таких змін до Римського статуту непростий та тривалий. Держава-член має офіційно запропонувати поправку, яка, відповідно, має бути схвалена більшістю у дві третини всіх держав-членів. Проте, постійний

громадський тиск, публічний дискурс мають вплинути на свідомість та підштовхнути країни-члени прийняти такі зміни.

Так, Федеральний парламент Бельгії у лютому 2024 року проголосував за нову редакцію Кримінального кодексу, який вперше в Європі включає визнання злочину екоциду як на національному, так і на міжнародному рівнях, застосувавши визначення запропоноване у 2021 році Незалежною експертною групою (ІЕР) [7].

Напередодні, 29 березня 2023 року Європейський парламент офіційно запропонував включити «екоцид» до Директиви ЄС щодо екологічних злочинів. 17 листопада 2023 року ЄС досяг згоди щодо остаточного тексту нового документу, який включає діяння, що «спричиняють руйнування, незворотні, масштабні та значні збитки, або тривалу, значну та масштабну шкоду екосистемі». Хоча формулювання цього положення прямо не згадує «екоцид», проте застосовано визначення, запропоноване у 2021 році Незалежною експертною групою (ІЕР). Це вперше таке визначення включене в законодавство ЄС. 27 лютого 2024 року парламент ЄС проголосував за нову директиву щодо екологічних злочинів, а голосування Європейської ради заплановано на березень 2024 року. Після того, як обидва керівні органи проголосують, країни-члени ЄС матимуть 24 місяці, щоб узгодити своє національне законодавство з директивою. Оскільки ЄС становить майже чверть держав у Міжнародному кримінальному суді, це було б великим кроком до міжнародного визнання «екоциду» як злочину [8].

Такі зміни на рівні Європейського Союзу свідчать про екоцентричний розвиток права ЄС та, зокрема, рух правового регулювання у напрямку визнання екоциду злочином на рівні ЄС [9].

Безумовно, включення екоциду, поряд зі злочинами проти людяності, до Римського статуту є надзвичайно важливим кроком, але це лише частина процесу усвідомлення місця людини у навколишньому середовищі, їх нерозривного зв'язку та взаємозалежності. Задля досягнення зміни свідомості, захисту довкілля важливі усі наявні інструменти, як правові так і політичні, економічні тощо.

Література

1. Definition of ECOCIDE. *Merriam-Webster: America's Most Trusted Dictionary*. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/ecocide>
2. In memoriam: Arthur Galston, plant biologist, fought use of Agent Orange. *YaleNews*. URL: <https://news.yale.edu/2008/07/18/memoriam-arthur-galston-plant-biologist-fought-use-agent-orange>

3. Richard A. Falk. Environmental Warfare and Ecocide — Facts, Appraisal, and Proposals. Vol. 4, No. 1 (1973), pp. 80-96 URL: <https://www.jstor.org/stable/44480206>
4. Глушко А., Зазека А., Сиротенко Я. Екоцид як злочин проти навколишнього природного середовища. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 322–325. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/74>
5. Ecocide: why establishing a new international crime would be a step towards interspecies justice. *The Conversation*. URL: <https://theconversation.com/ecocide-why-establishing-a-new-international-crime-would-be-a-step-towards-interspecies-justice-162059>
6. Legal definition of ecocide drafted by Independent Expert Panel – Stop Ecocide International. *Stop Ecocide International*. URL: <https://www.stopecocide.earth/legal-definition>
7. Belgium becomes first European country to recognise ecocide as international level crime – *Stop Ecocide International*. URL: <https://www.stopecocide.earth/2024/belgium-becomes-first-european-country-to-recognise-ecocide-as-international-level-crime>
8. EU Environmental Crime Directive criminalizing environmental harm comparable to ecocide - Eco Jurisprudence Monitor. *Eco Jurisprudence Monitor*. URL: <https://ecojurisprudence.org/initiatives/european-parliament-proposal-to-include-ecocide-in-the-directive-on-protection-of-the-environment-through-criminal-law/>
9. ЄС КРИМІНАЛІЗУЄ ЕКОЦИД? – Екологія Право Людина. *Екологія Право Людина*. URL: <https://epl.org.ua/announces/yes-kryminalizuye-ekotsyd/>

ГРЕБЕНЮК ДМИТРО

*Національний університет «Одеська юридична академія»
асистент кафедри міжнародного та європейського права*

**ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ЄС В ПРОЦЕСІ РЕГУЛЮВАННЯ
МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ**

Європейський Союз (ЄС) – це *sui generis*, який відзначається своєю історичною значимістю та складністю структури. Він представляє собою не лише політичний та економічний союз, але й символізує спільні цінності, які об'єднують європейський континент. Заснований на ідеях миру, свободи, демократії, правової держави та поваги до прав людини, ЄС став силою, що сприяє стабільності та процвітання у Європі та в світі. Інституційний механізм ЄС є так само складним та унікальним, тому дослідження у сфері міграції стає однією з ключових тем, яка не тільки привертає увагу вчених та дослідників, а й є актуальною для широкого загалу громадян ЄС та країн, які мають стратегічні цілі бути частиною європейської спільноти. У світлі нещодавніх міграційних криз, що торкнулися Європи, проблеми управління міграційними потоками стали актуальними для багатьох держав.

ЄС заснований на цінностях, дотримання яких є ключовим чинником для забезпечення миру, безпеки і підтримки прогресу у Європі та в світі. У цьому контексті питання міграції стають важливим елементом формування спільної європейської ідентичності та спільних цінностей. Нормативно-правова база ЄС у сфері міграції постійно розвивається та вдосконалюється з метою забезпечення ефективного регулювання міграційних процесів та захисту прав мігрантів.

Однак, незважаючи на спроби ЄС створити єдиний простір свободи, безпеки та правосуддя, виникають серйозні виклики, серед них - збільшення міграційних потоків, проблеми інтеграції мігрантів, внутрішні політичні розбіжності між країнами, щодо підходів до управління міграцією, тому для розуміння сутності та вирішення цих проблем важливо дослідити інституційний механізм ЄС у процесі регулювання міграційної кризи, звертаючи увагу на правову базу, інституційні процедури та практику взаємодії країн.

В рамках дослідження необхідно враховувати нормативно-правову базу, що лягла в основу формування цієї проблематики. Зазначення цих аспектів є необхідним для кращого розуміння принципів та механізмів, які лежать в основі регулювання міграційних процесів. Правовою основою регулювання міграційного процесу в ЄС є договір про функціонування, а саме стаття 79 та 80[1]. Ці статті надають компетенцію в сфері міграції, а також встановлюють

принципи та завдання, які керують міграційною політикою ЄС. Зокрема, єдиний ринок праці, солідарність між державами-членами та захист прав мігрантів є основними принципами, які визначають цю політику. Наступним важливим елементом міграційної механізму ЄС є Шенгенська угода, яка призвела до скасування прикордонного контролю на внутрішніх кордонах "шенгенських" держав[2]. Це дозволяє громадянам країн-членів Шенгенської зони вільно переміщуватися без паспортного контролю. Шенгенська угода регулює зону вільного простору, забезпечує безпеку та законність необхідних заходів. Ця угода, спочатку застосована до меншої кількості країн, врешті-решт, була включена до acquis в рамках основи Амстердамського договору[3]. Дублінський регламент є іншим ключовим нормативно-правовим актом у сфері міграційного законодавства ЄС, ця система визначає, яка країна відповідає за розгляд клопотання про надання притулку біженцям[4]. Заявка розглядається лише один раз у межах Дублінської зони, що гарантує справедливість та ефективність процедури надання притулку. Європейським пактом про імміграцію та надання притулку було внесено значні доповнення до системи міграційного законодавства ЄС[5]. Пакт закріпив підтримку залучення висококваліфікованих фахівців із третіх країн, боротьбу з нелегальною імміграцією та посилення заходів прикордонного контролю та координацію політики щодо надання притулку. Стокгольмська програма окреслила основні пріоритети ЄС у модернізації міграційного законодавства, зокрема, новий інтегрований підхід до прикордонного контролю на зовнішніх кордонах ЄС та посилення повноважень прикордонних служб ЄС[6].

Переходячи до інституційного механізму ЄС, необхідно зазначити його цілі, а саме: представляти та забезпечувати інтереси громадян країн – членів Європейського Союзу. Безумовно інституційна структура союзу суттєво впливає на процес розробки та реалізації прийнятих в Європейському Союзі рішень. Цей процес носить, як внутрішній так і зовнішньо політичний характер, тому в цьому і полягає необхідність дослідження. Європейський союз має в своєму розпорядженні інституційний механізм, який направлений на захист європейських цінностей, здійснення його цілей та охороняти інтереси громадян країн – членів союзу[7]. Згідно статті 13 Договору про Європейський Союз, основу функціонування ЄС складають відповідні інститути, а також мають відповідний вплив на формування, прийняття, реалізацію та дотримання міграційного законодавства ЄС[8].

Інституційний механізм ЄС має спеціалізовані інструменти, які дозволяють реалізовувати міграційну політику. До них відносяться Європейський фонд інтеграції мігрантів, Фонд повернення мігрантів, FRONTEX та Європейський фонд біженців.

Прийнята нормативно-правова база Європейського Союзу та інституційний механізм, створює систему, яка спрямована на забезпечення більш ефективного та координованого регулювання міграційних процесів, враховуючи принципи солідарності, законності та захисту прав мігрантів. Однак, сучасні виклики, зокрема, зростаюча кількість біженців та мігрантів, погіршення гуманітарної ситуації у деяких регіонах світу та збільшення міграційних тисків на кордонах ЄС, ставлять під сумнів ефективність існуючої системи. На цьому фоні виникає необхідність пошуку інноваційних шляхів та рішень у сфері міграційної політики. Основним із перерахованих інструментів реалізації міграційного законодавства ЄС є Європейське агентство з охорони зовнішніх кордонів країн-членів Європейського Союзу, що було створене ще у 2004 році для спрощення та координації оперативного співробітництва та підтримки прикордонного контролю. Посилення роботи агентства пов'язане з великою кількістю жертв серед біженців у Середземному морі, які намагаються за допомогою човнів дістатися до країн-членів ЄС з метою убезпечити своє життя та набутти статусу біженця. Не можливо оминути Європейський Суд, виступаючи важливим інститутом ЄС, також відіграє велику роль у рамках міграційного питання, він стежить за дотриманням прав людини під час реалізації міграційної політики та розглядає справи щодо порушення законодавства ЄС.

У 2022 році Європейський Союз швидко реагував на міграційну кризу і продемонстрував справжню солідарність, підтримуючи людей, які потребують допомоги. Це включало безпосередню гуманітарну допомогу, екстрену допомогу в сфері цивільного захисту, підтримку на кордоні та надання захисту тим, хто рятується від збройного конфлікту. Для регулювання масового прибуття людей ЄС вперше у своїй історії ввів у дію Директиву про тимчасовий захист, яка встановлює нормативно-правові положення[9]. Також Європейська комісія швидко розпочала координацію з країнами ЄС для збору інформації про ситуацію на місцях та запобігання торгівлі людьми. Генеральний директорат з питань міграції і внутрішніх справ координує Платформу солідарності, яка об'єднує країни ЄС, міжнародних партнерів та агенції ЄС для забезпечення імплементації Директиви про тимчасовий захист. План ЄС із забезпечення готовності до міграції та кризових ситуацій було використано для збору важливої інформації, такої як прибуття біженців, для належного стимулювання заходів з врегулювання міграційних процесів.

Створена нормативно-правова база та інституційний механізм Європейського Союзу відповідають сучасним викликам, демонструючи ефективність і здатність витримувати тиск. Однак, як будь-який механізм, потребує постійного вдосконалення та адаптації до нових реалій. Реформування міграційного законодавства та пошук балансу між національними інтересами

кожної країни стають *petra scandali*. Тому важливо забезпечити взаєморозуміння та співпрацю між країнами-членами для вирішення загальних викликів у сфері міграції, зберігаючи при цьому національну самостійність у прийнятті рішень. У зв'язку з цим, подальші наукові дослідження є критично важливими для розуміння, аналізу та вирішення проблематики. Тільки шляхом постійного вдосконалення та розширення наших знань ми зможемо забезпечити стабільність та гуманітарний підхід у вирішенні міграційних питань.

Література

1. Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union.html>
2. Schengen Agreement and Convention. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=LEGISSUM:schengen_agreement
3. Чайковський Ю. Харитонов Р. Формування міграційної політики європейського союзу та її зв'язок з політикою безпеки. *University Scientific Notes*. 2021 р. с. 138 – 152. URL: <https://scholar.archive.org/work/wnkte3dpinci3ghqeajy5tw2mq>
4. Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02013R0604-20130629>
5. New Pact on Migration and Asylum. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52020DC0609>
6. The Stockholm programme — an open and secure europe serving and protecting citizens. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:en:PDF>
7. Гребенюк Д. О. Місце і роль європейського парламенту в інституційній системі європейського союзу. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 7 с. 465 - 467. 2022 р. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/112>
8. Consolidated version of the treaty on European Union. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF
9. Directive 2001/55/EC. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0055&qid=1648223587338>

ДИМОВ КИРИЛО

аспірант 3-го року навчання

*кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ГРУШКО МАЛЬВІНА

*к.ю.н., доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЗАКОНОДАВСТВ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА У СФЕРІ МІГРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Україна та Республіка Молдова, як країни, що прагнуть до вступу в Європейський Союз, стикаються з рядом проблем та викликів у сфері національного міграційного законодавства та його співвідношення з міжнародним міграційним правом, які вимагають уваги до інституційних та правових аспектів. Зважаючи на міграційну кризу, яка охопила європейський континент, спровоковану збройною агресією російської федерації проти України, руйнуванням українських населених пунктів, окупацією територій, а також появу великої кількості вимушених мігрантів як на території України, так і за її межами, міграційне законодавство, як національне, так й міжнародне, потребує глибокого реформування, викликаного реаліями сьогодення. Також, передбачаючи глибокі зміни у своїх системах міграційного регулювання, Україна та Республіка Молдова мають пристосувати свої законодавчі та інституційні рамки до стандартів ЄС. Це передбачає захист прав мігрантів, ефективне управління міграційними процесами та сприяння інтеграції різних категорій мігрантів у суспільство.

Біровчак А. В. зазначає, що чинне українське національне законодавство щодо біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, не містить положень, які б створювали перешкоди для доступу іноземців та осіб без громадянства до процедури визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Більше того, у разі незаконного перетинання або спроби незаконного перетинання державного кордону України та прибуття в Україну з метою отримання притулку або набуття статусу біженця така категорія іноземців звільняється від адміністративної відповідальності, якщо вони в установлений законом термін звернулися до відповідних органів державної влади щодо надання їм притулку [3].

Дракохруст Т. В. зазначає, що інтеграція біженців та іммігрантів є невід'ємною частиною ефективної міграційної політики. Успішна інтеграція знижує ризик подальшої міграції та сприяє отриманню позитивних результатів для мігрантів, місцевих громад та країни загалом [4].

На практиці ж іноземці, які прибувають в Україну з метою отримати статус біженця, найчастіше стикаються з бюрократичними перепонами, корупцією, прогалинами в законодавстві, порушеннями основних прав та свобод, що забороняється міжнародним законодавством, зокрема Загальною декларацією прав людини 1948 року, Міжнародним пактом про громадянські та політичні права 1966 року, Конвенцією про статус біженців 1951 року тощо. Так, одним з яскравих прикладів порушення прав і свобод людини є численні ситуації, пов'язані з біженцями з Афганістану [6].

У 2020 році Європейський суд з прав людини ухвалив рішення у справі «M.S. проти Словаччини та України» (№ 17189/11). Ця справа стала показовою, адже ілюструвала типову ситуацію, яка часто мала місце в різних населених пунктах України. Як стверджується у матеріалах справи, Україна порушила права громадянина Афганістану згідно з різними положеннями Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Перш за все, порушено було статтю 3 Конвенції, яка забороняє нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження. Громадянин Афганістану стверджував, що його вислали в Афганістан без належного розгляду його заяви про надання притулку та ризиків, з якими він стикався, що є порушенням цієї статті. Крім того, порушено було і статті 5§2 та 4 Конвенції, які гарантують право негайно бути повідомленим про причини арешту та право на законність затримання, встановлену судом без зволікань. Суд констатував, що Україна не повідомила громадянина Афганістану про причини утримання його під вартою в Україні, що також суперечить вимогам цих статей. Таким чином, Україна порушила права громадянина Афганістану, відповідно до статей 3, 5§2 та 4 Конвенції. У зв'язку з цим суд наклав на Україну обов'язок сплатити компенсацію заявникові у розмірі 2,3 тисяч євро за завдану йому моральну шкоду [6].

Зважаючи на вищевикладене, можна констатувати, що вагомі прогалини у міграційному законодавстві, недоліки роботи міграційних органів та надмірна бюрократичність мають бути усунені задля подальшої інтеграції та вступу України в Європейський Союз та гармонізації міграційного законодавства України із законодавством ЄС.

Важливо зазначити, що після 24 лютого 2022 року міграційна криза посилилася на території багатьох європейських держав, зокрема, тих, які межують з Україною. Це стало випробуванням до національних законодавств

цих держав, а також до нормативно-правових актів, які були прийняті на території ЄС.

Серед таких держав варто виокремити Республіку Молдову. Тут з'явився специфічний механізм захисту та забезпечення прав і свобод вимушених переселенців з України. Як зазначає юрист у сфері міграційного права Молдови Бамбуляк І., обов'язок стосовно вирішення міграційної кризи було покладено на спеціальну надзвичайну комісію (далі - Комісія). Комісія, в свою чергу, зняла обмеження стосовно перебування українців протягом 90 днів на території цієї держави та гарантувала їм дотримання таких прав, як право на житло, на працевлаштування, проте не обійшлося і без недоліків [2]. Комісією у перший рік міграційної кризи не було створено механізму тимчасового захисту, як це відбулось в країнах ЄС, тож це позбавило українців таких переваг, як повний доступ до якісної базової освіти, соціальної допомоги, первинної та екстреної медичної допомоги тощо. Проте у лютому 2023 року ситуація була вирішена, адже розпочався процес реєстрації тимчасового захисту громадян України та інших осіб, які були вимушені через російську агресію виїхати на територію Республіки Молдова.

Незважаючи на миттєву реакцію з боку законодавця та виконавчих органів Республіки Молдова, наявний ряд проблем, з яким стикнулись переселенці з України. Так, за даними організації *Human Rights Watch*, громадяни України ромської національності, зазнали дискримінаційної поведінки з боку молдавських контролюючих органів, були піддані сегрегації, навмисно не були поселені поряд з іншими громадянами України та отримали масові відмови у поселенні до певних пунктів розміщення, натомість будучи розміщеними ізольовано від інших громадян [1]. Це є прямим порушенням статті 3 Конвенції про статус біженців 1951 року [5].

У результаті аналізу сучасного стану законодавств України та Республіки Молдова та їхньої відповідності міжнародному законодавству в галузі міграційного права стає очевидним необхідність його реформування. Має бути усунена надмірна бюрократичність, завдяки чому зменшиться корупційна складова, підвищена прозорість усіх міграційних процесів, а також реформовані органи державної влади у сфері міграційної політики задля подальшого зменшення кількості ситуацій, пов'язаних з порушеннями професійної етики та законодавства державними службовцями. Порушення міжнародних конвенцій свідчать про необхідність якісної адаптації законодавств до міжнародних стандартів. Такі реформи є важливим етапом у процесі європейської інтеграції обох країн, оскільки дотримання прав людини та ефективна міграційна політика є ключовими критеріями для отримання членства в Європейському Союзі. Реформування законодавств сприятиме покращенню статусу громадян та

вимушених мігрантів, забезпечить їм більшу захищеність та гарантії щодо їхніх прав. Такий курс також сприятиме будівництву демократичного суспільства та глибшій інтеграції в європейський простір.

Література

1. Moldova: Romani Refugees from Ukraine Face Segregation. URL: <https://www.hrw.org/news/2022/05/25/moldova-romani-refugees-ukraine-face-segregation> (дата звернення 26.02.2024)
2. Адвокат біженців у Молдові – про легалізацію українців та росіян, які шукають притулку. URL: <https://glavcom.ua/publications/advokat-bizhentsiv-u-moldovi-pro-lehalizatsiju-ukrajintsiv-ta-rosijan-jaki-shukajut-pritulku-866986.html> (дата звернення 26.02.2024)
3. Біровчак, А. В. Проблемні аспекти тимчасового розміщення біженців та шляхи їх вирішення / А. В. Біровчак // Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право / гол.ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2019. – Т. 1 Вип. 58. – С.187–190.
4. Дракохруст, Т. В. Правове забезпечення державної міграційної політики України [Текст] : монографія / Т. В. Дракохруст. - Тернопіль : ТНЕУ, 2020.
5. Конвенція про статус біженців. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення 26.02.2024)
6. Справа «М.С. проти Словаччини та України» (Заява № 17189/11). ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ. РІШЕННЯ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f36#Text (дата звернення 26.02.2024)

ЧЕРНЯВСЬКИЙ МАРК

*Національний університет «Одеська юридична академія»
аспірант кафедри міжнародного та європейського права*

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ТА СХІДНИХ СУСІДІВ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ЯК ЗАПОРУКА МИРУ ТА СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВ

У сучасному світі питання інтеграції та співпраці між Україною та її східними сусідами та Європейським Союзом стають ключовими факторами для забезпечення миру та стабільності в регіоні. Новий шлях інтеграції, який Україна вибирає разом із своїми східними сусідами, визначається як перспективний інструмент для вирішення геополітичних викликів та забезпечення спільного процвітання. Спільна інтеграція України, Молдови, Грузії та інших країн східного партнерства у європейський простір є не лише економічним, але й стратегічним вибором. Цей шлях передбачає глибокі реформи у сфері економіки, політики, правосуддя, та інших секторах, які сприятимуть конвергенції стандартів та норм з європейськими стандартами.

Важливим аспектом нового шляху інтеграції є спільна боротьба з викликами безпеки, включаючи розроблення механізмів колективної обороноздатності та вирішення конфліктів у регіоні. Це сприяє зміцненню стабільності держав та запобіганню можливим конфліктам. Спільна інтеграція також стає запорукою поглиблення економічних та культурних зв'язків між країнами, що сприяє взаєморозумінню та підтримці миру. Культурний та освітній обмін, а також співпраця у сферах науки та інновацій, сприяють зростанню взаємної довіри та сприяють побудові спільного майбутнього.

Надійна підтримка ЄС має вирішальне значення для тих, хто діє відповідно до принципів ЄС, що є основою демократичного розвитку в регіоні. Такі принципи, як свобода слова, непорушність кордонів, визнання міжнародного права, права на рівність і захист меншин не повинні ставитися під загрозу. Оскільки авторитаризм і націоналізм у деяких країнах перешкоджають демократичному розвитку, ЄС має заохочувати більш чіткі та віддані реформи, щоб забезпечити дотримання європейських цінностей [1, с. 3].

Надавши статус кандидатів Україні та Молдові, Європейський Союз відкрив двері для другого масштабного розширення на Схід. Додавши шість країн Західних Балкан і Грузію, 27 держав ЄС у Брюсселі визначили маркери для ЄС-36. Лише війна змусила ЄС так швидко відкрити перспективу членства в Асоційованому тріо. Під ознаками зруйнованого європейського порядку безпеки фундаментальні питання щодо політики інтеграції повертаються з новою силою.

З перспективою ЄС-36 ЄС відновив термін «ширша Європа». Під час розширення на Схід у 2004 році ЄС включив під цю назву східноєвропейських сусідів, які окреслюють проміжні етапи або тимчасові рішення на довгому шляху до членства, стосуються цієї центральної ідеї та її проблем. Усі концепції хочуть створити шляхи для швидкої галузевої інтеграції. Залишається суперечливим питання про те, чи слід і протягом якого часу країни, що стають тіснішими асоційованими країнами, мають розглядатися як треті країни чи їм надавати права участі в органах і політиках ЄС [2].

Проте, важливо зазначити, що надання статусу кандидата в ЄС Україні, Молдові та Грузії не є гарантією того, що держава майже одразу стає членом ЄС. Правда в тому, що статус кандидата в ЄС сьогодні по суті не має практичного значення. Таким є досвід країн Західних Балкан, які багато років були кандидатами. Особливо актуальними є приклади Албанії та Північної Македонії. Ці країни вже давно отримали статус кандидата, але навіть після того, як вони виконали необхідні умови, переговори про вступ досі не розпочалися. Рішення продовжити залежить від держав-членів і є заручником політичних ігор. Крім того, сам процес переговорів є досить бюрократизованим. Дійсно, вимогливість необхідних реформ є не дарма. Але на практиці ті країни ЄС, які критично ставляться до розширення, можуть – і роблять – використовувати цю суворість у власних цілях.

Цей глибоко вкорінений скептицизм щодо розширення в багатьох країнах не зникне найближчим часом, незважаючи на всі симпатії до України та інших асоційованих країн. Пропонування трьом асоційованим державам перспективи приєднання до ЄС, безсумнівно має вкрай необхідний політичний сигнал. Але така пропозиція не повинна залишатися порожнім жестом. Швидка інтеграція зіткнеться з серйозними перешкодами – правовими, політичними та економічними. Це може означати скорочення певних бюрократичних процедур. Однак було б нереалістично очікувати, що це призведе до прискореного членства з пропуском або пом'якшенням важливих вимог як для країн-кандидатів, так і для самого ЄС.

Необхідним є співпраця та партнерство даних країн та ЄС для успішної інтеграції України та східних сусідів. Трьома фундаментальними стовпами Партнерства заради розширення мають бути:

- прискорена інтеграція в єдиний ринок у поєднанні з фінансовою підтримкою ЄС;
- посилена допомога кліматичним та енергетичним переходам;
- створення основ для співпраці у сфері безпеки та зовнішньої політики.

Ця нова структура співпраці була б якісно новою і приносила б конкретні вигоди в короткостроковій перспективі. Це також сприяло б значному

наближенню ЄС до досягнення стратегічної мети розширення. Крім того, це було б корисно для досягнення нового консенсусу щодо політики розширення.

Отже, інтеграція України та її східних сусідів у Європейський Союз визначається як ключовий фактор, що не лише сприяє економічному та політичному співробітництву, але й є запорукою миру та стабільності в регіоні. Спільна інтеграція стає стратегічним вибором, спрямованим на забезпечення гармонії, безпеки та спільного процвітання. Процес інтеграції вимагає від країн східного партнерства значних зусиль у впровадженні стандартів, норм та реформ, але відзначається важливими перевагами у сферах економіки, політики та суспільства. Взаємна підтримка та співпраця сприяють зміцненню взаєморозуміння між країнами, що може служити запорукою вирішення спільних проблем та викликів. Особливу увагу слід приділити аспектам безпеки та обороноздатності. Спільні заходи у цих напрямках сприяють утвердженню стабільності та вирішенню потенційних конфліктів. Культурний та освітній обмін також відіграє важливу роль у зміцненні міжнаціонального взаєморозуміння та національної єдності.

У даному контексті, інтеграція в Європейський Союз є важливим механізмом для спільного розвитку і підтримки миру та стабільності в регіоні. Здатність країн співпрацювати та об'єднувати свої зусилля з метою спільного розвитку є вагомим індикатором для майбутнього, спрямованого на забезпечення спокою та добробуту у всій Європі.

Література

1. Laure Delcour, Kataryna Wolczuk. Ukraine and the EU at the time of war: a new paradigm. Policy paper. 2023. 18 p.
2. Ukraine's possible EU accession and its consequences. German Institute for International and Security Affairs. 2022. URL: <https://www.swp-berlin.org/en/publication/ukraines-possible-eu-accession-and-its-consequences>

МАРЧЕНКО ДМИТРО

*Національний університет «Одеська юридична академія»
аспірант кафедри міжнародного та європейського права*

**НОВІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВСТУПУ УКРАЇНИ,
МОЛДОВИ ТА ГРУЗІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Після розпаду Радянського Союзу та відновлення незалежності багато країн-членів ОБСЄ вживали та продовжують вживати заходів для впровадження демократичних змін. У цьому процесі відносини між пострадянськими країнами та міжнародними учасниками, такими як Європейський Союз, відіграють ключову роль. Для окремих держав головною метою є наближення та приєднання до ЄС під час трансформації. Україна, Молдова та Грузія є давніми пріоритетними партнерами ЄС. Дані країни співпрацюють з ЄС протягом кількох десятиліть у різних форматах, таких як Східне партнерство та Асоційоване тріо. Окрім економічної модернізації, головною метою цих трьох країн є трансформація демократичних інституцій. Європейський Союз пропонує різні шляхи партнерства в цьому аспекті, включаючи надання фінансової підтримки.

Євроінтеграція України, Молдови та Грузії є актуальним та стратегічно важливим напрямком їхньої політики, який визначає подальший шлях розвитку та міжнародної інтеграції. Ці країни вибрали курс на членство в Європейському Союзі, сподіваючись на реалізацію не тільки економічних, але й політичних та соціокультурних переваг.

23 червня 2022 року Європейська Рада у своїх висновках підтвердила, що майбутнє України, Молдови та Грузії та їхніх громадян залежить від Європейського Союзу (ЄС), надавши статус кандидата Україні та Молдові та підтвердивши готовність надати статус кандидата Грузії. Статус кандидата в ЄС передбачає переговорний процес щодо низки питань міграції та управління кордонами, включаючи статус громадян третіх країн, угоди про реадмісію та гармонізацію прикордонного контролю [1].

Однією з ключових перспектив вступу є позитивний вплив на економіку країн. Інтеграція в європейський ринок може сприяти розвитку експорту, привабленню іноземних інвестицій, а також сприяти модернізації та підвищенню конкурентоспроможності внутрішнього виробництва. Політичні перспективи включають у себе зміцнення демократії, правової держави та впровадження європейських стандартів у системі управління. Процес адаптації до європейських норм і цінностей також може сприяти вирішенню внутрішніх

конфліктів та покращенню стосунків з сусідами. Зовнішньополітичні перспективи включають участь у спільній зовнішній політиці ЄС, спільній безпеці та обороні, що сприятиме стабільності та безпеці в регіоні.

Задля того, щоб держави адаптували своє законодавство до законодавства Європейського Союзу, були також підписані угоди про асоціацію. Угоди про асоціацію, включаючи угоду про поглиблені та всеосяжні зони вільної торгівлі, не тільки виявилися важливими стратегічними віхами, але й принесли негайні переваги та довгострокові перспективи тіснішої політичної асоціації та економічної інтеграції. Це включало значні реформи, які підтримував ЄС, починаючи від державного управління, правосуддя та правоохоронних органів до захисту навколишнього середовища, освіти, участі молоді в демократичному житті та культури [2].

У контексті адаптації законодавства до стандартів Європейського Союзу, угоди про асоціацію виявилися ефективним інструментом для реалізації необхідних реформ та стимулювання тісніших відносин між Україною, Молдовою, Грузією та ЄС. Однією з ключових переваг угод про асоціацію є їхня здатність стимулювати економічний розвиток через створення поглиблених та всеосяжних зон вільної торгівлі. Це сприяє збільшенню експорту, привертанню іноземних інвестицій та модернізації економіки відповідно до стандартів ЄС. Крім того, угоди передбачають гармонізацію норм та стандартів, що полегшує доступ до європейського ринку та сприяє підвищенню конкурентоспроможності продукції цих країн. Угоди про асоціацію також визначають широкий спектр реформ у сфері державного управління, правосуддя, правоохоронних органів, захисту навколишнього середовища, освіти, участі молоді в демократичному житті та культурних аспектів. Ці реформи спрямовані на покращення стандартів управління, зміцнення правової держави, боротьбу з корупцією та сприяння сталому розвитку. Крім того, угоди про асоціацію визначають механізми співпраці та діалогу між сторонами, що сприяє вирішенню спільних викликів та підтримці процесу адаптації. Такий підхід забезпечує постійний моніторинг та оцінку виконання зобов'язань з обох сторін.

Однак важливо враховувати, що цей шлях до членства в ЄС супроводжується рядом викликів, таких як необхідність проведення значних реформ, боротьба з корупцією, а також забезпечення широкої громадської підтримки. Також існують питання щодо готовності самого ЄС приймати нових членів.

Отже, перспектива вступу України, Молдови та Грузії до Європейського Союзу визначається як ключовий вектор їхньої розвитку, спрямований на забезпечення економічного зростання, політичної стабільності та соціальної прогресії. Угоди про асоціацію, укладені з ЄС, є важливими кроками у цьому

напрямку, встановлюючи стратегічні партнерства та закріплюючи зобов'язання щодо реформ та стандартів.

Економічні переваги, що випливають з поглиблених та всеосяжних зон вільної торгівлі, надають країнам можливість підвищити конкурентоспроможність, залучити інвестиції та здійснювати технологічні трансформації. Реформи в сферах державного управління, правосуддя, та інших секторах, підтримані ЄС, сприяють покращенню якості управління та закріпленню принципів правової держави. Важливим елементом є також готовність громадськості та політичних еліт прийняти та підтримувати необхідні зміни. Захист навколишнього середовища, освіта, участь молоді в демократичному житті та культурні аспекти стають не тільки важливими складовими реформ, але й визначальними чинниками сталого розвитку та соціокультурної інтеграції.

Однак, враховуючи великий обсяг завдань, важливо пам'ятати про виклики, що виникають у процесі євроінтеграції. Забезпечення взаєморозуміння, сприяння діалогу та підтримка у вирішенні складних питань є необхідними елементами успішного шляху країн до Європейського Союзу. У загальному підсумку, перспектива вступу України, Молдови та Грузії до Європейського Союзу відкриває широкі можливості для покращення якості життя громадян, розвитку економіки та укріплення демократичних цінностей у цих країнах, забезпечуючи їхнє активне інтегрування в європейську спільноту.

Література

1. European Council conclusions. 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/24/european-council-conclusions-23-24-june-2022/#:~:text=On%2023%2D24%20June%202022,of%20Europe%20and%20external%20relations>.
2. Ukraine, Moldova, and Georgia have their European prospects confirmed. What does it mean for migration policies? International Centre for Migration Policy Development. 2022. URL: <https://www.icmpd.org/blog/2022/ukraine-moldova-and-georgia-have-their-european-prospects-confirmed.-what-does-it-mean-for-migration-policies>

ЖАКУН МАРГАРИТА

*Національний університет «Одеська юридична академія»
аспірантка кафедри міжнародного та європейського права*

**ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ДИНАМІКУ ВОЄННОЇ
ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ**

Дипломатія та процес інтеграції будь-якої країни до Європейського Союзу завжди мали глибокий та нерозривний зв'язок, оскільки інтеграційний процес вимагає активного використання дипломатичних інструментів для досягнення стратегічних цілей.

По-перше, для євроінтеграції дипломатія використовується як інструмент забезпечення зовнішньополітичного лобіювання та підтримки з боку країн-членів ЄС. Це включає в себе переговори з європейськими партнерами, розбудову стратегічних альянсів та підписання міжнародних договорів, необхідних для наближення до стандартів та вимог Європейського Союзу.

По-друге, дипломатія виступає як інструмент для сприяння внутрішніх реформ та модернізації в певній країні. Це може включати підтримку реформ у сфері правосуддя, боротьби з корупцією, створення сприятливого інвестиційного клімату, зміцнення економіки та інших реформ, які стосуються ключових вимог Європейського Союзу для країн-кандидатів.

Нарешті, дипломатія сприяє у формуванні позитивного іміджу країни-кандидата на членство в ЄС на міжнародній арені та підвищує її міжнародний престиж, що може відігравати ключову роль у процесі євроінтеграції. Зокрема, дипломатичні зусилля спрямовані на позитивне представлення країни, підтримку демократичних цінностей та розвиток дружніх відносин з іншими країнами, що може сприяти позитивному рішення щодо вступу країни-кандидата до Європейського Союзу.

Як відомо, свій шлях до Європейського Союзу українська нація почала ще у 1993 році. Тоді країни-члени ЄС розглядали Україну як складного союзника через ряд причин: залежність від росії, недостатньо розвинену економіку та відсутність демократії. У 1998 році Україна офіційно заявила про своє бажання приєднатися до Союзу. З того часу, і вже понад 25 років, Україна та європейські партнери ведуть євроінтеграційну співпрацю.

Вважаємо, що від абстрактних перспектив і до рішучих дій Україну призвели два переломні моменти, першим з яких стала Революція Гідності у 2013-2014 роках, яка призвела до підписання Угоди про асоціацію України з Євросоюзом, а наступним - повномасштабне вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року. Не дивно, що через декілька днів після початку

повномасштабного вторгнення, канцлер Німеччини Олаф Шольц, в своїй промові перед Бундестагом назвав російське вторгнення в Україну – «Zeitenwende», що у перекладі з німецької означає «історичний поворот» або «поворотний момент», тобто момент в історії, який фундаментально змінює встановлений порядок [1].

28 лютого 2022 року уряд охопленої війною України підписав заявку на членство в Європейському Союзі з проханням про негайне приєднання. Через три дні аналогічні заявки подали Грузія та Молдова. Менш ніж через чотири місяці на червневій Європейській раді лідери ЄС вирішили надати Україні та Молдові статус країни-кандидата, а також визнали «європейську перспективу». 14 грудня 2023 року Європейська рада ухвалила історичні рішення, підтримавши початок переговорів про вступ України в ЄС та надання Грузії статусу кандидата на членство в ЄС. Ніколи раніше країни Європейського Союзу не реагували так ствердно швидко до заявки на членство в ЄС. Війна в Україні також впливає на дебати щодо майбутнього Європи, зокрема щодо її розширення та політики сусідства [2, с. 82].

Можемо припустити, що євроінтеграційні рішення, щодо України, мали політико-безпековий характер, оскільки Україна захищає ЄС від континентальної експансії Кремля, і фактично від української армії нині залежить політичний лад і майбутнє Євросоюзу. У цьому полягає значимість української євроінтеграції для ЄС і головна відмінність від інших претендентів на вступ - Молдови, Грузії, балканських країн [3, с. 27].

Загострення збройної агресії росії стало також поворотним моментом і для міжнародного співтовариства, адже став очевидним той факт, що давно затверджені фундаментальні засади та політика забезпечення міжнародного миру, протидії збройним агресіям та неросповсюдження збройних конфліктів - показали свою неефективність. В умовах сучасних викликів, ми маємо справу з новими, модифікованими інститутами в міжнародному праві, одним з яких визначаємо воєнну дипломатію (відома також як - дипломатія воєнного часу).

Під воєнною дипломатією ми розуміємо дипломатичні зусилля і переговори, що проводяться певною країною в періоди збройного конфлікту або війни. Цей тип дипломатії спрямований на врегулювання та вирішення конфліктів, пом'якшенні військових дій та пошуку альянсів або підтримки з боку інших країн або міжнародних організацій [4, с. 336]. Окрім цього, воєнна дипломатія ставить собі за мету досягнення стратегічних цілей, таких як забезпечення фінансової та військової допомоги, переговори про припинення вогню або мирні договори або вплив на результат конфлікту дипломатичним шляхом. Це часто включає інтенсивні переговори, човникову дипломатію та взаємні комунікації між конфліктуючими сторонами. Кінцевою метою воєнної

дипломатії є просування інтересів країн-союзників, мінімізуючи ескалацію і поширення конфлікту.

Розглядаючи результативність діяльності українського воєнно-дипломатичного сектору та аналізуючи безпосередню залученість офіційного Брюсселя до врегулювання російсько-української війни, спричиненої агресією росії, то вона відбувається за кількома основними напрямками: намагання залагодити конфлікт з рф за допомогою дипломатичних інструментів, застосування санкцій та надання всілякої підтримки (фінансової, військової, гуманітарної) Україні у цьому протистоянні.

Станом на березень 2024 року, вже прийнято 13 пакетів санкцій проти росії, надано військову техніку та боєприпаси, проводиться навчання українських військовослужбовців на території країн-членів ЄС, лікування та реабілітація поранених тощо. Важливим нововведенням стало започаткування Військової допоміжної місії з підтримки України (EUMAM Ukraine), метою якої є посилення військової спроможності ЗСУ для захисту територіальної цілісності і суверенітету України в межах її міжнародно визнаних кордонів, а також для захисту цивільного населення. Українські військові в ході навчань опановують роботу нового озброєння, яке Україна отримує від країн ЄС для протидії російської агресії [5].

Підсумовуючи, хочемо зазначити, що війна в Україні триває, а тому залишаються незмінними цілі та завдання української воєнної дипломатії на шляху до євроінтеграції. Доцільно зауважити на необхідності наукового дослідження емпіричного інституту воєнної дипломатії, його місця та ролі у міжнародно-правовій доктрині, адже ми не можемо ефективно застосовувати та реалізовувати даний феномен, не розуміючи його значення та масштабів впливу.

Література

1. Макгіннес Д. Війна Росії з Україною змушує Німеччину палити мости з Москвою - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61149115> (дата звернення: 02.03.2024).
2. Тимощук О. Вплив російсько-української війни на євроінтеграційні процеси в контексті набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС: міжнародно-правовий аспект. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. Ч. 3. № 4-2022. С. 81-86.]
3. Кундеус О. «Стратегічні комунікації України в контексті євроінтеграційних перспектив» / О. Кундеус // Європейська інтеграція України в умовах війни росії проти України: роль академічних та громадських спільнот: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рівне, 09

листопада 2023 р.). Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції; Київ. 2023. 227 с.

4. Місце воєнної дипломатії в механізмі врегулювання міжнародних спорів мирним шляхом/М. Ю. Жакун// «Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнар. наук-практич. конф., присвяч. 75-й річниці ухвалення Загальної декларації прав людини 1948 р., (3 листоп., 2023 р., м. Одеса) : зб. матер. конф. ; НУ «ОЮА» ; Кафедра міжнародного та європейського права. Одеса, 2023. 549 с.
URL: <https://doi.org/10.32837/11300.26856>.

5. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України присвячений воєнній дипломатії «Wartime Diplomacy». URL: <https://wartimediplomacy.mfa.gov.ua/> (дата звернення: 02.03.2024).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануїлова К.В.

ЛЕВЧЕНКО ІГОР

*Національний університет «Одеська юридична академія»
аспірант кафедри міжнародного та європейського права*

**СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В
ПИТАННЯХ РЕАДМІСІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ВІД
ВИНИКНЕННЯ ІДЕЇ ДО ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ОФОРМЛЕННЯ**

Політика ЄС щодо реадмісії є частиною ширшої політики, яка включає в себе міграцію та притулок у зовнішню політику ЄС. Ця ширша політична структура відома як «зовнішній вимір» політики ЄС у сфері міграції та надання притулку; цей термін визначає цілий набір політик, спрямованих на вирішення питань міграції та притулку через співпрацю з третіми країнами походження та транзиту. На європейському рівні міграційна співпраця з третіми країнами була чітко схвалена як частина більш комплексного підходу до управління міграцією на засіданні Європейської Ради в Тампері в жовтні 1999 року. Висновки Тампері окреслили п'ятирічну програму створення так званої «зони свободи, безпеки та справедливості» в Європейському Союзі.

Ця програма передбачала розробку спільної політики імміграції та надання притулку; управління міграцією в партнерстві з третіми країнами вважалося ключовим елементом цієї політики. Новаторські висновки Тампері закликали до «комплексного підходу до міграції, що стосується політичних питань, питань прав людини та розвитку в країнах і регіонах походження та транзиту», а також до «більшої узгодженості внутрішньої та зовнішньої політики Союзу» [1]. Це означало чітке та однозначне визнання необхідності інтеграції цілей міграції та надання притулку в зовнішні відносини ЄС з огляду на створення зовнішньої політики у сфері юстиції та внутрішніх справ (ЮВС) на основі співпраці з третіми країнами.

Проте вже на початку 1990-х з боку Комісії та Європейської Ради виникли дискусії та пропозиції щодо необхідності більш комплексного підходу до політики надання притулку та міграції та їх координації із зовнішніми відносинами ЄС. Ще в 1991 році в Повідомленні Комісії про імміграцію вказувалося на «більш широке включення міграції в зовнішню політику Співтовариства» з метою «протистояти зовнішньому міграційному тиску» [2]. Це повідомлення включало перші роздуми про те, як усунути так звані «корінні причини» міграції, і запропонувало включення низки положень до майбутніх угод про співпрацю з третіми країнами. Воно також містило першу пропозицію щодо розробки «загальних принципів і процедур для репатріації іммігрантів з нелегальним статусом» з однієї з держав-членів до третьої країни.

У грудні 1992 року Європейська рада в Единбурзі прийняла «Декларацію про принципи, що регулюють зовнішні аспекти міграційної політики» [3]. Декларація підтвердила, що «координація дій у сфері зовнішньої політики, економічного співробітництва та імміграційної політики та політики надання притулку з боку Співтовариства та його держав-членів може [...] значно сприяти вирішенню питання міграційних рухів». У заяві визнається детальний перелік факторів, які зменшать міграційні рухи до Європи, включаючи як вимушену міграцію, так і міграцію з економічних причин; Співтовариство та його держави-члени взяли на себе зобов'язання усунути такі фактори з метою покращення політичних та соціально-економічних умов у країні походження, сприяючи в довгостроковій перспективі зменшенню міграційного тиску. Що стосується реадмісії, Співтовариство та його держави-члени взяли на себе зобов'язання працювати над двосторонніми або багатосторонніми угодами з третіми країнами походження та транзиту, і вони запропонували пов'язати свої загальні зовнішні відносини з третіми країнами зі ступенем співпраці останніх у питаннях реадмісії.

У цих перших документах зовнішньої міграційної політики ЄС вже можна визнати співіснування двох різних підходів до співпраці з третіми країнами. Перший зосереджений на зовнішньому міграційному контролі, боротьбі з нелегальною міграцією, полегшенні реадмісії та утриманні шукачів притулку в регіоні походження, тоді як другий спрямований на фактори, які впливають на міграцію в країнах походження, беручи до уваги те, як політичний, економічний, розвиток, питання торгівлі та інших зовнішніх відносин впливають на міграцію. Як досліджується в цьому розділі, весь розвиток зовнішньої політики ЄС у сфері міграції та надання притулку характеризується напругою між цими двома підходами. На різних етапах намагалися збалансовано поєднати їх (особливо з ініціативи Комісії), але, дивлячись на всю 35-річну еволюцію цієї сфери політики, можна відзначити, що підхід, орієнтований на контроль, переважав над орієнтований на профілактику.

Але які причини підштовхнули держави-члени та ЄС прийняти зовнішній підхід до питань міграції та притулку? Витоками розвитку зовнішнього виміру політики ЄС у сфері міграції та надання притулку було, по-перше, (частково реальне, а частково уявне) збільшення потоків міграції та біженців наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років у поєднанні з уявною неадекватністю традиційної внутрішньої політики. інструменти контролю міграції [4]. По-друге, у зв'язку з попереднім фактором, починаючи з 1980-х років, міграція все більше сприймалася як проблема, оформлена в термінах «загрози безпеці», пов'язана з іншими проблемами внутрішньої безпеки. Посилення політизації міграції та надання притулку спонукало політичні партії в більшості європейських країн до

пошуку виборчого консенсусу через обіцянки обмежити міграційні потоки. Цей клімат підживлював запеклий популістський дискурс проти мігрантів, який легітимізував дедалі більш обмежувальну політику, включаючи екстерналізацію міграційного контролю [5, р. 134]. По-третє, процес європеїзації сам по собі зіграв роль у визначенні розширення міграційної політики ЄС та політики притулку за межі ЄС. Зокрема, скасування внутрішнього прикордонного контролю із запровадженням Шенгенської зони вимагало не лише посилення співпраці всередині ЄС між державами-членами, але й посилення співпраці з країнами походження та транзиту з метою посилення контролю на зовнішніх кордонах ЄС та обмежити міграцію до ЄС.

Розвиток зовнішнього виміру був певною мірою «природним продовженням» процесу європеїзації міграційної політики та політики надання притулку [4, р. 622]. Спочатку ці обмеження мали бути на національному рівні, але комунітаризація міграційної політики та політики надання притулку (яка включала, зокрема, спільне прийняття рішень Європейським парламентом та розширення юрисдикції СЄС у цій сфері) перенесла їх на європейський рівень.

Відсутність подальших дій у зв'язку з вищезазначеними заявами та програмними документами спонукала Комісію відновити ініціативу щодо спільної міграційної політики в лютому 1994 року шляхом детального Повідомлення про імміграційну політику та політику надання притулку. Хоча чітко спираючись на Единбурзькі висновки, він представляв «перше глибоке обговорення комплексного підходу до політики надання притулку та імміграції в ЄС», поєднуючи заходи, орієнтовані на запобігання та контроль [6]. Цей документ наголошував на необхідності цілісного підходу до міграції, який би включав: дії щодо причин міграційного тиску; дії щодо контролю міграційних потоків; а також заходи щодо посилення інтеграції легальних мігрантів. Також він визначив репатріацію нелегальних мігрантів як ключовий інструмент у боротьбі з нелегальною імміграцією. Серед «заходів, спрямованих на сприяння репатріації нелегальних іммігрантів», Комісія згадала про актуальність угод про реадмісію та повторила пропозицію Ради ЮВС щодо встановлення зв'язку між ЄС та іншими зовнішніми гравцями. Крім того, Комісія визнала «важливі наслідки» та «значний тягар», які РА можуть завдати країнам походження та транзиту, і таким чином запропонувала активну політику допомоги та підтримки щодо цих країн.

Після Повідомлення Комісії 1994 року Рада прийняла низку заходів, спрямованих на реадмісію, спрямованих, з одного боку, на гармонізацію національної політики реадмісії, а з іншого боку, на включення цілей реадмісії до зовнішніх відносин ЄС. Але превентивний підхід, зосереджений на ситуації в країнах походження, залишився осторонь. Таким чином, до середини 1990-х

років Європейська Комісія визначила ключовий політичний підхід до протидії нелегальній міграції через формування системи реадмісії Європейського Союзу, що лишається домінуючим і по цей день.

Література

1. Tampere European Council Presidency Conclusions of 15 and 16 of October 1999. URL: https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm. (дата звернення: 29.02.2024).
2. Commission of the European Communities COM(94). Communication from the Commission to the Council and the European Parliament in Immigration and Asylum Policies of 23.02.1991. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51994DC0023&rid=1>. (дата звернення: 29.02.2024).
3. European Council Conclusions of the Presidency, Edinburgh, 11-12 December 1992. URL: https://www.consilium.europa.eu/media/20492/1992_december_-_edinburgh_eng.pdf (дата звернення: 29.02.2024)
4. Boswell C. The External Dimension of EU Immigration and Asylum Policy. *International Affairs*. 2003. No. 79. P. 619-638.
5. Kruse I. EU Readmission Policy and its Effects on Transit Countries – The Case of Albania. *European Journal of Migration and Law*. 2006. No. 8(2). P. 115-142.
6. Barcelona Euro-Mediterranean Conference Declaration and Work Programme (27-28 November 1994). URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_95_7 (дата звернення: 29.02.2024).

БУГАЄЦЬ АЛЬОНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»
аспірантка кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції*

ДОГОВОРИ В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Новітня навчальна література визначає [3, с. 40–41] норми двох міжнародних договорів, а саме таких, що утворюють правову основу для функціонування ЄС (тобто Маастріхтського договору 1992 р., з його подальшим корегуванням, – як Договору про Європейський Союз, та Римського договору 1957 р., також у подальшому зміненого та доповненого, про заснування Європейського економічного співтовариства, – як договору про *функціонування* Європейського Союзу), як основні джерела права ЄС. Поряд із цими двома договорами до *основного права* ЄС автори із числа договорів відносять, по-перше, міжнародні угоди, які укладені під час імплементації положень установчих документів, а по-друге – міжнародні угоди, які укладені компетентними структурами ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права (2). У переліку *допоміжних джерел права*, стисло наданому авторами, будь-які договори (чи угоди) не містяться [3, с. 41].

Паралельно із цим автори оперують розподілом права ЄС на первинне й вторинне. До *первинного* права ЄС віднесено, крім вищезазначених Римського та Маастріхтського договорів, як установчих (тобто, слід припустити, це *основне первинне право* ЄС), категорію *додаткового первинного права*, яку складають, по-перше, ревізійні договори (якими до установчих договорів внесено зміни та доповнення), а по-друге – договори про приєднання (на підставі яких ЄС одержує розширення за рахунок нових держав-членів [3, с. 43].

Наданий авторами перелік актів *вторинного права* ЄС будь-яких договорів (чи угод) не містить (як і у випадку з допоміжними джерелами права ЄС).

Таким чином, за вищенаведеною позицією, в системі права ЄС договори (включаючи угоди) віднесено до основного права ЄС, причому договори функціонують як установчі акти, а угоди складають окрему категорію основного права ЄС. Паралельно із тим установчі договори тлумачаться як основне первинне право ЄС, договори, які виконують допоміжну функцію до установчих договорів, – як додаткове первинне право.

Незважаючи на деяку складність сприйняття, така класифікація все ж, з нашого погляду, відрізняється певною чіткістю. Водночас класифікація джерел права ЄС, що наведена у статті З. Атаманчук та З. Макогін [1, с. 135] (ця класифікація не має самостійного характеру, а містить інформацію про розподіл актів ЄС за групами, який вже здійснений іншими авторами), стосовно саме

договорів ЄС не передбачає (в жодній із чотирьох позицій, позначених авторами статті) чіткого розподілу договорів.

М. Голинська включає [2, с. 239] два договори, позначені вище як установчі, до складу позиції «Договори ЄС», констатує, що така позиція включає й інші договори (не пояснюючи, які саме). Іншими двома позиціями у дослідниці фігурують «пов'язані договори між державами-членами» та «міжнародні договори»; зміст кожної із цих двох позицій також не коментується.

І. Лубко констатує наявність «двох груп міжнародних угод, які мають різний вплив на правопорядок Євросоюзу», а саме угод, які укладаються від імені ЄС, та угод, що укладаються державами-членами з іншими суб'єктами міжнародного права [4, с. 189]. Характер складових цих двох груп (вже як договори) у подальшому коментується дослідницею [4, с. 190–191], але без уточнень, які надали б можливість узгодити ці позиції з наведеними вище класифікаціями.

А. Хрідочкін розрізняє «міжнародно-правові акти, які укладаються в межах Європейського Союзу та Європейських Співтовариств на основі установчих договорів» (стосовно цих актів дослідником стверджується, що вони, незважаючи на їхню схожість з міжнародними договорами, мають розглядатися як внутрішні нормативно-правові акти) та міжнародні договори з третіми державами (державами, які не є членами Європейського Союзу) і міжнародними організаціями; окрему категорію складають «інші міжнародні договори Європейського Союзу, що виходять за межі його установчих договорів, що регулюються відповідними міжнародними конвенціями», тобто «маються на увазі ті договори, які підпадають під дію міжнародного права» [5, с. 94]. Отже, детальна класифікація у цьому випадку також не простежується.

Враховуючи вищезазначене, можливо констатувати складність вичерпної класифікації договорів (угод) у системі джерел права ЄС, що потребує подальших досліджень. За підсумками аналізу наявної класифікації слід визнати задовільним віднесення Римського та Маастрихтського договорів як установчих одночасно до основного права ЄС та до основного первинного права ЄС. Пов'язані з ними договори (так звані ревізійні договори та договори про приєднання до ЄС) слід класифікувати як джерела до додаткового первинного права ЄС, вичерпна ж класифікація ж інших актів договірної характеру, як функціонують у системі права ЄС, має бути виконана під час подальших досліджень.

Література

1. Атаманчук З.А., Макогін З.Я. Міжнародні договори в системі джерел права Європейського Союзу // SWordJournal. 2022. № 16. Ч. 2. С. 133–139.

2. Голинська М.І. Джерела права ЄС // Вісник ЛТЕУ. Сер.: Юрид. науки. 2018. № 6. С. 239–245.

3. Задорожна С.М., Кирилюк Н.В., Маник А.З. Право ЄС: устрій та правопорядок / За заг. ред. С.М. Задорожної. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2021. 232 с.

4. Лубко І.М. Міжнародне право і право Європейського Союзу: співвідношення та взаємодія // С. 186–194.

5. Хрідочкин А.В. Юридична природа права Європейського Союзу та його місце у системі міжнародного права // Правова система: теорія і практика. 2022. № 4. Ч. 3. С. 91–96.

РЕДЧЕНКО ЯРОСЛАВ

*Національний університет «Одеська юридична академія»
аспірант кафедри міжнародного та європейського права*

**ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ
ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ**

Питання правового регулювання ринків цифрових валют важливе для захисту економічної безпеки та безпеки ЄС загалом. Це питання особливо важливе зараз, коли цифрові валюти масово впроваджуються в повсякденне життя людей. Оскільки цифрові валюти та ринки, на яких вони обертаються, є інноваційними, необхідно постійно розвивати правові механізми, щоб регулювати та робити прозорою їхню роботу.

Європейське управління з цінних паперів і ринків (ESMA) надає правову підтримку і розробило ключові законодавчі акти ЄС у сфері регулювання цифрових ринків, а також підготувало низку стандартів і керівництв для реалізації регулювання ринку криптоактивів з боку MiCA. Основна увага приділяється практиці зворотних запитів і критеріям кваліфікації криптоактивів як фінансових інструментів. ESMA опублікувала два консультаційні документи щодо регулювання цифрових і криптовалютних активів у рамках MiCA. Перший документ стосується практики зворотного запиту [1], а другий - критеріїв віднесення криптоактивів до фінансових інструментів [2].

Регулятор з'ясовує громадську думку про можливість контролювати процес зворотного запиту щодо цифрових активів. Інакше кажучи, якщо потенційний клієнт звертається до постачальника послуг криптоактивів (CASP), який не перебуває в ЄС і не має відповідної ліцензії, то такі транзакції мають бути передані під контроль місцевого регулятора. Зокрема, представники ESMA пропонують розробити звід правил для таких контрактів на основі Директиви про ринки фінансових інструментів (MiFID II), яка містить аналогічні положення.

Крім того, ESMA запропонувала обговорити умови та критерії кваліфікації криптовалют як фінансових інструментів. Таким чином, цифрові активи, які офіційно визнані цінними паперами або іншими фінансовими інструментами, повинні будуть регулюватися MiFID II, а не MiCA. Тому ESMA уточнить класифікацію до того, як законопроект про ринок криптоактивів офіційно набуде чинності.

Наразі ESMA чітко визначило критерії для визначення того, чи є криптовалюта фінансовим інструментом. Щоб вважатися таким, криптовалютний актив має бути визнаний:

1. переказним векселем (тратта);
2. інструментом грошового ринку (короткострокові цінні папери, кредити, угоди РЕПО);
3. пайовим інвестиційним фондом (ПІФ);
4. деривативом;
5. торговим інструментом для емісійних квот (вуглецеві кредити).

Можна резюмувати, що Євросоюз запровадив нові правила регулювання ринків цифрових активів і криптовалют. Це перший випадок у світі, коли подібні правила застосовуються в такій великій юрисдикції. Наприклад, Положення про ринок криптоактивів «Regulation of Markets in Crypto-assets» (MiCA) регулюватиме європейську індустрію цифрових валют для боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму, а також для захисту користувачів та інвесторів.

MiCA встановлює правила реєстрації бірж цифрових валют і публікації даних перед виведенням нової валюти на ринок; компанії, зареєстровані в будь-якій країні ЄС, можуть працювати в будь-якій країні.

Водночас MiCA визначає, як криптовалютні компанії можуть співпрацювати з компаніями, розташованими за межами ЄС. У січні 2025 року ЄС введе оновлені правила. Вони включатимуть у себе правило «Регламенту переказу коштів», що вимагає від криптовалютних бірж ідентифікувати обидва кінці криптовалютних переказів. [3].

MiCA також доповнить існуючі правила по боротьбі з відмиванням грошей (AML): MiCA вимагатиме від ЕВА вести публічний реєстр CASP, тобто компаній, які не відповідають вимогам. Рамкова програма ЄС по боротьбі з відмиванням грошей вимагає від CASP, материнські компанії яких знаходяться в країнах "високого ризику", проводити посилену перевірку благонадійності.

Він також поширить так звані «Crypto Travel Rule», які вже існують у традиційних фінансах, на передачу цифрових активів. Правила вимагають, щоб інформація про походження активу та його бенефіціарів передавалася разом із транзакцією і зберігалася на обох сторонах передачі. Постачальники послуг з обслуговування криптоактивів (CASP) будуть зобов'язані надавати цю інформацію компетентним органам у разі розслідування справи про відмивання грошей або фінансування тероризму. [4]

Вищесказане підтверджує необхідність для держав запровадити систему оподаткування відносин із цифровими валютами, легалізувати їхній обіг, стимулювати збільшення кількості транзакцій із використанням криптовалют і підвищити прозорість [4].

Однак на додаток до цього Європейський союз запровадив ще один регулювальний закон, що зачіпає компанії, які працюють із цифровими

валютами, та їхніх власників. Це положення про інформацію, пов'язану з переказом коштів і деяких криптовалютних активів. Ці правила дадуть змогу посилити відстеження операцій із цифровими валютами. Це зобов'язання також є результатом тиску з боку «Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей» (FATF) щодо впровадження так званих "правил крипто-подорожей".

Для їх реалізації ЄС розробив, на додаток до MiCA, положення Регламенту про переказ коштів (TFR); TFR набуде чинності в січні 2025 року. Згідно з цим законодавством, CASP зможе запобігати і виявляти санкційні адреси, а також забезпечувати повну ідентифікацію і простежуваність переказів криптоактивів [5].

Регулювання європейського криптовалютного ринку - один із найважливіших і найдокладніших документів у сфері регулювання віртуальних активів. Воно розроблене як частина ширшої нормативної бази, що включає такі ініціативи, як «Закон про відновлення цифрових операцій» (DORA), режим тестування DLT і Положення про трансфертне ціноутворення (TFR).

До ухвалення Регламенту і MiCA не існувало єдиних правил, що регулюють ринки цифрових валют на європейському рівні. Чинні правила ґрунтуються на законах, інтерпретаціях і керівництвах різних держав-членів ЄС. Для послуг, пов'язаних із нерегульованими криптоактивами, як робота платформ для торгівлі, обміну та зберігання криптовалют, існують окремі правила щодо боротьби з відмиванням грошей. Крім того, в ЄС не існує єдиного юридичного визначення природи криптоактивів. Така ситуація робить власників криптоактивів уразливими перед ризиками, обмежує розвиток ринків і потенціал інноваційних цифрових послуг та альтернативних методів оплати, а також слугує платформою для маніпулювання ринком і основою для фінансових злочинів. Однак нові нормативні акти змінюють цю ситуацію.

Література

1. Technical Standards specifying certain requirements of Markets in Crypto Assets Regulation(MiCA)

[URL:https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/2024-01/ESMA35-18723302761619_Consultation_Paper_on_the_draft_guidelines_on_reverse_solicitation_under_MiCA.pdf?utm_source=coinspaidmedia&utm_medium=referral&utm_campaign=crypto-may-be-recognized-financial-instruments-eu](https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/2024-01/ESMA35-18723302761619_Consultation_Paper_on_the_draft_guidelines_on_reverse_solicitation_under_MiCA.pdf?utm_source=coinspaidmedia&utm_medium=referral&utm_campaign=crypto-may-be-recognized-financial-instruments-eu)

2. Technical Standards specifying certain requirements of Markets in Crypto Assets Regulation(MiCA) second consultation paper

[URL:https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/202401/ESMA7545312870052_MiCA_Consultation_Paper_Guidelines_on_the_qualification_of_cryptoassets_as_financial_instruments.pdf](https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/202401/ESMA7545312870052_MiCA_Consultation_Paper_Guidelines_on_the_qualification_of_cryptoassets_as_financial_instruments.pdf)

[ancial_instruments.pdf?utm_source=coinspaidmedia&utm_medium=referral&utm_campaign=crypto-may-be-recognized-financial-instruments-eu](#)

3. Regulation of Markets in crypto-assets in the European Union

[URL:https://legal-support.top/mica-regulation/](#)

4. MiCA та Україна: шлях взаємодії

[URL:https://www.avitar.legal/post/mica-ta-ukrayina-shlyah-vzaiemodiyi](#)

5. Не тільки MiCA: як у ЄС відстежуватимуть перекази криптовалют.

[URL:https://forklog.com.ua/exclusive/ne-tilky-mica-yak-u-yes-vidstezhuvatymut-perekazy-kryptovalyut?amp=1](#)

ФАСІЙ АНАСТАСІЯ

*Національний університет «Одеська юридична академія»
аспірантка кафедри міжнародного та європейського права*

ПРАВО НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я: ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В сучасних умовах військових конфліктів, поширення епідеміологічних захворювань, економічних криз, безробіття, суспільство переживає стреси, які негативно впливає на стан психічного здоров'я, що в свою чергу створює додаткове навантаження на систему охорони здоров'я. Тому, проблематика питань права на психічне здоров'я стає важливою не лише на національному рівні, але й у сфері міжнародних відносин та правового регулювання.

Зростання кількості факторів, що впливають на психічне благополуччя, значення психічного здоров'я у становленні стабільного суспільства, а також розширення міжнародних відносин у сфері охорони здоров'я створюють потребу в наукових дослідженнях питань щодо права на психічне здоров'я. Це є складовою розробки ефективних правових механізмів та гармонізації міжнародних стандартів у цій сфері.

Проблематика визначення терміну «право на психічне здоров'я» викликана окремими факторами, серед яких: відсутність єдиного та чіткого визначення термінів та понять у міжнародних нормативно-правових актах, що стосуються психічного здоров'я, суттєві відмінності у розумінні психічного здоров'я в різних культурах та соціальних контекстах, в тому числі в ставленні до стану психічного здоров'я та потреби його підтримання та забезпечення. Як наслідок, культура впливає на державну політику у сфері забезпечення права на психічне здоров'я та визначення локальних стандартів охорони прав людей із психічними розладами. Крім того, відмінність щодо розуміння терміну «право на психічне здоров'я» може ускладнювати узгодження міжнародних норм, недостатньо чітке визначення прав та обов'язків, пов'язаних із охороною та захистом психічного здоров'я, які покладаються на держави та міжнародні органи. Відсутність єдиної позиції щодо поняття «право на психічне здоров'я» впливає на міжнародні механізми щодо нагляду та захисту прав людини у сфері психічного здоров'я, проблеми, пов'язані зі стигматизацією осіб із психічними захворюваннями та відсутність належних заходів для їхньої соціальної інтеграції.

Окремі аспекти права на психічне здоров'я розглядаються у Загальній Декларації прав людини, Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, Конвенції про права людини інвалідністю, Конвенції про права дитини та інших.

Загальна Декларація прав людини (1948) визначає основоположні права людини щодо забезпечення належного життєвого рівня, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, що є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту окремої особи та її сім'ї в цілому [1]. Таким чином, Загальна Декларація прав людини визначає складові аспекти права на фізичне та психічне здоров'я.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966) визначає (ст. 12), що держави-учасниці мають забезпечувати найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я та здійснювати заходи, щодо цього. До таких заходів належить забезпечення скорочення мертвонароджуваності та дитячої смертності і здорового розвитку дитини, поліпшення всіх аспектів гігієни зовнішнього середовища і гігієни праці в промисловості, запобігання і лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших хвороб і боротьби з ними, створення умов, які б забезпечували всім медичну допомогу і медичний догляд у разі хвороби [2].

У Конвенції про права людини з інвалідністю (2006) питання психічного здоров'я обговорюється щодо запобігання стигматизації та дискримінації людей із психічними обмеженнями, визнання їхніх прав та свобод. Стаття 17 Конвенції гарантує кожній особі з інвалідністю забезпечення її правом на повагу до її фізичної та психічної цілісності нарівні з іншими [3].

Конвенція про права дитини (1989) визначає права дитини на психічне здоров'я в контексті доступу до інформації і матеріалів із різних національних і міжнародних джерел, особливо до такої інформації і матеріалів, які спрямовані на сприяння соціальному, духовному і моральному благополуччю, а також здоровому фізичному і психічному розвитку дитини [4].

Отже, положення міжнародних нормативно-правових актів щодо забезпечення прав особи на психічне здоров'я враховують потребу в усуненні стигми та дискримінації, забезпеченні доступу до належних медичних послуг та врахуванні психічного здоров'я як невід'ємної складової загального права на здоров'я.

На нормативному рівні в Гельсінській декларації з охорони психічного здоров'я визначається, що психічне здоров'я та психічне благополуччя є важливими передумови для досягнення високого рівня життя та продуктивної діяльності окремих осіб, родин, місцевих громад та народів в цілому [5]. Таке визначення носить узагальнюючий характер і враховує індивідуальні, соціальні та культурні виміри психічного благополуччя, підкреслюючи його ключову роль у створенні стійкого та гармонійного суспільства. Право на психічне здоров'я визнається як фундаментальне, сприяючи не лише самовизначенню особистості, але й розвитку колективного благополуччя.

Щодо вітчизняного законодавства, то в Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні до 2030 року, психічне здоров'я розуміється як стан благополуччя, при якому особа може реалізувати свій потенціал, впоратися з життєвими стресами, ефективно та продуктивно працювати, а також внести свій вклад у життя спільноти [6].

Цікавим, з наукової точки зору, вбачається підхід до визначення поняття «психічне здоров'я», викладений М.В. Фомич. Так, на думку науковця, психічне здоров'я складає основу повноцінного розвитку особистості. Психічне здоров'я відзначається відсутністю психічних захворювань, включаючи основні прояви якостей, таких як активність, регуляція поведінки, цілеспрямованість, креативність, критичне мислення, здатність брати на себе відповідальність за подолання життєвих складнощів, особистісне зростання та гармонійний розвиток у взаємодії з навколишнім світом [7, с. 103]. Підтримуючи позицію науковця варто зазначити, що психічне здоров'я є важливим елементом загального благополуччя та якості життя. Забезпечення права на психічне здоров'я сприяє створенню суспільства, де кожна особа може реалізувати свій потенціал, брати участь у громадському житті та сприяти економічному розвитку. Ефективні підходи до визначення цього права включають у себе гармонізацію між індивідуальними потребами та колективними інтересами, а також розробку політики, яка забезпечить доступність та якісні послуги з психічного здоров'я для всіх верств населення.

На основі дослідження нормативних та доктринальних підходів до розуміння права на психічне здоров'я, можемо дати авторське визначення даного терміну. Отже, право на психічне здоров'я - це невід'ємна складова прав людини, що передбачає не лише відсутність психічних захворювань, але й активне стимулювання психічного благополуччя. Це право передбачає гармонійне фізичне та психічне функціонування особистості, забезпечення ефективних механізмів профілактики та лікування психічних розладів. Комплексне визначення також охоплює забезпечення соціокультурного середовища, що сприяє психічному благополуччю, та визнання права на доступ до якісних послуг психічної допомоги, зокрема, консультування, терапії та реабілітації. Це право передбачає розвиток свідомого ставлення до психічного здоров'я у суспільстві та захист від будь-якої форми дискримінації на основі психічного стану. Враховуючи глобальні виклики сучасності та новітні тенденції, важливо розвивати міжнародне співробітництво для створення ефективних механізмів охорони та захисту права на психічне здоров'я.

Література

1. Загальна декларація прав людини. Декларація від 10 грудня 1948 р. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version->
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
4. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
5. Європейська декларація з питань охорони психічного здоров'я EUR/04/5047810/6 від 14.01.2005 р. URL: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0011/88598/E85445R.pdf.
6. Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року: Розпорядження КМУ від 27.12.2017 р. №1018-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80#Text>.
7. Фомич М.В. Теоретичні концепції психічного здоров'я особистості в психологічній науці. *Вісник Національного університету оборони України*. 2018. № 1 (49). С. 103-109.

ДЖЕВАГА-ТРЕТЬЯКОВА СВІТЛАНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»
аспірантка кафедри міжнародного та європейського права*

**НОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЄС ЩОДО БОРОТЬБИ З ВІДМИВАННЯМ
КОШТІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Сучасний розвиток міжнародно-правового регулювання боротьби з відмиванням коштів характеризується глобалізацією та формуванням єдиного світового правопорядку, спрямованого на створення всеохоплюючого правового режиму. Помітний крок в напрямку формування такого правопорядку в Європі був зроблений напочатку 2024 року, коли Європейська Рада та Європейський Парламент досягнули попередньої угоди щодо необхідності формування нового пакету законодавства, спрямованого на захист громадян ЄС та фінансової системи ЄС від загроз, що несе відмивання коштів та фінансування тероризму. Ця домовленість є частиною нової системи боротьби з відмиванням коштів ЄС, що формується, яка спрямована на покращення здатності національних правових систем реагувати на відмивання коштів та фінансування тероризму та посиленню їхньої співпраці між собою. За словами міністра фінансів Бельгії В. ван Петергема, нова система повинна «знищити простір для шахраїв, організованих злочинних груп та терористів, в якому вони могли б узаконити свої прибутки через фінансову систему» [1].

В рамках нового пакету планується узагальнити всі правила для приватного сектору в новому регламенті та ухвалити директиву, що буде стосуватися організації інституційної системи боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму на національному рівні в державах-учасниках. Попередньо планується укладання тимчасової угоди з регулювання боротьби з відмиванням коштів, яка має остаточно гармонізувати відповідні правила в ЄС, подолавши прогалини в праві, якими користалися злочинці для відмивання незаконних доходів або для фінансування тероризму через фінансову систему. Угода має стати першим кроком в покращенні організації національних систем боротьби з відмиванням коштів. Відповідно до наданих Комісією пропозицій, серед іншого угода має слугувати подоланню трьох першочергових проблем національних правових систем, а саме відсутності ясних та послідовних правил, непослідовного нагляду на внутрішніх ринках та недостатньої координації та обміну інформацією між підрозділами фінансової розвідки [2].

Регламент, що розробляється, спрямований, в першу чергу, на зобов'язаних суб'єктів, таких як фінансові інституції, банки, агенції з

нерухомості, юридичних осіб, що надають послуги з управління активами, казино та торгові підприємства, що відіграють ключову роль в залученні коштів до економіки, а отже і боротьбі з відмиванням коштів та фінансовим тероризмом, оскільки саме такі юридичні особи мають найкраще становище для виявлення підозрілої діяльності. Попередньою угодою список зобов'язаних суб'єктів розширюється на сектор, пов'язаний з операціями з криптовалютою. Нею передбачається обов'язок для таких суб'єктів здійснювати перевірку своїх клієнтів, тобто перевіряти факти та інформацію про таких клієнтів та повідомляти про підозрілу діяльність. Таке зобов'язання існуватиме для операцій з криптовалютою на суму в одну тисячу євро та більше. Також додаються заходи, спрямовані на пом'якшення ризиків, пов'язаних з користуванням онлайн гаманцями [1].

Інші сектори, на які поширюватиметься обов'язок проводити перевірку та повідомляти про можливі порушення включатимуть продавців товарів розкоші, таких як дорогоцінні метали та каміння, ювелірні вироби, коштовні годинники, розкішні автомобілі, літаки та яхти, а також культурні цінності (наприклад, вироби мистецтва). Прикметні положення попередньої угоди щодо того, що футбольний сектор створює високі ризики, через що до списку зобов'язаних суб'єктів будуть включені також професійні футбольні клуби та футбольні агенти. Однак, враховуючи різність законодавств держав-учасниць щодо регулювання такого сектору, регулювання тут планується більш гнучким та таким, що дозволить державам виключати окремих суб'єктів зі списків, якщо буде визнано, що вони створюють лише низькі ризики. Також, для футбольних клубів та агентів передбачений перехідний період у п'ять років, в той час як для всіх інших суб'єктів він визначений у три роки [3].

Пропозиції Ради та Парламенту включають положення щодо розширеної юридичної експертизи для транскордонних фінансових операцій, особливо з залученням юридичних осіб, що надають послуги, пов'язані з використанням криптовалюти. Рада та парламент погодилися, що кредитні та фінансові інституції будуть здійснювати розширену юридичну експертизу в разі проведення великих фінансових транзакцій, а відсутність такої експертизи буде розглядатися як обставина, що обтяжує покарання в разі скоєння злочину. Серед іншого, планується підтвердження граничного ліміту у 10 тисяч євро для готівкових фінансових операцій, причому держави-члени мають право зменшити (але не збільшити) цей ліміт на своїй території. Крім цього, відповідно до попередньої угоди, зобов'язані суб'єкти будуть зобов'язані перевіряти та ідентифікувати особу, яка проводить часті фінансові транзакції в готівці на суми від 3 до 10 тисяч євро [4].

Тією ж угодою планується гармонізація правил довірчого управління та робота над тим, щоб зробити ці правила більш прозорими. Угодою роз'яснюється, що довірче управління складається з двох елементів – власності та контролю – обидва з яких підлягають аналізу з метою визначення всіх власників відповідної юридичної особи, в тому числі, поза межами ЄС в разі, якщо не менше 25% відповідної власності знаходиться чи зареєстровано в ЄС. З цим пов'язані правила щодо «багатошарових» структур власності та управління. Угодою передбачається реєстрація довірчого управління всіх зовнішніх (по відношенню до Союзу) юридичних осіб, що володіють нерухомістю, та які набули власність чи права управління цією нерухомістю в період між 2014 та 2024 роками [5].

Нарешті, тимчасовою угодою передбачається покласти на зобов'язані суб'єкти зобов'язання з перевірки окремих фінансових транзакцій та ділових стосунків, що пов'язані з країнами з високим ризиком, тобто країнами, чії національні системи боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму мають настільки значні недоліки, що вони можуть становити загрозу для єдності внутрішнього ринку ЄС. Планується проведення оцінки ризиків на підставі списків, що надає FATF як установа, яка задає стандарти в боротьбі з відмиванням коштів [6]. Більше того, високий рівень ризиків може розглядатися як такий, що виправдовує застосування додаткових спеціальних заходів ЄС або національних контрзаходів як зобов'язаними суб'єктами, так і державами-учасниками [7].

Проект тимчасової угоди та пов'язаних з нею документів станом на початок 2024 року перебувають в стадії фіналізації, після чого будуть надані для ознайомлення представникам держав-учасниць, а також постійним представникам Комісії та Парламенту. В разі їхнього схвалення, Рада та Парламент зможуть перейти до процедури формального затвердження відповідних документів до кінця 2024 року [8]. Таким чином, до кінця цього року планується створення в ЄС всеохоплюючого правового режиму боротьби з відмиванням коштів, що може послугувати зразком для інших регіональних домовленостей та чий досвід, як уявляється, стане у пригоді при формуванні глобальної системи боротьби з відмиванням коштів.

Література

1. Council of the European Union. Anti-money laundering: Council and Parliament strike deal on stricter rules. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/01/18/anti-money-laundering-council-and-parliament-strike-deal-on-stricter-rules> (дата звернення: 03.02.2024).

2. Commission Staff Working Document. Executive Summary of the Impact Assessment accompanying the Anti-money laundering package. Brussels, 20.7.2021 SWD(2021) 191 final. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10289-2021-ADD-3/en/pdf> (дата звернення: 03.02.2024).

3. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing COM/2021/420 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0420> (дата звернення: 03.02.2024).

4. Snijder-Kupiers B. et al. Anti-Money Laundering : Council and Parliament Agree on Stricter Rules in EU. URL: <https://www.debrauw.com/articles/anti-money-laundering-european-council-and-parliament-agree-on-stricter-rules> (дата звернення: 03.02.2024).

5. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the mechanisms to be put in place by the Member States for the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing and repealing Directive (EU) 2015/849 COM/2021/423 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0423> (дата звернення: 10.02.2024).

6. FATF. Jurisdictions under Increased Monitoring - 24 February 2023. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/High-risk-and-other-monitored-jurisdictions/Increased-monitoring-february-2023.html> (дата звернення: 03.02.2024).

7. Snijder-Kuipers B. et al. New European Legislation on Anti-Money Laundering. *Financial and Capital Markets*, 2023, № 4. P. 24-25.

8. Council of the European Union. Anti-money laundering: Provisional agreement reached on transparency of crypto asset transfers. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/29/anti-money-laundering-provisional-agreement-reached-on-transparency-of-crypto-asset-transfers> (дата звернення: 03.02.2024).

БУРДЮЖА ОЛЕКСАНДР

*Національний університет «Одеська юридична академія»
аспірант кафедри міжнародного та європейського права*

**МІСЦЕ ІНСТИТУТУ «ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА» В СТРУКТУРІ
МІЖНАРОДНОГО ПРАВА**

Початок ХХІ сторіччя характеризується як період нестабільності, яка охоплює всі сфери буття сучасного суспільства. На тлі всеохоплюючої глобалізації з'являються суттєві виклики та загрози сталому розвитку, миру, правам людини, що має прояв у зростанні чисельності природних та техногенних катастроф та збройних конфліктів різного типу, які супроводжуються масштабним спричиненням шкоди навколишньому природному середовищу та порушенням значної кількості людей на життя, здоров'я, гідність, тощо. На жаль неможливо запобігти цим тенденціям, оскільки відсутні відповідні ефективні захисні засоби технічного, фінансового та, насамперед, правового характеру. Однак протидіяти цим загрозливим тенденціям, зменшуючи їх негативний вплив, цілком можливо на основі визнання та закріплення гуманістичних цивілізаційних цінностей, впровадження адаптаційних заходів, зокрема, надання постраждалим гуманітарної допомоги.

Витоки цього явища сягають античної епохи. У давньогрецьких полісах формуються гуманістичні ідеали. Держава та заможні громадяни опікуються нужденними та надають їм необхідну благочинну допомогу. Протягом віків благочинна допомога носила соціальний характер надавалася церквою та приватними особами, але трансформувалася протягом історичного розвитку. У ХІХ ст. прийшло усвідомлення того, що найбільшою загрозою є воєнні конфлікти, під час яких страждань зазнає величезна кількість людей. Були здійсненні перші спроби надання транснаціональної допомоги. У 1863 р. було засновано Міжнародний Комітет Червоного Хреста, під егідою якого у 1864р. була прийнята міжнародна конвенція "Про поліпшення долі поранених на полі бою», яка започаткувала основні підходи до надання допомоги - недоторканність медичного персоналу та лікувальних підрозділів; надання допомоги пораненим незалежно від їх громадянства [1]. На цьому етапі не йшлося про допомогу цивільному населенню під час воєнних дій, а також про допомогу постраждалим в результаті стихійних лих. Питання потребувало реагування та було частково вирішено шляхом прийняття і в 1927 р. Міжнародної Конвенції та статуту Міжнародного Союзу допомоги [2].

Справжній прорив стався після закінчення другої світової війни. У післявоєнному устрої світу провідна роль відводилася правам людини. Було прийнято ще низку міжнародних конвенцій та протоколів до них, які суттєво розвинули та трансформували механізми надання допомоги, а також створені міжнародні організації, метою яких було забезпечення права людини на гуманітарну допомогу у випадку лих, катастроф, воєнних дій. Благодійність та гуманітарна допомога перетворилися на важливу частину соціальної структури і були визнані життєво важливими для соціальної згуртованості та добробуту, а також економічного розвитку.

Звернемо увагу на те що окрім гуманітарної допомоги може надаватися благодійна допомога. Благодійництво, слушно зазначає С. Сербин, – це суспільне явище, яке полягає в добровільній безкорисливій моральній, матеріальній та організаційній допомозі нужденним, яку надають фізичні та юридичні особи на принципах верховенства права, законності, гуманізму та взаємодопомоги. Зміст цього явища виявляється через окремі форми, тобто зовнішні прояви, а саме через благодійність, волонтерство, тощо [3,47]. А. Гудзь вважає формою благодійної діяльності гуманітарну допомогу [4,63]. Донедавна і у ст.1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. № 1192-XIV гуманітарна допомога визначалася як вид благодійництва, однак у новій редакції це положення було скасовано, що на нашу думку цілком обґрунтовано. Вбачається, що це різні категорії. Так транскордонна благодійна допомога надається приватними (фізичними та юридичними) особами, а порядок її надання регулюється міжнародним приватним правом, а суспільні відносини з надання транскордонної гуманітарної допомоги регулюються міжнародним публічним правом. Благодійна допомога є добровільною, а надання гуманітарної допомоги є обов'язком низки міжнародних та національних організацій.

На сьогодні вже можна говорити про формування інституту «гуманітарна допомога» в системі міжнародного права. Питання щодо його правової природи не є вирішеним, зокрема з тієї причини, що на сьогодні немає усталеного уявлення про поняття «гуманітарна допомога» ані в законодавстві, ані в доктрині. Тому виникають труднощі із визначенням кола суспільних відносин, які є предметом зазначеного інституту. Передусім, окреслимо коло цих суспільних відносин. Це суспільні відносини, які виникають в таких секторах гуманітарної діяльності: 1. Продовольча безпека; 2. Здоров'я; 3. Логістика; 4. Освіта; 5. Харчування; 6. Захист; 7. Укриття; 8. Вода, санітарія; 9. Табори для розселення; 10. Відновлення; 11. Навчання; 12. Комунікації у надзвичайних ситуаціях. Ці сектори охоплюються кластерною системою ООН [5]. Суспільні відносини, які виникають у цих сферах є предметом досліджуваного інституту,

який, однак, цим не обмежується. По – перше кластерний підхід охоплює тільки ситуації, пов'язані з біженцями. Коло суб'єктів суспільних відносин з надання гуманітарної допомоги є ширшим.

По- друге -предмет інституту гуманітарної допомоги охоплює також принципи надання гуманітарної допомоги. По третє – ширшим є об'єкт цих правовідносин.

Це відносини з 1) надання громадянам життєво необхідних предметів споживання; 2) забезпечення прихистку; 3) надання послуг (медичних, освітніх, транспортних, тощо); 4) публічного адміністрування надання гуманітарної допомоги; 5) забезпечення гуманітарного доступу; 6) відновлення та забезпечення подальшого сталого розвитку; 7) координація зусиль донорів; 8) звітність.

Слід визначитися також з тим, чи є він інститутом міжнародного гуманітарного права чи інститутом міжнародного права прав людини. Ми погоджуємося з Ю. Цуркан-Сайфуліною, яка звернула увагу на ускладнення суспільного життя в сучасності та відмітила, що предметна спрямованість міжгалузевих зв'язків сучасного права орієнтована на суспільні відносини, які мають загальновизнану значимість та відносяться до конкретного напрямку правового життя суспільства. Попри єдність напрямку, тут не можна визначити єдності ані у методах регулювання, ані у нормативно-правовому інструментарію окремих галузей, ані у співвідношенні публічно-правових та приватноправових інтересів. Зазначені положення вказують на актуальну потребу загальнотеоретичного осмислення міжгалузевих зв'язків компонентів системи сучасного права [6].

Ми наголошуємо на визнанні гуманітарної допомоги міжгалузевим інститутом міжнародного права, оскільки охоплюється надання гуманітарної допомоги в межах збройного конфлікту (за нормами міжнародного гуманітарного права) та поза його межами у випадках стихійних та техногенних катастроф (за нормами міжнародного права прав людини). Спільною є мета – забезпечення права на виживання, здоров'я, гідне життя, але механізми надання гуманітарної допомоги різні.

Зазначимо, що поява досліджуваного міжгалузевого правового інституту міжнародного права пов'язана із затвердженням загальнолюдських цінностей, зокрема, прав людини, правової держави та процесом глобалізації, а сучасний розвиток цього інституту є відповіддю на виклики сучасності, одним з найсуттєвішим з яких є розповсюдження правового нігілізму. Традиційно правовий нігілізм розглядається у контексті правосвідомості суспільства та особи[7]. Однак, на нашу думку, це явище охоплює і держави, зокрема рф, про що свідчить сучасна ситуація на теренах України Надання гуманітарної

допомоги військовополоненим, мешканцям окупованих територій, особам, незаконно утримуваним на території рф є неможливим, оскільки гуманітарний доступ не забезпечується рф, а право на гуманітарну допомогу рф не гарантується. Це є суттєвим порушенням міжнародного права. Щодо кризових гуманітарних ситуацій, реагування (надання гуманітарної допомоги) має бути якнайшвидшим та враховувати різноманітні чинники, для визначення яких може використовуватися SWOT-аналіз, який передбачає виявлення та моніторинг можливостей та загроз для стратегічного планування. [8]. Хоча він був розроблений для бізнесового середовища та планування розвитку підприємств, вважаємо доцільним використання його для планування надання гуманітарної допомоги.

Надання транскордонної гуманітарної допомоги є інструментом забезпечення прав людини та засобом адаптації до умов гуманітарної кризи, та ґрунтується на нормах міжнародного гуманітарного права, а також міжнародного права прав людини. Відповідні суспільні відносини утворюють міжгалузевий інститут міжнародного права.

В світлі інтеграції України, Молдови, Грузії до ЄС на тлі агресії рф проти України набуває особливої актуальності проблема міжнародно- правового регулювання гуманітарної допомоги. Наші країни та ЄС активно співробітничать в цій сфері. Вдосконалення міжнародно - правових механізмів перейде на якісно новий рівень, якщо проводити подальші пошуки в межах міжгалузевого інституту міжнародного права «гуманітарна допомога».

Література

1. Geneva Convention «for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field» URL: <https://www.bar.admin.ch/bar/en/home>
2. International convention and statute establishing an International Relief Union Geneva, July 12, 1927 Treaty Series No. 3 (1933). URL: <http://disasterlaw.sssup.it/wp-content/uploads/>
3. Сербин Р.А. Детермінація форм благодійної діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 47–52. <http://pgp-journal.kiev.ua>
4. Гудзь А.О. Класифікація форм і видів благодійної діяльності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 1. С. 61–64. What is the Cluster Approach? URL: <https://www.humanitarianresponse.info/en/>
5. Цуркан-Сайфуліна Ю. Міжгалузеві зв'язки компонентів системи права *Правова позиція*. № 2 (35). 2022 С. 86-89 URL: <https://www.legalposition.umsf>

6. Білас І. Г. Міжнародно-правові аспекти російської агресії проти України, механізм протидії та юридична відповідальність за воєнні злочини і геноцид. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php>
7. Golden gate university URL: <https://ggu.libguides.com/c.php?g>
8. Kyle Peterdy SWOT Analysis URL:
<https://corporatefinanceinstitute.com>

БОНДАРЮК ОЛЬГА

*Національний університет «Одеська юридична академія»
аспірантка кафедри міжнародного та європейського права*

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ З ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Щорічно відбувається викрадення від 1 до 8 мільйонів людей. Така цифра не є остаточною, оскільки немає ніяких юридичних підтверджень, яка точна кількість дітей була викрадена, оскільки більшість неповнолітніх осіб - це особи, з країн з низьким рівнем життя.

Щодня у світі відбувається викрадення дітей, яких використовують як дешеву робочу силу, продають на «чорному ринку» для трансплантації органів, всиновлюють у інші сім'ї, продаж для надання послуг сексуального характеру. Особливо це стосується дітей-біженців, які потрапили до європейських країн під опіку держави. Потік викрадення дітей настільки великий, що на міжнародному рівні було запроваджено міжнародний день безвісти зниклих дітей та регулювання даної проблематики відбувається на основі міжнародного юридичного документу – Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей.

За статистичними даними Міжнародного центру допомоги зниклим безвісти та експлуатованим дітям зазначається колосальна цифра зниклих дітей. На сьогоднішній день, найбільше зниклих та викрадених дітей серед країн Європейського Союзу становлять Німеччина- близько 100 000 дітей [1]. В Іспанії зазначається про 20 000 зниклих дітей щороку[1]. У 2018-2019 роках в Англії та Уельсі зафіксовано близько 68 000 звернень про зникнення дітей [2].

На жаль, навіть не всі країни ведуть такі статистичні дані або інформація не є актуальною через проблему визнання таких дітей викраденим та зниклими. Оскільки неможливо точно встановити реальну кількість викрадених дітей у країнах Європейського Союзу, європейське врегулювання даної проблематики є найбільш актуальним серед громадян.

На сьогоднішній день країни-члени Європейського Союзу не створили єдину нормативно-правову базу, яка б врегулювала питання про офіційне зазначення дитини у спеціальному реєстрі викрадення дітей а також створили б механізм повернення цих дітей до батьків. Базисним нормативно-правовим актом для всіх держав є вищезгадана Конвенція. Однак, вона містить тільки суто теоретичні аспекти застосування, а також, як на мій погляд, містить порушення норм законодавства та норм суспільства. Конвенція передбачає негайне

повернення дітей, незаконно переміщених до будь-якої з Договірних держав або утримуваних у будь-якій із договірних держав. Проте, немає чіткого опису як дитина буде повернена до своєї родини. Також поняття терміну як «негайно» не має юридичного підґрунтя, оскільки, по-перше, процес повернення дитини є надскладним, а по-друге, знайти зниклу дитину проблематично в одній країні, не говорячи про пошук дитини у більше 20 країнах.

Суперечність Конвенції до норм суспільства передбачено, на мій погляд, у статті 4. Дане положення зазначає, що конвенція застосовується до будь-якої дитини, яка проживала постійно у державі та застосування конвенції припиняється коли дитина досягає 16-го віку. Фактично з положень міжнародного нормативно-правового акту прослідковується наступна тенденція: дитина, яка нещодавно переїхала до іншої країни, не потрапляє під дану категорію, так як не постійно проживала у зазначеній державі. Також суперечливим є розуміння припинення застосування конвенції до дітей віком від 16 років. Як показують соціальні мережі, засоби масової інформації, викрадення дітей, особливо жіночої статі, відбувається віком від 14 до 18 років, коли людина фізіологічно сформована. Тобто, якщо під час пошуку дитині виконується 16 років, вона вже не підлягає під розповсюдження даного положення.

Оскільки Конвенція є тільки підґрунтям для визнання та повернення викрадених дітей, кожна держава розробляє власний механізм щодо розшуку зниклих дітей. У багатьох випадках Конвенція є єдиною правовою підставою для звернення до компетентних органів за кордоном із передбаченими Конвенцією заявами про повернення дитини або про забезпечення права на доступ до неї.

Однією з найбільш значних труднощів у визначенні міжнародного викрадення дітей є відсутність універсального визначення, яке б визнавали всі країни. У різних країнах існують різні правові визначення та стандарти, що ускладнюють досягнення загального розуміння цього питання. Наприклад, деякі країни можуть вважати міжнародне викрадення дітей кримінальним злочином, тоді як інші розглядають це як питань сімейного права. Крім того, юридичні визначення можуть відрізнятися залежно від віку дитини, того, чи є один із батьків, який викрав, біологічним батьком чи опікуном, а також тривалість викрадення.

Окрім міжнародних конвенцій, регіональні домовленості та двосторонні угоди відіграють значну роль у процесі повернення викрадених дітей. Регіональні організації, такі як Європейський Союз, прийняли спеціальні правила та директиви щодо боротьби з транскордонним викраденням дітей у своїх державах-членах. Ці регіональні домовленості досить часто ґрунтуються на механізмах та принципах врегулювання, викладених у міжнародних нормативно-

правових актах, оскільки здійснюють свою діяльність за рахунок додаткової юридичної підтримки та вказівки для вирішення проблематики з викрадення дітей.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права дитини є комплексним міжнародним договором, який визначає права та захист, що надаються дітям.

Стаття 11 Конвенції ООН про права дитини зазначає, що запобігання та вирішення проблем протиправного переміщення або утримання дітей проти їх волі є важливим під час реалізації прав дитини. Конвенція не містить положення примусового характеру, а лише надає поради, у результаті яких закликає співпрацювати держав у сфері повернення викрадених та переміщених дітей за територію держави.

Фактично юридична європейська система «застаріла» й недоцільно регулює повернення викрадених дітей. Відсутність єдиного як нормативно-правового акту так і механізму визнання і повернення дитини до батьків чи опікунів створює так зване «поле невизначеності». У більшості випадків країни подають запити до інших країн, щодо отримання інформації про перетин кордону дитиною. У тім, строк, протягом якого відбувається отримання інформації може становити критичні години для дитини.

Однак, викрадення не завжди здійснюється невідомою людиною. У практиці зазначаються випадки, коли викрадення дитини відбулось одним із батьків чи усиновлювачем. У такому випадку проблематично знайти нормативне регулювання даного питання, оскільки юридично він не викрадач, а батько дитини. Для більш детальнішого прикладу, розглянемо зміни у функціонуванні виконавчої системи та судової системи Румунії, Польщі, Хорватії та Австрії.

У відповідь на рішення справи, яке стосується невиконання владою судової заборони, що вимагає повернення дітей до заявниці після їх викрадення батьком, у Румунії було ухвалено новий Закон 2004 року про імплементацію Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. У результаті прийняття даного нормативно-правового акту відбулись наступні зміни: створення єдиного суду, який компетентний розглядати заяви про повернення викраденої дитини відповідно до норм Гаазької конвенції; накладення штрафу на батька-викрадача; надання двотижневого терміну викрадачу на повернення викраденої дитини.

Закон 2018 року спрямований на регулювання повноважень та процедур, яких повинен дотримуватись польський центральний орган влади у справах, на які поширюється дія Гаазької конвенції. Відносно положень закону, основним завданням даного органу є миттєве реагування на клопотання та здійснення оперативних дій з повернення викрадених дітей. Також протягом усього часу,

доки дитина не буде доставлена на територію постійного місця проживання, центральний орган повинен повідомляти всі етапи та зміни заявнику.

У Хорватії на національному рівні задля прискорення здійснення спеціалізованого судочинства відповідно до Гаазької конвенції було здійснено імплементацію за висновками Європейського суду з прав людини. Закон про імплементацію Гаазької конвенції передбачає, що після отримання запиту від органу іноземної держави компетентне міністерство негайно звертається до компетентного центру соціального захисту та ініціює процедуру повернення у судовому порядку. Законом передбачені короткі терміни ухвалення даного рішення: шість тижнів для ухвалення судом рішення щодо запиту про повернення дитини і вісім днів з моменту остаточного слухання для ухвалення рішення.

Австрійське законодавство про повернення дітей 2017 року встановило нову національну процедуру відповідно до процедури повернення за Гаазькою конвенцією для спрощення та прискорення повернення дітей. Новий закон доповнив закон про незмагальне судочинство, який набув чинності в 2005 року й вже тоді передбачав об'єднання повноважень щодо розгляду запитів про повернення і відновлення контактів між викраденою дитиною та постраждалими заявниками. Він, зокрема, ввів нові положення до законодавства: під час проведення процедури викрадення та повернення дитини необхідно підтримувати та відновити контакт між викраденою дитиною та батьками, якщо це позитивно впливатиме на психологічний стан дитини, розпорядження про повернення повинно містити виконавчий лист; ніяк винятки, які вже були розглянуті на першій стадії процедури, не допускаються на стадії виконання.

Отже, законодавче регулювання викрадення дітей в країнах Європейського Союзу відбувається за рахунок не міжнародних договорів, а за рахунок національного законодавства яке спрямовує свою діяльність на взаємодопомогу від інших країн та норм чинного законодавства.

Література

1. Missing children's statistics - global missing children's network. Global Missing Children's Network. URL: <https://globalmissingkids.org/awareness/missing-children-statistics/>.
2. МАНІПУЛЯЦІЯ: У США та Європі щорічно зникають сотні тисяч дітей. VoxUkraine | «Вокс Україна» – більше ніж найкраща аналітика про Україну. URL: <https://voxukraine.org/manipulyatsiya-u-ssha-ta-yevropi-shhorichno-znykayut-sotni-tysyach-ditej>.

3. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text.
4. Сніжко М. Застосування Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року. Бюлетень міністерства юстиції України. 2011. С. 2–8. URL: https://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:e5Onr02Kf9MJ:scholar.google.com/+викрадення+дітей+у+світі&hl=uk&as_sdt=0,5.

ІВАНЕЦЬ МИКИТА

*аспірант кафедри цивільного права
Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка*

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ
МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ**

Розбіжності у визначенні термінів та концепцій є однією з основних проблем гармонізації національного правового регулювання інвестиційної діяльності з міжнародними стандартами. Розбіжності виникають внаслідок різниці у лінгвістичних та культурних контекстах. Однакові терміни можуть мати різні тлумачення в різних правових системах, що ускладнює процес взаєморозуміння та впровадження міжнародних стандартів.

Наприклад, ЗУ «Про інвестиційну діяльність» містить таке тлумачення терміну «інвестиції»: «Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект» [4]. В той же час в законодавстві США термін може визначатися широко, включаючи як прямі, так і портфельні інвестиції: «Термін "інвестиції" означає цінні папери, нерухомість, товарні інтереси, фізичні товари, фінансові контракти та грошові кошти та їх еквіваленти, призначені для інвестиційних цілей...Термін також охоплює фінансові контракти, укладені з метою інвестування, і суми, що підлягають сплаті відповідно до угоди з потенційним кваліфікованим покупцем. Також включаються грошові кошти та їх еквіваленти, включаючи банківські депозити та страхові поліси, зберігані для інвестиційних цілей» [2].

Що ж до захисту прав інвесторів, для порівняння візьмемо ЄС. ЗУ «Про інвестиційну діяльність» надає загальні гарантії захисту прав інвесторів, включаючи право на отримання інформації, право на справедливе та рівне ставлення, а також право на відшкодування збитків, тобто загальновизнані права [4]. Директива MiFID встановлює більш детальні та жорсткі вимоги щодо захисту прав інвесторів. Ця директива зобов'язує інвестиційні фірми діяти в найкращих інтересах своїх клієнтів та визначає правила поведінки для запобігання конфліктам інтересів. Крім того, MiFID встановлює процедури надання інвестиційних консультацій та рекомендацій [3]. Ця директива забезпечує вищий рівень захисту прав інвесторів порівняно з Законом, оскільки є

більш детальним нормативно-правовою актом, що встановлює чіткі правила поведінки для учасників фінансового ринку.

ЗУ «Про режим іноземного інвестування» гарантує паритетні умови для як іноземних, так і місцевих інвесторів, враховуючи їхні права та інтереси. Воно передбачає можливість отримання податкових пільг як для іноземних, так і для місцевих інвесторів з метою стимулювання інвестиційної активності. Крім того, законодавство забезпечує ефективний захист інвестицій від експропріації та інших неправомірних дій з боку держави або інших суб'єктів [5]. У цілому, це сприяє формуванню сприятливого інвестиційного клімату в Україні, але перевага віддається іноземним інвесторам, замість місцевих. Так само законодавча база та державна політика Сінгапуру загалом сприятливі для іноземних інвесторів. Іноземні інвестори не зобов'язані створювати спільні підприємства чи передавати контроль над управлінням місцевим інтересам, і на місцевих та іноземних інвесторів поширюються однакові основні закони [1].

Конфлікти між законодавством різних країн у сфері інвестиційної діяльності виникають через різницю в правових системах, політичних та економічних інтересах держав та підходів до регулювання інвестиційного клімату. Різниця в правових традиціях та системах є одним з ключових чинників конфліктів. Національне законодавство кожної країни визначається її історичними, культурними та політичними особливостями, що може призводити до неузгодженості з іншими системами та суперечностей у випадках перетину міжнародних меж. Наявність міжнародних угод та договорів також може викликати конфлікти. Порушення або розбіжності у тлумаченні таких угод можуть призвести до спорів між країнами. Для подолання цих конфліктів необхідно активне співробітництво між державами, врахування інтересів всіх зацікавлених сторін та розробка механізмів врегулювання спорів на міжнародному рівні. Для цього і існують міжнародні організації. Однією з головних задач є моніторинг дотримання вимог, зазначених у міжнародному акті, які впровадила організація.

Перспективи подолання проблем гармонізації національного правового регулювання інвестиційної діяльності з міжнародними стандартами полягають у впровадженні комплексних стратегій та механізмів співробітництва між різними сторонами, що дозволяють досягти взаємопорозуміння та збільшити ступінь узгодженості між правовими системами.

Перш за все, більше впровадження культури та нормативно-правових актів міжнародних організаційних структур, таких як МВФ, Світовий банк та ЮНІДО, може сприяти створенню єдиного міжнародного регуляторного фреймворку для інвестиційної діяльності. Ці організації можуть сприяти розробці стандартів, рекомендацій та моделей законодавства, які враховують інтереси саме України.

Вдосконалення механізмів взаємодії міжнародних та національних органів є ще однією перспективою. Залучення урядових та недержавних суб'єктів, таких як бізнес-асоціації та громадські організації, до діалогу та спільної роботи може сприяти розробці та впровадженню гармонізованих підходів.

Крім того, розвиток міжнародних договірних механізмів є ключовою перспективою. Укладення міжнародних угод та договорів, спрямованих на забезпечення взаємного захисту інвесторів та створення сприятливих умов для інвестиційної діяльності, може зменшити ризики та створити прозоре та стабільне інвестиційне середовище.

Отже, вирішення проблем гармонізації вимагає комплексного підходу, що базується на співпраці та взаємодії між різними зацікавленими сторонами на міжнародному та національному рівнях. За наявності політичної волі та досвіду співробітництва можливо забезпечити досягнення гармонізації та узгодженості у правовому регулюванні інвестиційної діяльності.

Література

1. 2023 Investment Climate Statements: Singapore. U.S. Department of State Official Website. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/singapore/>
2. Investment Company Act of 1940. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1879/pdf/COMPS-1879.pdf>
3. Директива Європейського Парламенту і Ради ЄС про ринки фінансових інструментів та про внесення змін до Директиви 2002/92/ЄС та Директиви 2011/61/ЄС від 15.05.2014 № 2014/65/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_041-14#Text
4. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
5. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>

КУХОЦЬКА АЛІНА

*Національний університет "Одеська юридична академія"
Здобувачка вищої освіти 4-го курсу факультету прокуратури та слідства
(кримінальної юстиції)*

ДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ РОЗУМНИХ СТРОКІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В МЕЖАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

08 листопада 2023 року у звіті про прогрес України щодо вступу до Європейського Союзу Єврокомісія висунула вимогу: переглянути Кримінальний процесуальний та Кримінальний кодекси для підвищення ефективності та результативності у справах про корупцію державних службовців, що займають високі посади, наприклад, шляхом запобігання процесуальним затягуванням, введення розумних строків досудового розслідування [1, с. 32]. Саме тому, особливого значення набуває аналіз нещодавніх змін, що були внесені до КПК Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» № 3509-IX від 08 грудня 2023 року. Адже дані зміни зачепили порядок обчислення тривалості стадій кримінального провадження, що є вкрай важливим задля гарантування дотримання принципу розумних строків кримінального провадження, який передбачений у ст. 28 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [2], а також у ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [3].

Спершу почнемо з 2017 року, коли у ході судової реформи разом із внесенням змін до процесуальних кодексів, було прийнято й пропозицію №109 від народного депутата А. Лозового про внесення змін до КПК (далі – «правки Лозового»). Зокрема, деякі з цих нововведень стосувались обчислення строків досудового розслідування. Відповідно до цих змін, обчислення строків розслідування розпочиналося з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а не з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. При цьому, було запроваджено конкретні строки досудового розслідування до моменту повідомлення особі про підозру. Такі строки могли продовжуватись необмежену кількість разів за ухвалою слідчого судді, відповідно до ч. 1 ст. 294 КПК. У аргументації даних змін зазначалося, що їх метою є наближення законодавства до стандартів Європейського Союзу та практик Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), зокрема, надання особі можливості

оскаржити необґрунтовані звинувачення та припинити «затягування» кримінальних проваджень.

Іншим нововведенням стало доповнення п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК, за яким закінчення строку досудового розслідування як до, так і після повідомлення про підозру визнано підставою для закриття кримінального провадження. Проте через ці положення виникла невідповідність нормам Кримінального кодексу України (далі – КК). Підтримуємо позицію Т.В. Лукашкіної: «Встановлення строків досудового розслідування, які обчислюються з моменту внесення даних до ЄРДР і до повідомлення про підозру, та закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням цих строків, не забезпечує реалізацію положень кримінально правового інституту строків давності (ст. ст. 49 та 106 КК)» [4, с. 316].

Разом із тим, в кінці 2023 року вищезгадані норми почали активно піддаватися критиці в мас-медіа, науковій діяльності та практиці. Результатом тривалих намагань, стало прийняття закону про внесення змін до КПК [5], що набув чинності 1 січня 2024 року. Тепер строки досудового розслідування обчислюються тільки після повідомлення особі про підозру і закрити справу до цього моменту – неможливо. На наше переконання, прийняття цього закону можна пояснити декількома основними факторами.

По-перше, одним із негативних наслідків «правок Лозового» стало закриття резонансних корупційних справ. Для прикладу, у 2022 році було закрито три кримінальні провадження (справи «Укрзалізниці», «братів Дубневичів» та «Ощадбанку»), що роками розслідувалися НАБУ за процесуального керівництва САП із багатомільйонними ймовірними збитками державі на підставі - закінчення строку розслідування.

По-друге, значно підвищили суспільну напругу і висновки Верховного Суду 2022 року, після яких почали закривати навіть ті справи, які були відкриті до набуття чинності «правок Лозового» (мова йде про справу «короля контрабанди» — одеського бізнесмена В.Альперіна, перший епізод справи «Роттердам+», справа І. Коломойського, О.Татарова тощо) [6]. Своїми рішеннями Верховний Суд фактично надав змінам, що набули чинності 16 березня 2018 року, зворотної дії в часі. При цьому, слід відзначити, що практика Верховного Суду не була однозначною. Зокрема, Постановою від 11 квітня 2023 року Верховний Суд висунув висновок про те, що «правки Лозового» все ж не мають зворотної дії в часі [7]. Врешті-решт, об'єднана палата Верховного Суду 11 вересня 2023 року вирішила, що «правки Лозового» поширюються на кримінальні провадження, відомості про які внесені до ЄРДР з дати набуття чинності правок, тобто з 16 березня 2018 року, і не поширюються на кримінальні провадження, відомості про які внесені в ЄРДР до вказаної дати [8].

По-третє, переглянути КПК щодо цих норм вимагала Єврокомісія у звіті про прогрес України щодо вступу до Європейського Союзу [1, с. 32].

Таким чином, ми дійшли до висновку, що більш логічним кроком, було б не просто скасування попередніх положень, а їх конкретизація та узгодження з нормами кримінального права (а саме в контексті вдосконалення процедури продовження строків досудового розслідування в межах строків давності визначених в ст. ст. 49 та 106 КК). До того ж тепер необхідний додатковий механізм захисту прав учасників кримінального провадження від неправомірного затягування «прихованого кримінального переслідування». Адже, відсутність строків до повідомлення особі про підозру не повинно перерости у свавілля збоку правоохоронних органів.

Література

1. Ukraine Report 2023. European Commission Staff Working Document. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/bb61ea6d-dda6-4117-9347-a7191ecef3f_en?filename=SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20240101> (дата звернення: 31.01.2024)
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, прийнята Радою Європи 04.11.1950 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 31.01.2024)
4. Лукашкіна Т.В. Деякі міркування щодо можливої класифікації норм кримінального процесуального права. *Правове життя сучасної України: у 2 т.: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 травня 2019 року)* / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 314–318. URL: <https://hdl.handle.net/11300/21470>
5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури : Закон України від 08.12.23 р. № 3509-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3509-20#Text> (дата звернення: 31.01.2024)
6. Ухвала ККС ВС від 16 лютого 2022 р. у справі № 725/5513/19 (провадження - № 51-723ск22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103466813>

7. Постанова ККС ВС від 11 квітня 2023 р. у справі № 201/3571/20 (провадження - № 51-4364км21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110339375>

8. Постанова ККС ВС від 11 вересня 2023 р. у справі № 711/8244/18 (провадження - № 51-769км22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113536395>